کتابخانه الکترونیکی امین
۱۳۹۶
AMIN ELECTRONIC LIBRARY
www.ael.af

پښتو معاصر لیکوال

عبدالقدوس نجیب

۱۳۹۴ لمریز کال

WWW.AEL.AF

پښتو معاصر لیکوال

لیکوال:

عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون او څېړنه

د

محمدویس

۱۳۹۴ل کال

WWW.AEL.AF

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: پښتو معاصر لیکوال

لیکوال: عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون

او څېړنه: محمد ویس

خپرندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاین: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۰۷)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

WWW.AEL.AF

مننه او کور ودانی

په دې برخه غواړم د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو
پوهنځي د پښتو څانګې له درنو استادانو،دوستانو او په
ځانګړي توګه له خپل لارښود استاد سرمحقق زلمي هیواد
مل څخه چې د لارښود استاد په توګه یې ، د تیزس د
لیکلو په جریان کې پوره لارښوونه راته وکړه او د تحقیق
ترپایه یې خپلې همکاري له مانه ونه سپمولې د الله ج له
در بارڅخه ورته د ډېر عمر او ښه صحت غوښتنه کوم.

فهرست

ګڼه سرلیک.. مخګڼه

د سر خبرې........ .... ۱
لنډیز.. ۳
سریزه.. ۴
د تذکرې مأخذ ۵
د تذکرې لیکوال... ۶
د عبدالقدوس نجیب آثار ۶
د څیړنې هدف ۹
د څیړنې میتود ۹
د څیړنې شالید ۱۰

۱ د تذکرې اصلي متن

۱-۱ . د پښتو ژبې معاصر لیکوال.................................. ۱۲
۱-۲ . آشنا ۱۲
۱-۳ . آریا... ۱۳
۱-۴ . ارشاد ۱۵
۱-۵. ابوالوفا ۱۶
۱-۶ . الفت ۱۷
۱-۷ . ایوبي محمد انور ۱۸
۱-۷-۱ . د محمد انور ایوبی د کلام نمونه ۱۸
۱-۸ . ایوبي ۱۹
۱-۸-۱ . د ایوبی د کلام نمونه ۲۰
۱-۹ . ایوبي محمد نادر ۲۱
۱-۹-۱ . د کلام نمونه ۲۲
۱-۱۰ . ایوبي غلام فاروق ۲۳
۱-۱۰-۱ . د شعر نمونه ۲۳

WWW.AEL.AF

۱-۱۱. اخلاص ۲۴
۱-۱۱-۱. د اخلاص د نظم نمونه ۲۴
۱-۱۲. ایازي ۲۵
۱-۱۳. ایازي محمد یوسف ۲۶
۱-۱۴. ایازي محمد انور ۲۷
۱-۱۵. احمدي ۲۸
۱-۱۵-۱. د احمدي د کلام نمونه ۲۸
۱-۱۶. اخک ۳۰
۱-۱۶-۱. د اخک د نظم نمونه ۳۰
۱-۱۷. اتم ۳۲
۱-۱۸. احمد جان ۳۳
۱-۱۸-۱. د منشي احمد جان د کلام نمونه ۳۴
۱-۱۹. رحمت الله بابا ۳۶
۱-۱۹-۱. د رحمت الله بابا د شعر نمونه ۳۷
۱-۲۰. بینوا ۳۸
۱-۲۰-۱. د بینوا چاپ شوي آثار ۳۹
۱-۲۰-۲. د کلام نمونه ۳۹
۱-۲۱. رشاد ۴۲
۱-۲۱-۱. د رشاد شعر او شاعري ۴۳
۱-۲۱-۲. د رشاد تألیفات ۴۳
۱-۲۱-۳. د کلام نمونه ۴۳
۱-۲۲. خواخوږی ۴۶
۱-۲۲-۱. د خواخوږي د شعر نمونه ۴۶
۱-۲۳. سید ۴۷
۱-۲۳-۱. د سید د ماموریت دوره ۴۹
۱-۲۳-۲. د کلام نمونه ۵۰
۱-۲۴. جانان ۵۵

۱-۲۴-۱ . د جانان د کلام نمونه ۵۵
۱-۲۵ . واسعي ۵۸
۱-۲۵-۱ . د واسعي د کلام نمونه ۵۹
۱-۲۶ . قاضي عبدالصمد ۶۰
۱-۲۶-۱ . د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه.................... ۶۱
۱-۲۷ . مسلم ۶۳
۱-۲۷-۱ . د مسلم د کلام نمونه ۶۳
۱-۲۸ . نوميالی ۶۵
۱-۲۸-۱ . د نوميالي د کلام نمونه ۶۵
۱-۲۹ . حيدري ۶۷
۱-۲۹-۱ . د پښتون ناظم مير حيدر کورنۍ ۶۷
۱-۲۹-۲ . د مير حيدر حيدری د پښتون ناظم د تحصيل دوره ۶۸
۱-۲۹-۳ . د پښتون ناظم د پښتو سره مينې د پيداکولو عوامل......۶۹
۱-۲۹-۴ . د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره ۶۹
۱-۲۹-۵ . د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پېژند ګلوي ۷۰
۱-۲۹-۶ . د حيدری د شعر نمونه..۷۱
۱-۳۰ . پښتون ۷۴
۱-۳۰-۱ . د پښتون د کلام نمونه ۷۴
۱-۳۱ . مستغني ۷۶
۱-۳۱-۱ . د مستغني د کلام نمونه ۷۸
۱-۳۲ . بينوم ۷۹
۱-۳۲-۱ . د شعر ديوان ۸۰
۱-۳۲-۲ . د ده اشعار او کلام ۸۱
۱-۳۲-۳ . د بينوم د کلام نمونه ۸۱

۲ تعليقات

۲-۱ . آشنا ۸۳
۲-۱-۱ . د آشنا يو بيت له فرهنګه... ۸۴

WWW.AEL.AF

۲-۲. محمد نجیم آریا ۸۵
۲-۲-۱. د محمد نجیم آریا آثار ۸۶
۲-۲-۲. د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه ۸۶
۲-۳. محمد شاه ارشاد ۸۷
۲-۳-۱. د محمد شاه ارشاد آثار ۸۸
۲-۳-۲. د ارشاد د شعر نمونه...۸۸
۲-۴. محمود شاه ابوالوفا ۹۰
۲-۵. گل پاچا الفت ۹۱
۲-۵-۱. د الفت آثار ۹۲
۲-۵-۲. د گل پاچا الفت د نثر نمونه ۹۳
۲-۶. محمد انور ایوبي ۹۵
۲-۷ غلام محی الدین ایوبي ۹۵
۲-۸. محمد نادر ایوبي ۹۶
۲-۸ -۱. د محمد نادر ایوبي آثار ۹۶
۲-۸-۲. د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلگه ۹۸
۲-۹ غلام فاروق ایوبي ۹۹
۲-۱۰ عبد الخالق اخلاص ۱۰۰
۲-۱۰-۱. د عبدالخالق اخلاص آثار ۱۰۰
۲-۱۱. محمد اعظم ایازي ۱۰۲
۲-۱۱-۱. د محمد اعظم ایازي آثار ۱۰۳
۲-۱۲ محمد یوسف ایازي...۱۰۴
۲-۱۲-۱. د محمد یوسف ایازي آثار ۱۰۴
۲-۱۳ محمد انور ایازي ۱۰۶
۲-۱۴. لعل محمد احمدي ۱۰۶
۲-۱۵. نظر محمد اښک ۱۰۷
۲-۱۵-۱. د نظر محمد اښک د نظم نمونه ۱۰۷
۲-۱۶. سید حسن اتم ۱۰۹

WWW.AEL.AF

۲-۱۷ منشي احمد جان ۱۰۹
۲-۱۷-۱ . د منشي احمد جان آثار ۱۱۰
۲-۱۷-۲ . د منشي احمد جان د نثر نمونه ۱۱۰
۲-۱۸ . رحمت الله بابا ۱۱۲
۲-۱۹ . عبدالرؤف بینوا ۱۱۳
۲-۱۹-۱ . د استاد بینوارسمي دندې ۱۱۴
۲-۱۹-۲ . د بینوا آثار ۱۱۵
۲-۱۹-۳ . د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه ۱۱۹
۲-۲۰ عبدالشکور رشاد ۱۲۱
۲-۲۰-۱ . د عبدالشکور رشاد چاپي آثار ۱۲۳
۲-۲۰-۲ . د عبدالشکور رشاد ناچاپ آثار ۱۲۶
۲-۲۰-۳ . د علامه رشاد د نثر نمونه ۱۳۱
۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی ۱۳۳
۲-۲۱-۱ . د خواخوږي آثار ۱۳۴
۲-۲۱-۲ . د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه ۱۳۴
۲-۲۲ . سید حسین سید ۱۳۵
۲-۲۲-۱ . د سید حسین سید د نظم نمونه ۱۳۶
۲-۲۳ ملامحمد شریف جانان کاکړ ۱۳۶
۲-۲۳-۱ . د ملا محمد شریف جانان آثار ۱۳۷
۲-۲۳-۲ . د ملاجان د نظم یوه نمونه ۱۳۸
۲-۲۴ . عبدالخالق واسعي ۱۳۹
۲-۲۴-۱ . د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره ۱۳۹
۲-۲۴-۲ . د ښاغلي واسعي ترجمې او تألیفات ۱۴۰
۲-۲۴-۳ . د ده د نظم نمونه ۱۴۱
۲-۲۵ . قاضي عبدالصمد ۱۴۳
۲-۲۵-۱ . د قاضي عبدالصمد د نظم نمونه ۱۴۳
۲-۲۶ . محمد رسول مسلم ۱۴۴

WWW.AEL.AF

۲-۲۶-۱ . د محمد رسول مسلم د شعر نمونه ۱۴۵
۲-۲۷ . محمد نومیالی ۱۴۷
۲-۲۷-۱ . د محمد انور نومیالي چاپ شوي آثار ۱۴۹
۲-۲۷-۲ . د ښاغلي نومیالي ځینې نا چاپ آثار ۱۵۰
۲-۲۷-۳ . د نومیالي د نثر نمونه ۱۵۰
۲-۲۸ میر حیدر حیدري ۱۵۳
۲-۲۹ . محمد رسول پښتون ۱۵۳
۲-۳۰ . عبدالعلي مستغني ۱۵۴
۲-۳۰-۱ . د مستغني آثار ۱۵۵
۲-۳۰-۲ . د عبدالعلي مستغني د نظم نمونه ۱۵۵
۲-۳۱ . فضل اکبر بینوم ۱۵۶
۲-۳۱-۱ . د بینوم د کلام نمونه ۱۵۸
پایله ۱۶۰
مناقشه ۱۶۱
کلي پایله ۱۶۳
وړاندیزونه اوسپارښتنې ۱۶۴
مأخذونه ۱۶۵

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) کال په پيل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهير کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحريک دا ژمنه د ياد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ کې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحريک په ياده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهير کې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريک ټينګ هوډ کړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريک هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحريک له ټولو هغو ليکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير کې يې يو بل سره مرسته او ملګرتيا کړې او دا فرهنګي بهير يې بريالى کړى، د زړه له کومې مننه کوي او کور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريک فرهنګي څانګه

WWW.AEL.AF

د سر خبرې

د ماسترۍ د تحصيلي دورې د تيزس لپاره د يوې داسې موضوع په هڅــه کــې وم چې د ژبې او فرهنګ په بډاينه کې موثره تمامه شي او تکراري نــه وي. پــه همدې خاطر ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هيوادمل صاحب څخه د موضوع د ټاکلو لپاره مشوره وغوښته هغه راته وويل ،چــې د پښــتو يــوه تــذکره ده د عبدالقدوس نجيب په نامه يوه ليکوال ليکلې او د شاعرانو او ليکوالو سوانح او فرهنګي فعاليتونه په کې بشپړ نه دي، مستقله نه ده چاپ شوې، متن بــه يــې چاپ ته آماده کې او هم په بانــدې تعليقات،تحشــيه او ســريزه وليکــې ښــه موضوع ده، د تذکرې کاپي مې پخپله له استاد څخه واخيسته او ليکــل شــوې بڼه مې د سرمحقق زلمي هيواد مل په وساطت له مطيع روهيال څخه ترلاسه کړه او د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنليک ورکړ چې له نيکه مرغه د بورد له خــوا زمــا د تيــزس موضوع (د پښتو معاصر ليکوال تحشيه،تعليق اومکملــه ســريزه) تــر عنــوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

د تيزس د ليکلو په جريان کې مې له بيلابيلو کتابخانو، تــر ډيــره د جمهــوري رياست د کتابتون څخه چې د درانه استاد سرمحقق زلمي هيواد مل پــه هلــو ځلو د پخواني جمهور رييس حامد کرزي د حاکميت په دوران کې جوړه شوې وه او زما دتيزس اړوند ډيرى ماخذونه همدلته وو استفاده وکړه، له دې سربيره مې د يو شمير فرهنګيانو سره هم مصاحبې کــړي دي لــه هغــوى څخــه مــې معلومات راټول کړي چې دلته يې ځاى بولم څو د هغوى يادونه او مننه ورڅخه وکړم.

زه د استاد ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل څخه ډېره مننه کــوم ،چــې ددې تېزس د لارښود استاد په توګه يې د دې تيزس د ليکلو له پيله تر پايه له مانه خپلې لارښوونې او مرستې نه دي سپمولي،په هره برخه کې يې راســره پــوره همکاري وکړه او واقعا د دې موضوع په بشپړولو کې راسره ډېر پــه تکليــف او ستړی شو، چې ډېره مننه ورڅخه کوم کور دې يې ودان وي او الله ج دې ډېــر عمر له روغتيا سره ورکړي.

همدارنګه د مطيع الله روهيال څخه هم مننه کوم چې د تذکرې پوره متن چې په طلوع افغان اخبار کې خپور شوی وه ماته را کړ او د ځينو ليکوالو چــې پــه پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نــه وو راغلــي د هغــوی د محترمــو کورنيو غړي يې را ته معرفي کړل او د معلوماتو په راټولو کې يې زماکار اســان کړ چې کور ودانی ورته وايم.

ديوې خبرې يادونه بايد دلته وکړم چې د دې تذکرې د څو محدودو ليکوالانــو په باب مې پوره معلومات پيدا نه کړای شول، د دوی شرح حــال څنګــه چــې تذکرې ضبط کړی، هماغسې پاتې دی.

په پای کې د ټولو هغو دوستانو او استادانو څخه مننه کوم،چې په يو نه يوه بڼه يې په دې موضوع کې له ماسره مرسته کړې ده.

په درنښت

محمدويس

لنډيز

دا تيزس د پښتو ليکوالو او شاعرانو د يوې معاصرې تذکرې تـدوين او احياتـه وقف شوی دی. دا تذکره شاوخوا ۶۰ کاله وړاندې ترتيـب شـوې او ۳۱ افغـان ليکوال او شاعران پکې معرفي شوي دي.

د پيل په خبرو کې دا روښانه کيږي، چې د ماستری دورې په پای کې بايـد يو تيزس وليکل شي، چې دهمدغې اړتيا پر بنسټ مې د دې تيـزس فهرسـت برابر کړ، د پوهنتون بورډ ومانه او د سرمحقق زلمي هيوادمـل تـر لارښـوونې لاندې مې د موضوع د تحقيق کار بشپړ کړ.

په مقدمه کې مې د تذکرې د معرفـی، مأخذونو،هـدف ، د کـار ميتـود او د موضوع شاليد په باب خبرې کړي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی په دغه برخه کې ۳۱ شـاعران تـر اولسـم نمبر پورې د الفبا هجا پراساس معرفي شوي دي، په پاتې نورو کې دا ترتيب په نظر کې نه دی نيول شوی.د تذکرې متن مې د تدوين له معاصرو روشونو سـره سم تدوين کړی دی، هغه شرايط چې د تدوين روش شناسي ښوولي دي.

له دې وروسته د تعليقاتو برخه ده د تعليقاتو په برخـه کـې مـې د تـذکرې د شاعرانو شرح حال پـه بشـپړ ډول راوړی دی، د تعليقـاتو د تحقيـق ميتـود تشريحي دی.

له تعليقاتو وروسته په ترتيـب سـره پايلـه، مناقشـه، کلـي نتيجـه ګيـرې وړانديزونه او مأخذونه راوړل شوي دي.

د دې تذکرې له موادو د ادبي تاريخ په تحقيقـاتو او نـورو ادبـي څيړنـوکې د څيړونکو لپاره د استفادې موارد لري. او ويلي شو چې دا يوه نـوې تـذکره لـه مقدمې او تعليقاتوسره زموږ فرهنګي حلقوته وړاندې شوه.

WWW.AEL.AF

سریزه

ادبي تذکرې د شاعرانو او لیکوالو د احوالو او آثارو د خوندي کولو او د شاعرانو د معرفي لپاره له ډېرې پخوا څخه په شرقي فرهنګ کې دود دي او تراوسه لا لیکل کیږي، عمده ګټه او هدف یې دا نغښتی دی چې د هرې ژبې د ادبیاتو تاریخ دلیکنې لپاره له بنیادي منابعو څخه ګڼل کیږي.

د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره کې چې په افغانستان کې کومې تذکرې لیکل شوې دي قدیمه تذکره په کې په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نوم یې دی د پښتو نني لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼه کې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانستان په ملي آرشیف کې خوندي ده او دریمه همدا تذکره ده.

د تذکرې معرفي:

په دې تذکره کې ټول یودیرش شاعران معرفي شوي البته له دغو شاعرانو څخه ډېری یې هغه وخت ژوندي وو او د یادې شوې تذکرې له لیکلو وروسته د پښتنو لیکوالو په وروسته لیکل شویو تذکروکې یې دځینوشاعرانو او لیکوالو د سوانحو او د دوی د علمي او ادبي کړنو په باب معلومات راغلي دي. په یاده شوې تذکره کې څوتنه لیکوال او شاعران داسې دي چې زما د معلوماتو له مخې د پښتنو لیکوالو په بله تذکره کې نه دي معرفي شوي یوازې د همدې تذکرې لیکوال یې سوانح راوړي دي.

د پښتو معاصر ليکوال دغه تذکره ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هيواد مـل په وساطت له مطيع الله روهيال څخه ترلاسه کړه له دواړو ښـاغلوڅخه مننـه کوم چې په دې برخه کې يې له ماسره پوره همکاري وکړه.
دا تذکره (د پښتو معاصر ليکوال) په مستقله توګه تراوسه نه ده چـاپ شـوې خو په طلوع افغان کې په ترتيب سره په څو برخـوکې خپـره شـوې ده د دې تذکرې د ليکلو تاريخ په باب هم ښاغلي ليکوال څه نه دي ليکلي خو دومـره ښکاري چې ياده شوې تذکره د عبدالروف بينوا د اوسني ليکوال څخه ښـايي څو کاله مخکې ليکل شوې وي. بله يادونه داده چې دا تذکره هغه وخت ليکـل شوې چې مرحوم نجيم آريا د طلوع افغان مدير و،ځکه مولـف چـې د محمـد نجيم آريا په باب خبري کړې دي، هلته ليکي"دطلوع افغان اوسنی چلوونکی" له دې يادونې ښکاري چې دا تذکره د ديرشمو کلونو په جريان کې ليکل شوې ده، ځکه مرحوم نجيم آريا په ديرشمو کلونکې د طلوع افغان مدير و.
داسې ښکاري چې دا تذکره يو څه متفرقه په ديرشمو کلونـو کـې پـه طلـوع افغان کې چاپ شوې او بيا د څلويښتمو کلونو په اوايلو کې چې کلـه ښـاغلی ايوبي د طلوع افغان مدير و، دا تذکره مسلسله بيـا خپـره شـوې ده، ځکـه د تذکرې کوم متن چې موږ ته رسيدلی په پيل کې يې د ايوبي يادداښت دی.
د تذکرې مأخذ:
د دې تذکرې د زياتره ليکوالو او شاعرانو معرفي خپلـه مؤلـف پيـدا کـړې او بيا يې تنظيم او ليکلي دي. اما د ځينو شـاعرانو او ليکوالـو سـوانح او د آثـارو نمونې يې د پوهاند رښتين، خادم، واسعي، ژواک او نورو لـه ليکنـو اخيسـتي دي. هغه ليکوال چې يې له نورو منابعو پيداکړي دي، هرځای يې خپـل مأخـذ ښوولي دي.

د تذکرې لیکوال:

د تذکرې لیکوال او ټولوونکی عبدالقدوس نجیـب د عبـدالغفور خـان زوی د حاجي محمد ایاز خان لمسی په ختټه بابړ او په ۱۳۰۲ هـ کال کې د کنـدهار د بابړو په کوڅه کې زیږیدلی د پښتو ژبې شاعر او لیکوال تیر شوی دی.

رسمي زدکړې یې تر لسم صنف پورې دي او نور تحصیلات یې پـه خصوصـي توګه کړي دي.

له زده کړو وروسته یې د ښوونکي وظیفه اخیستې او له ۱۳۱۸ هـ ش کال څخه تر ۱۳۳۰ هـ ش کلونو پورې نور رسمي کارونه کړي دي او له هغه وروسته یـې بیا شخصي کارونه ترسره کړي دي.

په پښتو او دري ژبو یې لیکنې کړي او پـه اردو، هنـد ي،عربـي او انګلیسـي ژبوهم پوهیده.

ښاغلی نجیب له هغو مقالو، اشعارو او یا ترجمه شوو وړو مضامینو علاوه چې په طلوع افغان، کابل مجله، هلمند، اتفاق اسلام ،او یا نـورو وطنـي جرایـدو کـې خپاره شوي دي په پښتو او دري هم ځینې مستقل ترجمه شوي او یـا تـألیف شوي آثار لري او هغه دادي.

د عبدالقدوس نجیب آثار:

۱ـ لارنس یادافغانستان پیرکرمشاه،دا کتاب له اردو څخه په ۹۳ مخونوکې پـه پښتو ترجمه شوی او د ۱۳۴۰ هـ ش کال د مطبوعاتي جوایزو له پـاره کاندیـد شوی وه.

۲ـ واقعات رویدادبغاوت بچه سقاو: له اُردوڅخه دري ژباړه چې د ۳۰ مخونوپـه شاوخواکې په ۱۳۷۶هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

۳ـ جغرافیهٔ پښتونستان جنوبي ـــــ دا کتاب د ۱۰۴ مخو په انـدازه پـه دري ژبه لیکل شوی دی.

WWW.AEL.AF

۴ـ نواب امیرخان سالارزی د ټونک دریاست مؤسس چې د اکبرشاه یوسفزي تالیف دی:
دا کتاب له اردو څخه په ۹۰ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د پښتو ټولنې په کتابخانه کې خوندي دی.
۵ـ متن بیانیه خان عبدالغفار خان در دادگاه لاهور ـــ دا رساله له اردو څخه په دري ترجمه شوې ده.
۶ـ زیب النساء بیگم: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۲۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۷ـ د کوه نور الماس: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول خپور شوی دی.
۸ـ خوني غل : دا قصه له اردو ژبې څخه په پښتو ترجمه شوې او د ۱۳۳۴ هـ ش کال د طلوع افغان په اخبار کې په مسلسل توګه خپره شوې ده.
۹ـ د کندهار پخواني فضلاء: دا تألیف شوی کتاب د ۱۳۳۲ هـ ش کال د طلوع افغان د اخبار په ۸۰ ګڼو کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۰ـ د ژان ژاک روسو دوې مقالې : دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۵ هـ ش کال اوبیا په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې د طلوع افغان په اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۱ـ الدخان : یوه وړوکې رساله ده چې له عربي څخه ترجمه شوې او په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې خپره شوې ده.
۱۲ـ الهاویه : د مصطفی لطفي منفلوطي یوه افسانه ده چې له عربي په پښتو ترجمه او په طلوع افغان کې مسلسله خپره شوې ده.
۱۳ـ الاحنجه المتکسره او مضجع العروس : د جبران خلیل دوې افسانې دي چې له عربي څخه په پښتو ترجمه او په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان کې خپرې شوې دي.

۱۴ـ آراکوزیا: دا کتاب د کندهار د تاریخي وضعیت تر اسلام د مخه او وروسته بیانوي.(۷: ۱۲۸۳)

همدارنګه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب د یو شمیر نورو اثارو او د وفات تـاریخ په باب معلومات چې په پښتو تذکرو کې یې ذکر نه وو راغلی مـا د کنـدهار د فرهنګیانو څخه ترلاسه کړل دلته یې وړاندې کوم:

۱۵ـ افغانستان درسال ۲۰۰۱ میلادی (از طالب شاهی تا حامد شاهی) ۹۰مخه.

۱۶ـ طالب شاهی او دهغه ناوړه اثرونه ترجمه په ۶۰ مخو کې.

۱۷ـ مجله الاحکام الشرعیه : دوه ټوکه جلد الاول ، جلد الثـاني پـه دري ژبـه ترجمهشوې ، تعلیقات او تحشیه د اروابناد له خوا پر لیکل شوېاو د ۱۲۰ مخونو په شاوخوا کې ده.

۱۸ـ روڼې اوښکې یا دپردېس سوغات :۱۱۸ مخه شعري ټولګه ده.

۱۹ـ خوشا ل خټک : په اردو ژبه یې لیکونکی دوست محمد کامـل او دپښـتو ترجمه یې دارواښاد له خوا تر سره شوې او د ۸۰ مخونو په شاوخوا کې دی.

۲۰ـ دعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد دمړینې ګزارشات ، انځورونه ، شـعرونه او نظریات، ۳ ټوکه.

۲۱ــدعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد ژوند لیـک، علمـي ، ادبـي ، کلتـوري او سیاسي کارنامې د مرګ تر ساعته پورې ،۴۵ مخه.

۲۲ــتاریخ وقوعات افغانستان از سال۱۸۰۰ – ۲۰۰۰ میلادي.

۲۳ـ پښتو معاصر لیکوال (همدا تذکره).

استاد عبدالقدوس نجیب د ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه چی د جولاي دمیاشتي د اوومي سره سمون لري د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالـت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی د افغانستان د وخـت د نهو بجو په شاو خوا کې وفات شو.

د څېړنې هدف:

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هــدف دادی، چــې د پښــتو د معاصــرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره پټلیس شي او دا لړی لکه څنګه چــې ده زمونږ په فرهنګي تاریخ کې ځای ونیسي.

ما په همدې نیامت دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې ددې تذکرې ځینــې لیکوال او شاعران تردې تذکرې د مخه د پوهاند رښتین او اســتاد خــادم پــه تذکره کې معرفي شوي دي او بیا وروسته د اوسني لیکوال په دریو ټوکونو کې هم راغلي دي، خو بیا هم ځینې داسې لیکــوال او شــاعران پکــې شــته چــې تراوسه بل ځای نه دي معرفي او د نورو(معرفي شویو) شاعرانو او لیکوالــو پــه سوانحو کې ځینې داسې خبرې شته چې یې د شــرح حــال د بشــپړتیابه پــه مراتبو کې له څېړونکو سره مرسته کوي.

د څېړنې میتود:

د دې تذکرې په لیکلو کې ما له دوو میتودونو څخه کار اخیستی دی:

(۱) د تذکرې متن: د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشــونو ســره ســم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

(۲) د اثر د سریزې او تعلیقاتو میتــود: د دې تــذکرې د بشــپړتابه او د مــوادو توضیح په منظور پر تذکره سریزه او تعلیقات ما لیکلــي دي، د دې ســریزې او تعلیقاتو د تحقیق میتود تشریحي دی.

د څېړنې شالید

د هر تحقیقي اثر د بشپړولو په موخه څېړونکی اړ دی د موضوع د لا ښه وضاحت په منظور له تخنیکي پلوه ورته یو عنوان پسمنظر یا په ساده اصطلاح شالید نومېږي و کاږي. له دې څخه د محقق او څېړونکي هدف دا وي چې خپل ځان او لوستونکو ته دا معلومه کړي چې ایا کومه موضوع چې مونږ د تحقیق په موخه انتخاب کړي پخوا تر مونږ کوم ښاغلي پرې کار کړی که نه.

په داسې مواردو کې مونږ هم اړ یو چې په یاده لړۍ لږ غوندې رڼا واچوو، دغه تذکره (پښتو معاصر لیکوال) د دیرشمو کلونو په جریان کې ښاغلي عبدالقدوس نجیب لیکلې ده، په مستقل ډول تراوسه نه ده چاپ شوې اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده. په دې تذکره کې ۳۱ شاعران او لیکوال معرفي شوي دي چې د لیکوالو او شاعرانو سوانح په کې بشپړې نه وې اړتیا وه څو د دغو شاعرانو او لیکوالو شرح حال په کې بشپړ شي. په همدې خاطر ما تصمیم ونیوه چې په تذکره کې د راغلو لیکوالو او شاعرانو د سوانحو د بشپړتابه لپاره په باندې تحشیه، تعلیق او سریزه د ماسترۍ د تیزس موضوع په حیث انتخاب کړم، د موضوع د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق او سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

WWW.AEL.AF

د تيزس په بشپړولو کې مې د علومو اکاډمۍ کتابتون، د جمهـوري رياسـت د کتابخانې، د کابل پوهنتون کتابتون او ځينو نور کتابخانو څخه استفاده او د يو شمير استادانو او فرهنګيانو سره مرکې کړې دي او تيزس مې بشپړ کړی دی. بايد وويل شي چې په دې تذکره کې داسې شاعران هم شته چې په نورو پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نه دي راغلي او يواځې ښاغلي نجيب يـې شرح حال راوړی دی. په دې هيله چې دغه تيزس د پښتو ادبيـاتو تـاريخ پـه برخه کې د استفادې وړ وګرځي.

د تذکرې اصلي متن

۱-۱ د پښتو ژبې معاصر ليکوال:

زموږ يوه تکړه اديب ښاغلي نجيب د پښتو ژبې د ادب د بڼ د بلبلانو د پېژندګلوۍ دپاره د پښتو ژبې د معاصرو ليکوالو په نامه يو کتاب ليکلی دی چې تر خپله وسه پورې يې د پښتنو ليکوالو پر ژوند، افکارو او نظرياتو باندې ښه روښنايي اچولې ده.

نو د يوې خوا موږ د نوموړي کتاب د ليکونکې قدر کوو او د داسې ګټورو کتابو په ليکلو کې تر دې لا زيات توفيق ورته غواړو او د بلې خوا د دې دپاره چې د طلوع ګران ويونکې له هغه څخه استفاده وکې نو د دې پسه موږ د نوموړي کتاب د تخلص د هجا د حروفو په ترتيب سره په مسلسل ډول خپروو.

۱-۲ آشنا

عبدالباري آشنا، د ملا محمدنور آخند زوی په خټه بختياری، يو د ښو احساساتو لرونکی تعليميافته ځلمی دی، تقريباً دوه کاله کېږي چې تحصيلات يې په موفقيت سره پای ته رسولي دي، او د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې د ښوونکې په حيث سره کار کوي، که څه هم نوموړی په فارسي او پښتو ژبه مضامين ليکلای سي مګر ميل او مينه يې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ليکني و خوا ته زښته ډېره ده، دی وايي "که پښتانه غواړي چې پښتو ژبه وروزي او دا قول يې په صدق سره وي نو بايد دې خوا ته ډېره توجه وکړي او

WWW.AEL.AF

خپله ژبه له هره حيثه ثروتمنده کې، که داسي نه وي نو خدای خبر چې پښتو به پښتو کېږي او د پښتنو به ارمان په خېژي"، له دې څخــه معلــومېږي چــې محبت يې له خپلې مورنۍ ژبې سره د هومره افراط و حد ته رسېدلی دی چــې او اندازه نه لري.

د انګليسي ژبې له آثارو څخه خو بشپړه استفاده اخيســتلای ســي، ګمان کوم چې په عربي ژبه به هم لږ لږ پوهېږي، د منثورو او منظومو آثارو لــه ويلو څخه يې دا معلومېږي چې د وطن د اعتلا او اصلاح ډېر ډېــر خــاطرات او اميدونه يې په زړه کې پټ ساتلي دي، د تحصيل په زمانه کې بــه يــې ګــاهي ګاهي ځني آثار د وطن په جرايدو کې ليدل کېدله، مګر دا دوه کاله کېږي چې ببخي چپ دی، نه يم خبر چې د وظيفوي موانعو له حيثه څخه څه نه ليکــې او که په دې ځوانه ځواني کې ستړی سوی دی؟

زه له ښاغلي آشنا څخه خواهش کوم چې بايد داســي ژر ســتړی يــا مايوسه نه سي او خپل د پښتو او پښتونوالي خدمت ته د قلم لــه لاري څخــه چې ايماني او وجداني وظيفه يې ده بيرته دوام ورکې، که ګران ويونکې غواړي چې د ده د کلام نمونې ووينې د طلوع افغان د ورځپاڼې د (1327 _ 1328)ســنې کلکسيونونو ته دي مراجعه وکې.

۱-۳ آريا

محمدنجيم آريا د خان محمد زوی په ختټه ګرديزی، د طلــوع افغــان د اخبــار اوسنی چلوونکی يو اخلاقي، متحمــل او متواضــع، اعتــدال پســنده او د ښــو احساساتو لرونکی اديب دی، نشريات يې د وقت او زمان له مقتضا ســره ســم دي، له نويسنده ګۍ سره يې د عين متعلمۍ له زمانې څخه مينه درلوده.

په (1321) سنه کې چې د حبيبې لېسې څخه په اعلٰی درجه سره فارغ التحصيل سو نو فوراً يې د نوموړي ذوق له خاطرو څخه د مطبوعاتو په مستقل

رياست کې مقرره کی، د (1326)سنې په ابتدا کې يــې د لياقــت او اهليــت لــه خاطرو څخه خارجه وزارت له نومونړي رياسته څخه د تبديلی خواهش وکی، د (1328)سنې د جوزا په مياشت کې د زيات فعاليت په نتيجه کې په ډهلي کــې يې د مطبوعاتي آتش دنده په غاړه کې ولوېدله، سره له دغسي درنو وظيفــو د ده ميل د نګارنده ګی او ادب و خوا ته زيات و، هر رنګه مهمو چوکېو د ده آزاد روح چې د ادب په فضا کې روزل سوی و، نه سوای اېلولای نو هغه و چــې پــه (1329) سنه کې بيرته مطبوعاتي صحنې ته راغی او د انيس د ملي ورځپاڼي په مديريت سره مقرر سو، هغه روش چې ده له ثقافتي او نشرياتي حيثه څخه په نومونړې جريده کې کړی دی، د ډېري ستايني وړ دی، د (1332)سنې د حمل په مياشت کې د صلاحيت لرونکې مقام له خوا د طلوع افغان د چلوونکې په حيث وټاکل سو، له هغي زمانې څخه چې دلته يې په کــار پيــل کــړی دی، عــلاوه د اخبار پر چلولو باندې يې د نومونړي مديريت د کتابخانې تنظيم تر پخــوا ســم کړی او د پوهني ننداري مفيده علمي موّسسه يې پرانيستلې ده، لا پــه پســې دی چې د تودې د افکارو د تنوير له پاره نور عصري وسايل لا هم غونډ کــې، د ليکني طرز يې اجتماعي رنګ لري، ګاهي ګاهي د نــړۍ پــر سياســي واقعــاتو باندې ښه په زړه پورې تبصره هم کوي، نومونړی پر هغو ليکوالــو بانــدې چــې فارسي يې ژبه ليکني کوي او پښتو يې نه وي زده، سخت انتقاد نيسي، منظوم مضامين يې زما تر نظر نه دي تېر سوي، منثور مضامين يې کــه غــواړي چــې ګران ويونکې ولولي د (1331)سنې د انيس کلکسيون دي وګوري.

WWW.AEL.AF

۱-۴ ارشاد

محمدشاه ارشاد د عبدالخالق زوی، د کوهدامن او اوس د کابل اوسېدونکی، د فارسي او پښتو ژبې یو زبده لیکونکی او په عربي علومو کې پوره واک لري، نوموړی د عربي دارالعلوم تر فراغت څه موده وروسته د کابل د حقوقو په مدیریت کې مقرر سو او دغه وظیفه یې په ښه ډول سره اجرا کړه. بیا څه وخت د جمعیت العلماء غړی هم و، د څه مودې له پاره د حی الفلاح په مدیریت انتخاب سو، پسله هغې څخه یې د طلوع افغان د ورځپاڼې په مدیریت سره تقرر پیدا کی، تقریباً دوه کاله یې دا جریده چلوله، بیا کابل ته تبدیل او هلته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د مشاور په حیث سره وټاکل سو، تر اوسه پورې پر هغه وظیفه باندې باقي دی .

ارشاد یو تجربه کاره او د عصر و زمان د ایجابه سره مطاب کارکوونکی دی، مضامین یې یو نوع اجتماعي او تنقیدي رنګ لري چې د وخت د اقتضا سره یې سم نشروي، که ویونکې غواړي چې له مضامینو څخه یې حظ واخلي د طلوع افغان د تېرو کلو کلکسیونونه دي وګوري.

WWW.AEL.AF

۱-۵ ابوالوفا

محمود شاه ابوالوفا د مولوي مبارک شاه زوی اصلاً د قندهار او یو جید عــالم او د پښتو ژبې د لغاتو یو زبردست محقق او لیکونکی دی، پرتــه د دې ژبــې لــه لیکنې څخه یې په عربي ژبه هم ډېر کتابونــه لیکلــي او د عربــي ممــالکو پــه مختلفو ځایو کې یې نشر کړي دي، که څه هم له وطنه څخه لیري په هند کــې د پردېسی په حال کې شپې او ورځې صبا کوي او د وظیفوي موانعاتو له لاملــه د سر و ګرولو ته نه دی خلاص، مګر سره له هغه یې خپله مورنۍ ژبه پښتو نــه ده هېره کړې، ګاهي ګاهي خپل خواږه مضــامین او مفیــد فرمایشــات پښــتو ټولنې ته را استوي، لیکنې یې تل د پښتو ژبې د لغاتو د څېړني او حل و فصــل کولو په شاوخوا کې دي، د ده مقصد لــه دې لاري څخــه دا دی چــې دا ژبــه د پردیو ژبو له لغاتو څخه مستغني کې، هغه کومکونــه چــې ده د پښــتو ژبــې د قدیمو شاعرانو د دېوانونو په را استولو کې د پښتو ټولنې سره کړي دي د ډېــر قدر وړ دي.

۱-۶ الفت

ګل پاچا خان الفت د میر سید پاچا خان زوی ډېر فاضل او د پښــتو معلومــاتو څښتن دی، په پښتو او افارسي ژبه کې خو په ښخي آزاده پیمانه ســره لیکنــه کولای سي، تر فارسي د پښتو سره چې مورنۍ ژبه یې ده زیاته مینه لري او څه چې یې لیکلي دي ګرده په پښتو دي. د فارسي ژبې کوم اثر خو یې تــر اوســه پورې زما تر نظر نه دی تېر سوی.

په مطبوعاتي نړۍ کــې پســله مــدیریت، ماموریــت، عضــویت او د اخبــار د نګارندګۍ له دندو څخه دا دوې دورې کېږي چې د زیات اهمیت او لیاقــت لــه خاطرو څخه یې د مشرقي خلک په شورا کې د وکالت په حیــث ســره ټــاکې، ګرچه ما ښاغلی الفت رویتاً نه دی لیدلی مګر له لیکنو او خوږو منظومو څخــه یې د ملي درد او زیاتو احساساتو لرونکی بولم، د شعر او کلام و نمونې تــه یــې څه حاجت نسته، آثار او اشعار یې د وطن په مطبوعاتو کې هومره چاپ ســوي دي چې بیان یې نه کېږي.

۱-۷ ایوبي محمدانور

محمدانور ایوبي د محمدایوب زوی، یو فهیم او عالم سړی دی، چې اوس یې عمر 50 کالو ته رسېږي. په قندهار کې یې ابتدایي تحصیلات و سر ته ورسول او د مطالعو او تجربو له کبله یې ډېر معلومات حاصل کړه، نوموړي د وطن په اکثرو ادارو کې رسمي ماموریتونه کړي دي، خو اوس پر خپله مځکه باندې حاضر او بزگری ته یې مخ سوی دی.

دی د پښتنوالي، کلک عزم او حریت خاوند دی، چې یو کار ته یې مخ سو تر څو چې سر ته یې ونه رسوي له خپل عزم څخه نه اوړي، په عین حال کې متدین او په زړه پاک او صاف سړی دی. اکثره وخت د کتابو خصوصاً د دیني موضوعاتو په مطالعه تېروي، په اردو ژبه پوهېږي او له عربي څخه هم استفاده کولای سي. په اشعارو کې یې شعري سلاست زیات لیدل کېږي. پخوا یې ډېر منظوم مضامین په اصلاح کې خپاره سوي دي، مگر اوس یې انزوا اختیار کړې او اشعار نه وایي، د مضامینو رنگ یې اجتماعي دی، اشعار یې چنداني نه دي ویلي..

۱-۷-۱ د محمد انور ایوبي د کلام نمونه :

مسلمان به عقلمند وي بلندخیاله
بې کوښښه هیڅ کار نه ځي پر مخ باندې
هوښیار بوله چې په کار کې کوښښ کاندي
له ویلو سره سم که دي عمل وي
فایده مند به دي نو هله دا ویل وي
زیات ویلو به هوښیار ته حاجت نه وي
په یوه نکته سي پوه که غفلت نه وي
مسلمان به به عقلمند وي بلندخیاله
وي مسلک بې د اصلاح له قیل و قاله

محکم عـــزم پـــه خپـــل رب بـــې توکـــل وي
لـــوی نامـــداره پـــه دنيـــا کـــې بـــه اول وي
اتحـــاد او اتفـــاق بـــه يـــې خاصـــه وي
صـــداقت، وفـــاداري بـــه يـــې پېشـــه وي
د وفـــا او د ســـخا بـــه وي لـــوی غـــر
هـــم شـــجاع او دلاور بـــه وي عســـکر
چـــې خـــاطر يـــې لـــه ايمانـــه منـــور وي
نېـــک اخلاقـــه، نېـــک خصـــلته نېـــک ســـير وي
وي ظـــاهر يـــې لـــه باطنـــه ســـره ســـم
حـــق ويـــل کـــا، نـــه څـــه زيـــات او نـــه څـــه کـــم
دا نـــارې وهـــي کـــه څـــه يـــې لـــږ اثـــر دی
د وطـــن پـــه غـــم غمجـــن "محمـــدانور" دی

۱-۸ ايوبي

غلام محی الدين ايوبي د محمدانور ايوبي زوی د (۲۶) کالو ځلمی، د اخلاقـو او مذهبي قيوداتو زښت ډېر پابند دی، له پښتو او پښتونوالي سره خاصـه مينـه لري. د قومي تعصب منحوس عناصر يې عصري تعليم وژلي او محوه کـړي دي. دی صرف ځان مسلمان او پښتون ګڼي، د پښتو سره يې د مورنۍ ژبې توب لـه خاطرو څخه د ډېري مودې راپدېخوا د ليکني ټينګه علاقه نښلولې او د عـين متعلمۍ د زمانې څخه لا پر تعليمي موانعو سربېره نه وه هېره کړې.
ښاغلی ايوبي (12) صنفه د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې سر ته ورسـول او وروسته تر هغه په کابل کې د ادبياتو په فاکولته کې په تحصيل لګيا ســو او تېر کال د هغې فاکولتې څخه بريالی راووت او څو مياشتي دمخه د قنـدهار د مطبوعاتو په مديريت کې د لومړي ځل له پاره د آژانس د مامور په حيث مقـرر

سو اوس سربېره پر دغه د مطبوعاتو معاون هم دی، د هغه وخت راهيسي چې نومووړی مطبوعاتو ته راغلی دی، د طلوع افغان په اخبار کې يې ډېر تحول پېښ کړی او غواړي چې نوی رنګ ورکـې، دی د وطن او قـوم د ترقی ډېر شوقمن او اصلاحات غواړي، په ژوند کې يې اعتـدالي روش غـوره کـړی او د اعتدال پر خوا دی، اخلاقي ژوند خوښوي او له غرض څخه خـالي دی، د هـر ډول اجتماعي مضمون پر ليکلو قادره دی، پخوا يې منظوم مضامين ډېر ويـل خو اوس يې ډېر شوق د نثر نويسی خوا ته دی، مګر تر نظم يـې نثـر خونـدور دی. د ده منظوم او منثور مضامين د وطن په اکثرو جريـدو کـې لکـه طلـوع افغان، انيس، اصلاح، کابل مجله، زېری، ژوندون او نورو کې چـاپ سـوي دي. ښاغلی ايوبي په انګليسي ژبه کې پوره واک لري او له انګليسي ژبې څخه يـې ځيني ترجمې هم کړي دي.

ده د قندهار د علماوو او پوهانو يوه رساله تاليف کړې ده چې تر اوسه پورې نه ده چاپ سوې. د مرحوم مخلص رباعيات د ده په اهتمام او تصحيح سره چـاپ سوه.

۱-۸-۱ د ايوبي د کلام نمونه :

رنـــګ دې ورک ســـي د دې هســـي مختـــورن
پـــه کـــار نـــه دی د ځلميـــانو تـــش فېشـــن
پـــوه هغـــه دی چـــې ودان کـــړي خپـــل وطـــن
عاقبـــت بـــه لـــوړ معـــراج تـــه ورســـېږي
هغـــه څـــوک چـــې اوس حاصـــل کـــا علـــم و فـــن
چـــې غمخـــوره د دې خـــاوري ملـــت نـــه وي
رنـــګ دې ورک ســـي د دې هســـي مختـــورن
پـــه ظـــاهره کـــه ځـــان پـــاک ښـــيي ملـــت تـــه

WWW.AEL.AF

په باطن کې لوی خاین وي د وطن
ځان ځاني سوله قيامت نه دی نو څه دی؟
ځله بېل يې کړه ياران د خپل ګلشن
په ټول عمر هيڅ مايل علم ته نه سوو
جهالت لا هم برباد کړو واړه نن
که دغه زمور احوال وي چې مې ووې
خدای خبر چې يو ذره به سو سودمن
لږ څه هوښ دي سر ته دروله اې وروره!
رب دې پاره پر دې حال دي سه غمجن
دا غفلت دی ملتفت عمل ته نه سوې
که دانا يې ډېر عمل کا لږ ګفتن
"ايوبي" دغه وينا دي ځان ته وکړه
څه چې وايې عملي کا خپل سخن

۱-۹ ايوبي محمدنادر

محمدنادر ايوبي د محمدسرور ايوبي د تاجر د جريدې د مؤسس زوی، يو د ښو اخلاقو لرونکی تکړه ځوان دی. هغه زياته مينه چې دی يې د خپلې مورنۍ ژبې (پښتو)سره لري د ډېري ستايني وړ ده. اوس د حقوقو د فاکولتې محصل دی، په انګليسي ژبه ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ استفاده اخيستلای سي، د ليکني طرز يې اجتماعي او اصلاحي دی، منظوم او منصور مضامين ليکلای سي، د ده يوه ښه رساله د طلوع افغان په ورځپاڼه کې د "سپين او مرغلره" په نامه خپره سوېده.

۱-۹-۱ د کلام نمونه:

هغـــــه کـــــس بـــــه ســـــي نېکنـــــام
چـــــې ښـــــه خُلـــــق لـــــري مـــــدام
دغـــــه ژونـــــد درنـــــه تېر بېـــــږي
بـــــدان تېـــــر ســـــوله ناکـــــام
د نېکـــــــی هـــــــيڅ زوال نســـــــته
ښـــــه بـــــه واخلـــــي تـــــل انعـــــام
څـــــوک چـــــې دام ايـــــږدي و بـــــل تـــــه
هغـــــه بنـــــد ســـــي پـــــه خپـــــل دام
ســـــود و زيـــــان دي ټولـــــه خپـــــل دي
کـــــه نېـــــک نـــــام ســـــې يـــــا بـــــد نـــــام
هـــــر څـــــه ښـــــه دي د نېکـــــانو
نېکـــــــــــان ټولـــــــــــه دي آرام
چـــــې هـــــر چـــــا ســـــره بـــــدي کـــــا
څـــــوک بـــــې نـــــه کـــــا احتـــــرام
څـــــه چـــــې بـــــد وي تـــــه يـــــې پر بېـــــږده
پـــــه ښـــــو تـــــل کانـــــده قيـــــام
کـــــه ښـــــه نـــــه ســـــې "ايـــــوبي" تـــــه
څـــــه پـــــه کـــــار دی تـــــش کـــــلام.

۱-۱۰ ایوبي غلام فاروق

غلام فاروق ایوبي د حاجي محمدانور ایوبي زوی د احمدشاه بابـا د لیـسـې زده کړی دی، چې نوی د لیکني میدان ته راغلی او غواړي د خپل ورور غلام محـی الدین ایوبي په څېر پښتو او پښتنوالي ته خدمت وکې، د ده دا حس ډېر د قدر وړ دی، په منثورو او منظومو مضامینو کې بد نه دی، قوي امید سته چې د خپل مشر ورور په لارښوونه سره به په دې مسلک کې یو تکړه ځلمی سي، د کـلام طرز یې عشقي دی.

۱-۱۰-۱ د شعر نمونه:

د جدایی رنځ

مبـــتلا هســـي پـــه غـــم د جانـــان چـــا کـــړم؟
د خپـــل ګـــل غځـــه جـــلا پـــه ارمـــان چـــا کـــړم؟
لېـــونی ګـــرزم د خلکـــو پـــه نظـــر کـــې
خبـــر نـــه یـــم چـــې پـــر دې لار روان چـــا کـــړم؟
ســـرې لمبـــې د بېلتانـــه رابانـــدې ګـــرزي
نـــه پـــوهېږم پـــه دې اور کـــې ســـوزان چـــا کـــړم؟
د همزولـــو لـــه تـــولی یـــم راوتلـــی
پـــه دې ژونـــد کـــې نـــن پـــه اه و فغـــان چـــا کـــړم
دا عزیـــز وطـــن پـــر مـــا بانـــدې انګـــار ســـو
د شېرین حیات پـه تـرخ کـې ګریـان چـا کـړم؟
"ایـــوبي" وم شـــکایت مـــي لـــه چـــا نـــه و
اوس حیران یم مبـتلا پـه خپـل ځـان چـا کـړم؟

WWW.AEL.AF

۱-۱۱ اخلاص

عبدالخالق اخلاص د ملا جان اخندزاده زوی د چغسرای د دهوز په مقـام کـې زېږېدلی دی. د فقه او نظم کتابونه يې د خپل پلار څخه، حديث او ځينـي نـور يې د وطني علماو څخه ويلي دي. د ماموريت په خوا کې يې د غنـډ کـاتبي، د شورا د وکالت دورې تېرې کړي دي، په (1316) سنه کې د انجمن عضو سـو پـه پښتو او فارسي کې نظم او نثر ليکې، د نظم او نثر نمونې يې په انـيس او کابـل مجله کې سته. عبدالخالق په نظم کې خپـل تخلـص (اخـلاص) ليکـې، ده دا لاندي کتابونه ليکلي دي-:

۱ـ استقلال : په دې کتاب کې د افغانستان د محمـدزايي شـاهانو تـاريخ او د استقلال موضوع په پښتو نظم ليکل سوېده، دا کتاب چاپ سوی دی.

۲ـ تصحيح التلاوت يې د قرائت په علم کې ليکلی دی.

۳ـ نهضت پښتو : په دې کتاب کې د پښتو لغتونه د فارسي په نظم کې د نصاب الصبيان په اصول راوړل سوي دي، دا دوه کتابونه، نه دي چاپ سوي.

۱-۱۱-۱ د اخلاص د نظم نمونه :

پوه او ناپوه

پښـــتو کـــې يـــو متـــل دی د نـــاپوه پـــه بـــاره
کم عقــل لــه کوتــک دی او هوښــيار لــه اشــاره
نـــاپوه کلـــه پـــوهېږي د دنيـــا پـــه بـــاريکو
هـــر څـــو کـــه ورتـــه ووايـــې د عقـــل ســـېپاره
نــاپوه د هوښــيار پــه مصــلحت نــه راځــي کلــه
هيچـا څخــه د يــو كــار نــه كــوي دی استشــاره
که څه يــې د پــردي پــه مخکــې ووايــې پــه ورو
دی کېــدي پــه بــازار کــې کــوتکې پــه نغــاره

لا دا عجبه زياته چې ناپوه نه ګڼي ځان
هوا ته يې پروا کړي د علم طياره
خو خير که دی په دې څه پوهېدلی لږ و ډېر
چا څله به راوړلای د ناپوهو په شماره
نادان مه ګڼه هغه چې له چا کوي پوښتنه
يا ځان ورته ښکاربړي له بل چا نه ښکاره
نادان هغه باله شي چې يې نه وي عقل خپل
هم نه کاندي له کبره له بل چا استعاره
د احمق پوه په دنيا د توري وار دی يا د شل
ويشتل په تپانچه دي يا وهل په کټاره
هوښيار هغه سړی دی رشتيا "عبدالخالقه"
چې ځان کړي د ناپوهو له مجلس نه کناره

نوټ-:

د ښاغلي اخلاص پوره شهرت ځکه چې ما ته نه و معلوم نو له دې جهته څخه مي د ده سوانح د ښاغلي خادم په قلم ليکل سوې او د (1318) سنې په سالنامه کې خپره سوې وه، کټ مټ ښېله څه زياتوني څخه رانقل کړه.

۱-۱۲ ايازي

ښاغلي محمداعظم ايازي د محمداسلم زوی يو عالم او پر پښتو ژبې مين ليکونکی دی، تحصيلات يې په هند کې تر لسم صنفه پورې پای ته رسولي، په انګليسي او اردو ژبه کې د بشپړو معلوماتو څښتن سوی دی، وختي چې وطن ته بيرته راغبرګ سو، لمړی وار د قندهار په مکاتبو کې د معلم په حيث او بيا د پښتو د ادبي انجمن په عضويت سره مقرر سو، هغه وخت چې د نوموړي

انجمن نوم پښتو ټولنه سوه او د پښتو ژبې د نهضت دورې پيل وکی نو ايازي د صرف و نحوي د شعبې په مشرتوب سره وټاکل سو، عــلاوه د نومــوړي دونــي وظيفې پر اجرا باندې يې د کابل د لېسو د لوړو صنفو او د ادبياتو د فــاکولتې و هلکانو ته هم د پښتو درس ورکاوه، په آخر کــې ببخــي د معــارفو وزارت تــه تبديل او هلته يې د نوموړي وزارت د تدريساتو د رياست د پښتو پــه څانگــه کې و خپلې مورنی ژبې ته ستر خدمتونه وکړه، يو څو عمــر يــې د جنــوبي د ولايت د معارفو د مديريت دوره هم تېره کړه او بيا متقاعد سوی دی، د نظــم و د نثر ليکني او ترجمه کړي آثار يې اصلاحي او تبليغي جنبه زياته لري او بل د پښتو ژبې د صرف و نحوي د قواعدو جمع کول او روښول يې د زيات تقــدير وړ دي، پرته د قواعد پښتو او لس زره لغاتو له اثر څخه يې بل اثر ما نه دی ليدلی، افواهي اورم چې الفاروق يې هم پښتو کړی دی، د نظم او نثر نمونه يــې گــران ويونکې په انيس، کابل مجله او د پښتو په مجله کې کتلای او لوستلای سي.

۱-۱۳ ايازي محمد يوسف

ښاغلی محمديوسف ايازي د محمدعلم زوی يو پوه ځوان او تکــړه اديــب دی، رسمي تحصيلات يې په هند کې تر اعدادي پورې پــای تــه رســولي او د ښــو معلوماتو خاوند سوی دی، له انگليسي او اردو آثــارو څخــه بشــپړه اســتفاده اخيستلای سي، په فارسي او پښتو ژبه کې پوه ليکــونکی دی، دی څــو عمــر معلم او بيا د طلوع افغان د اخبار معاون سو، هغه وخت چې مدير يې کابل تــه وغوښتل سو نو د دغه اخبار د چلولو مهمه وظيفه د ده په غاړه کــې ولوېدلــه، تقريباً ديرلس کاله يې نوموړی اخبار په ډېر ښکلي ثقافت او ښه صورت ســره وچلاوه، پروسږ کال د قنــدهار د بلــديې د رياســت معــاون و، اوس اورم چــې بېکاره دی. ايازي يو زړه سواندی، معتدل مزاجه او د ښو افکارو لرونکی ســړی دی، په هر ځای او هر کار کې له عدم تشدد اولين کلامه څخه کــار اخلــي؟، د

WWW.AEL.AF

ليکني و نمونې ته يې حاجت نسته، که ګران ويونکې غواړي چې ودې لــولي د (1327)سنې کلکسيون ته دي مراجعه وکړي.

۱-۱۴ ايازي محمدانور

محمدانور ايازي د محمدعلم زوی، يو تعليم يافته اخلاقي ځــوان دی. دی پــه قندهار کې زېږېدلی او سن يې و (30) کالو ته رسېږي. پسله تحصيله څخه يې تقريباً دا يوولس کاله کېږي چې د قندهار په معارفو کې د معلمی يا سرمعلمی په حيث کار کوي، په انګليسي ډېر ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ اســتفاده اخيستلای سي، په طلوع افغان کې يې مفيد اجتماعي مضامين نشر سوي دي او ښې ښې ترجمې يې هم کړي دي. دی د ښه فکر لرونکی او د وطــن پــه درد دردمند ځملی دی، منظوم مضامين يې ما نه دي ليدلي او نثر يې ډېر خونــدور او د معنٌی ډک دی، د کلام نمونه دې ګران ويونکې د طلوع افغان د تېرو کلو په ګڼو کې وګوري.

۱-۱۵ احمدي

لعل محمد احمدي يو ډېر عالم، متواضع او معتدل مزاجــه ســړی دی. دی پــه 1328 سنه کې چې د عربي دارالعلوم څخه فارغ التحصــيل ســو نــو دســتي د بالامرغاب د محکمې د قاضي په حيث مقرر سو، د پښتو له شعر و شاعرۍ سره يې د عيني متعلمۍ له زمانې څخه مينه درلوده او هر کله به يې د کابل و مجلې ته ښه خوندور اجتماعي مضامين د نثر يا نظم ورکوله، دا څو عمر کبــړي چــې ببخي چپ دی، ګمان کوم لکه چې د وظيفوي کارو ډېرښت دی غلی کړی دی.

۱-۱۵-۱ د احمدي د کلام نمونه:

پښتانه ويښ دي نــن يــې ســور بيــرغ نښــان ايښــی دی
پـــر دښـــمنانو ظالمـــانو يـــې لـــړزان ايښـــی دی
نـــوم د اجـــدادو بـــه تـــازه کـــړي پـــه رشـــتيا هيـــواده
پښـــتنو لاس د اتفـــاق نـــن پـــر قـــرآن ايښـــی دی
د قـــوم عـــزت او شـــرافت پـــه ښـــه مړانـــه غـــواړي
ويښـــو زلميـــانو د وطـــن ســـر پـــه ميـــدان ايښـــی دی
پښـــتون ولاړ دی هـــيڅ پـــروا د پاکســـتان نـــه کـــوي
پاکستان نـه دی خوشـي نـوم يـې پاکسـتان ايښـی دی
زه يـــم خـــادم د پښـــتنو پـــه ننـــګ کـــې ســـر ورکـــوم
ځکـــه مـــي نـــوم د پښـــتونخوا پښتونســـتان ايښـــی دی

بدخواهان غواړي چې خپل طوق کړي د پښتون په غاړه
ځکه محبس کې يې بندي فخر افغان ايښی دی
يو مو هدف د پښتنو پښتونستان شودلی
مرګ ته خوشحال يو بل هدف مو ګورستان ايښی دی
"احمدي" وايي يا به ژوند کړو د ژوندو په شاني
يا کوچېدل مو له جهان څخه پيمان ايښی دی.

۱-۱۶ اڅک

ښاغلی نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی یو احساساتي او د ښې رواني لیکني خاوند دی. د طلوع افغان د اخبار د معاونۍ په زمانه کې به یې کله کله ډېر خوندور اجتماعي، اصلاحي او تنقیدي مضامین لیکله، مګر دا څو عمر کېږي چې د اقتصادي مشکلاتو او د روزګار د ناګوارو حوادثو له لامله څه نه لیکي، مضامین یې مبتکر او مفید دي.

اڅک یو خوش خلقه، متواضع، محتاط او نرم طبیعته سړی دی، دایماً د لیکلو په وخت کې اعتدال مدنظر نیسي، که څه هم له مضامینو څخه یې اخبارونه ډک دي مګر لاندي منظومه یې د نمونې په ډول سره ګرانو ویونکو ته وړاندي کوم-:

۱-۱۶-۱ د اڅک د نظم نمونه:

غزل

ټوله کرښي لټوم د هر مکتوب
پکښي غواړم نښانه د خپل محبوب
لکه زه چې د خپل ځان په ویر اخته یم
اخته نه و په یوسف پسي یعقوب
دغه دومره صبوري چې ما ځغملې
له دې زیاته صبوري نه و ایوب
په تهمت د غمازانو مي زړه تنګ سي
پر ناحقه سوم رسوا په سل عیوب
که څوک وڅکي د حیات اوبه ژوندی سي
زه ژوندی یم په حیات د زړه مرغوب
رنځوران د زماني په نفس رنځور دي
زه بې رنځه زماني کړمه مغلوب

نه مي ځوک په درد دردمن نه ځوک دوا ســوه
د غنچې په شــان مــي زړه ډک لــه مطلــوب
کـــه زاهـــد د زاهـــدۍ پـــه لقـــب مـــوړ وي
ما په عشـــق کـــې دی میـنـــدلی ښـــه مقلـــوب
طوفـــاني ابـــر طوفـــان غمـــازه خـــوار ســـې
زه "اخـــک" کـــړم زمـــانې پـــه زړه مجـــذوب.

۱-۱۷اتم

سید حسن اتم د سید حسین زوی، سره له دې چې ژبه یې فارسي ده مګـر د پښتو ژبې د لیکني حق د خپل مات قلم په نیمکله ژبـه ســره ادا کــوي، د ده محبت د پښتو ژبې سره د زیات تقدیر وړ دی. اتم سره له دې چې په ژوند کې هر راز مشکلات پر راغلي دي د نویسنده ګۍ قلم یې لــه ګوتــو څخــه نــه دی شېوه کړی، د خپل زخمي او ټوکر ټوکر زړه تاثرات د قلم پــه څوکــه ګــاهي د فارسي او ګاهي د پښتو شعر په صورت سره لیکــې، اکثـره فارسـي اشــعار او مضامین یې په انیس کې چاپ سوي دي. د پښتو ژبې ځنــي ادبــي او اخلاقــي مضامین یې په(1327) کال کې په طلوع کې خپاره سوه. دې نوموړي پخــوا څــو کاله د قندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې رسمي وظیفه په صداقت سره اجــرا کړه او وروسته تر هغه یو څه وخت په ډیپو او بیا د معــارفو پــه مــدیریت کــې مقرره سو، اوس د مرستون په ریاست کې وظیفه دار دی.

۱-۱۸ احمدجان

احمدجان چې مشهوره په منشي احمدجان سره دی، د پښتو د ادب د آسمان ځلانده ستوری دی، ده د پښتو ژبې له پاره ډېر شانداره خدمتونه کــړي دي او ټول عمر يې په دې لياره کې تېر سوی دی، دی د اشنغر د تنګي دی، تنګی په اشنغر کې يو ډېر لوی کلی دی. دی په مولــوي احمــد او منشــي احمــد دواړو يادېږي، مګر په وروستني نوم زيات مشهور دی. منشي احمد د پښتو پــه ادب کې د قوي لاس څښتن او د يو لوی نوم خاوند دی، په تېره د پښتو په نثر کــې زيات حق او شهرت لري، ده ته موږ د پښتو د نثر د ميدان يو تکړه او غښــتلی پهلوان وايو، منشي احمد جان شعر کم وايي، شعر يې په زياته انــدازه نــه دی ليدل سوی اما په نثر کې د ډېرو غورو آثارو او تاليفاتو خاوند دی، برســېره پــر دې دی د پښتو په نثر کې د يوه نوي ليک موّسس هم باله کېږي، دی د پښتو د موجوده نثر يو زبردست پالونکی او د پښتو په نثر کې د يو ادبي مکتب خاونــد دی، د ده د نثر مکتب (1300)هجري سن څخه را په دې خوا شــروع کېــږي، د دې سن څخه پخوا د پښتو نثر داسي يو قوي مکتب نه دی پيدا کــړی، تقريبــاً پنځوس کاله پخوا ده د پښتو د نثر په کتابونو شروع کړېده او تر اوســه پــورې يې لا جوړوي، د اورېدو له قراره منشي احمدجان لا ژوندی دی او دا يې د عمر آخري شپې ورځې دي.

منشي احمد د ټولو انګرېزانو چې پېښور ته په څه منصب راځي او پښــتو زده کول غواړي استاذ دی، منشي احمد هغه سړی دی چې يو بل قوم ته د خپلــې ژبې د زده کولو وظيفه يې پر غاړه اخيستې ده. ده ډېر د پښتو څخــه نــاخبره خلق د پښتو په خوږو پوه کړي دي او دوی ته يې خپله ژبه ورياده کړېده. ده د پښتو د نثر لمن ډېره ارته کړې ده او تاريخي کېسې، حکايــات او داســي نــور خواږه خواږه آثار يې و پښتون قوم ته وړاندي کړي دي، د ده لمړی کتاب چــې د پښتو په نثر کې ليکل سوی دی او د ښو ښو قيصو مجموعه ده "ګنج پښــتو"

نومېږي، بل يې د افغانستان تاريخ چې يو انګرېز ليکلی ترجمه کړی دی، د دې تاريخ د لوستو څخه سړي ته معلومېږي چې منشي احمد په پښتو کې د څومره اقتدار خاوند دی، په دې کتاب کې بلکل د ترجمې رنګ نه ليدل کېږي د ده نثر عموماً ډېر خوږ روان د پښتو پر محاوره برابر، په ټولو معنّی يو عصري او صحيح نثر بللی سو، منشي احمد جان د "قصه خوانی ګپ" او د "هغه دغه" په نوم دوه کتابونه هم لري دا دواړه کتابونه هم ډېر خواږه، دلچسپ او خوندور دي، او د پښتو د يو ډېر خوږ نثر نماينده ګي کوي، پرته له دې ممکن چې نور کتابونه هم ولري، مګر موږ ته فعلاً هم دا معلوم وه، د ده د نظمونو څخه دا يو لاندي نظم زموږ ګوتو ته راغلی دی چې دا دی اوس يې تاوس ته د ده د کلام په نمونه کې وړاندي کوو.

۱-۱۸-۱ دمنشی احمد جان دکلام نمونه:

ژبه

په هر دم په هر زمان په کار ده ژبه
د همه واړه جهان په کار ده ژبه
نا اشنا اشنا کوي سره خبري
په خبرو نزدې کېږي خلق ليري
چې د چا خوله کې خوږه ژبه غږېږي
د مچانو په شان خلق پر بونېږي
د تورزن به په کار نه وي هومره توره
لکه ژبه په هر ځای کې وي منظوره
کاروبار د مصلحت په ژبه کېږي
مصلحت د سلطنت په ژبه کېږي

کـــه کاتـــب دی کـــه کاغـــذ کـــه دی قلـــم
تـــول د ژبـــې خـــدمتګار دي دم پـــه دم
پـــه مرغـــانو کـــې طـــوطي دی عزتمنـــد
دا پـــه دا چـــې ښـــې خبـــري کـــړي د خونـــد
مګـــر دوه شـــرطه پـــه ژبـــه کـــې ضـــرور دي
دغـــه دواړه ضـــروري پـــه ښـــه دســـتور دي
اول دا چـــې ښـــې صـــحیح کـــول خبـــري
چـــې خبـــري شـــي پـــه مثـــل ملغلـــري
بـــل پـــه بـــدو دي خولـــه نـــه خوځـــوي خپلـــه
تـــل دي ســـم پـــه انـــدازه وي لکـــه تلـــه
بـــده ژبـــه د ســـړي پـــه ځـــان بـــلا شـــي
خـــوږه ژبـــه د ســـړي چـــاپیر قـــلا شـــي
هـــر ســـړی د ســـړیتوب دعـــوی چـــې کانـــدي
ځـــان دي پـــوه کانـــدي پـــه ډېـــرو ژبـــو بانـــدې
پـــه یـــوه ژبـــه مطلـــب نـــه پـــوره کیـــږي
کـــه هوښـــیار وي هـــم لـــه ســـره نـــه پـــوهیږي
کـــه حـــاکم وي غـــور هـــیڅ نـــه شـــي کـــولی
کـــه عـــالم وي طالـــب نـــه شـــي پوهـــولی
پـــه ســـفر کـــې لکـــه نقـــش د دېـــوال
ګنـــګ ولاړ وي بـــې طاقتـــه بـــې مجـــال
خصوصـــاً چـــې پښـــتو ژبـــې تـــه حاجـــت
پـــېښ و ډېـــر زیـــاتي لـــه حـــده دا ســـاعت
احمـــد وکـــړ پـــه دا شـــان آســـان کـــلام

نوټ:

منشي احمدجان د (1330 شمسي) كال د قوس پر پنځمه نېټه بانـدې وفات سوى دى، د ده د سوانح پورتنى مضمون مي د پښتانه شـعراء د دوهـم ټوک له كتابه څه كټ مټ رانقل كى.

۱-۱۹ رحمت الله بابا

يادونه:

د طلوع ګرانو ويونكو!

د ځينو معاذيرو له كبله مو ونه سو كړاى چې د پښتو معاصر ليكوال د تخلص د هجا په قرار په ترتيب سره خپار كړو، نو تر دې وروسته بـه تاسـي د پښـتو د مقتدرو ليكوالو او پخوانو اديبانو د ژوند شرح حال ولولئ.

"ايوبي"

حاجي ملا رحمت الله بابا د بلدي د عبدالله شاعر زوى د پښـتو ژبــې د شـعر و شاعرۍ په نړۍ كې يو نابغه فرد تېر سوى دى، دا د رحمن بابا لو ماتوونكى او د حميد بابا د ياد تازه كوونكى شاعر هسي پخه او پر شعري قواعدو باندې برابره طبع درلوده چې نظير يې غير له پخوانيو نظمي استادانو څخه اوس كم ميندل كېږي، پلار يې د قندهار له زبردستو شاعرانو څخه و، چې يو ضخيم دېوان يې په يادګار پرې ايښى او اوس په پښتو ټولنه كې بې طبعي پروت دى.

حاجي ملا رحمت الله بابا سره د مسكنته، ضـعيفتيا او يـا د زمـانې د نورو ناګوارو حوادثو په فشار راوړلو د پښتو او پښتنوالي له خدمته څخـه اوړه

WWW.AEL.AF

نه کړه خالي، په ډېر کلک عزم او ټينګه اراده سره يې د مرګ تر آخرينو سوګليو پورې د شعر په موثره خوله سره د پښتو ژبې د ژوندي کولو او د پښتنانه کام د ويښولو بلغاکې وهلې، که څه هم د کويټ وچې ربګني مځکې به زمورِ د دې ګران سپين ږيري شاعر هډو پوست خپل جز ګرزول او اثر به يې لا نه وي پرې ايښی، مګر مورِ دا د خپلې مورنۍ ژبې خواخوږی مين چې د شعر و شاعرۍ د آسمان ځلانده ستوری و، کله هېروو، هغه سپېڅلي روڼ احساسات چې د ده له پاکې سينې څخه راوتلي او د کاغذ پر بياض باندې ليکل سوي دي د ده ياد هر کله تازه کوي او دا خير باقي يې تل تر تله پورې ژوندی ساتي.

د شعري ابتکار يا د طبعي د پوخوالي له حيثه په دې زمانه کې لمړی سړی و، ده به تل د قديمو لغاتو څخه قافيه جوړوله او په دې ډول سره يې غوښته چې مړه لغات ژوندي کې.

۱-۱۹-۱ د رحمت الله بابا د شعر نمونه:

چې سړی وي پخپل کور کې پخپل ځان اړ
څه به هيله ورنه وکړي د جهان اړ
نه پوهېږم مېنګاه ده د پمنو
که يوازي زما په ځان دي خپل نوکان اړ
د عدم په کنج کې ښې آسودګی وې
د وجود پر مېنه ډېر سوه په هجران اړ
چې لري ورکړه له هغو څخه کبرږي
وبې نه سپموم څوک دی د ارمان اړ
چې پوره دی يو غني پروردګار دی

ورتـــــه شـــــاه او ګـــــدا دواړه د جهــــان اړ
کائنـــــات يــــې پيـــــدا کــــړي او ســــاتلي
چې قــدرت کــې يــې بــې ســتني دی آســمان اړ
پـــر ســـپېرو خـــاورو دانــــې د تخـــم پاشـــي
پــــه لـــــو هيلـــــه وي د فضـــــل د بــــاران اړ
هيلــــه ښــــه ده اســــتغنا دي خپـــل تــــاوان دی
خــــو تــــه اړ يــــې درتــــه نــــه دی پــــاک ســــبحان اړ
د زړه غوښـــــي مــــــي خــــوړې دي و غمــــو تــــه
کـــــه هـــــر چېـــــري پـــــه عســـــلو وي مچـــــان اړ
لـــــو تنګســـــه ده راپـــــه خـــــوا کريمـــــه خدايـــــه
چـــې د مـــرګ محصـــل زمـــا ســـي پـــه ګرېـــوان اړ
"رحمت الله" د خپل حبيب په مرسته خــلاص کــې
د بــــې وزلــــو پــــه کــــارو وي مربيــــان اړ.

۱-۲۰ بېنوا

ښاغلی عبدالروّف بېنوا د حاجي عبدالله زوی د پښتو ژبې لــه لمــړۍ درجــې ليکوالو او پخو اديبانو څخه دی، هغه ستر خدمتونه چې ده د خپلې مورنۍ ژبې د تقويې په لار کې کړي دي او کوي يې د ډېري ستاينې وړ دي، دی که څه هم په فارسي ژبه ښه خوندور مضامين ليکلای سي مګر عشق او علاقــه يــې لــه پښتو سره زياته ده.

يو څو عمر د پښتو ټولنې مدير و، بيا د داخلي نشــرياتو پــه عمــومي مديريت مقرره سو اوس په دهلي کې مطبوعاتي آتشه دی.

بېنوا يو عالم او د ملي احساساتو لرونکی سړی دی، په عربي، اردو او انګليسي ژبو ښه پوهېږي، د ليکني طرز يې عموماً ادبي او اجتماعي دی، کلــه

کله پر بعضو مجهولو تاریخي قضایاو باندې هم رڼا اچوي، د شعر لیک یې روان دی کومه پېچپېده ګي او مغلقتوب نه لري.

۱-۲۰-۱ د بېنوا چاپ شوي آثار:

1 میرویس نیکه

2 پښتنې مېرمني

3 ادبي فنون

4 چند آهنګ ملی

5 د غنمو وږی

6 د دار مستتر پښتو څېړني

7 د ګیتانجلي ترجمه

8 د پښتو کلي 4 ټوک

9 د پیرمحمد کاکړ او رحمان بابا دېوانونه د ده په تصحیح او تدوین سره چاپ سوي دي.

10 نظری به پښتونستان، یوه وړوکې رساله ده.

11 د اقبال د مسافر ترجمه

12 پښتونستان

13 خوشحال خټک څه وایي؟

۱-۲۰-۲ د کلام نمونه :

دا هم ژوند

څه خبر یم چې ژوندون دی

نه مو رنګ سته نه مو بوی سته

پخوا و اوس څله نه یو

او که ښورو خوشي هسي

په ځان لوړو خوشي هسي
دا نه ګورو خوشي هسي
نه صغری سته نه کبری سته
هيڅ قياس کولای نه سم
هر څه ځمه تاريکې ده
هر څه سترګي سره کش کړم
دغه مړ دی هغه مړ دی
هيڅ رڼا نه راښکار ېږي
يو بينا نه راښکار ېږي
څه وينا نه راښکار ېږي
کار د زړه او د مغزو هيڅ
زه په لاس کولای نه سم
څوک ځي پورته څوک ځي کښته
سترګي روڼې څه نه وينو
د ځان شهد ګنډېر بولو
دا د دې مهال ناورين دی
روڼ چېنی راته خورين دی
د بل مرچ راته شېرين دی
کله پاڅو کله پرېوزو
ټينګ اساس تړلای نه سم
په دېوال کې کوړ سوری دی
رنګ د ګل خوند يې د پياز دی
ته يې بم بولې ځان باز کړي
خو بونکی ځني خوځېږي

هر سړی باندې غولېږي
هر مرغه تر ېنه بېر پږي
د وجدان وجدان نارې دي
خو يې زه ليدلای نه سم
که ته ولاړې پر غلطه
ته مي ولې په سنګړه
د کلو چوپړ چې زما و
او ما لار در ته ښووله
بل ته هم وايې چې وله
هغه ټول ولاړی پر بله
په زړو ښېګڼې وکړم
يو شاباس موندلای نه سم
وزر سته الوته نسته
خوله لرو ږغېده نسته
خپل پايځې مو زولنې سوې
چا مات کړی مو وزر دی
دا د کو جادو اثر دی
ځکه حال داسي ابتر دی
زړه مي سوځي خوله مي پټه
د زړه درد ښودلای نه سم

۱-۲۱ رشاد

د ښاغلي رشاد پلار عبدالغفور نومېدی. رشاد یو ځیرک، خوش خلقه، حق ویونکی او حساس ځلمی دی، چاپلوسي او مداحي نه خوښوي.

رشاد په 1312 سنه کې د عمر پر اتم کال باندې له مکتبه څخه په اعلی درجه سره فارغ التحصیل سو او پسله هغې یې خصوصي تحصیل هم وکړ، په اردو، انګلیسي، عربي، هندي ژبو ښه پوهېږي او د سانسکریت سره هم آشنایي لري او په عین حال کې ښه خطاط هم دی.

ښاغلی رشاد په 1312 کې د قندهار په مطبعه کې د مصحح په حیث مقرره سو، وروسته د قندهار د دریم مکتب په معلمي سره مقرره سو، تقریباً اته یا نه کاله یې د قندهار په ابتدایي مکاتبو کې معلمي او سرمعلمي وکړه، په پای کې یې په 1322 سنه کې له معارف څخه د ښه خدمت جواز واخیست او د ارزاقو د شرکت د شکري په شعبه کې د نماینده په حیث مقرره سو، دوه کاله یې همدغه کار وکی او پسله هغې څخه بیا د زرغون شرکت د محاسبې سرکاتب وټاکل سو.

په 1325 سنه کې چې د بلدیې په وکالت سره انتخاپ او د بلدیې د انجمن په ریاست سره مقرره سو، دغه دوره یې لا نه وه پوره کړې چې د بلدیې ټولو وکیلانو د پاک نفسۍ او صداقت سره د بلدیې په معاونۍ مقرر کړ، شپږ میاشتي یې د بلدیې معاوني وکړه په پای کې یې د ځینو معاذیرو له کبله د بلدیې څخه د جواز خواهش وکړ، او د ښه خدمت د تصدیق جواز ورکړه سو. وروسته تر دې بیا اقتصادي شعباتو ته ولاړی او د چمن د ایجنسي د ریاست له خوا څخه د دهلي په نمایندګي سره مقرر سو، تقریباً درې کاله یې د نوموړي نمایندګۍ دنده په ښه صورت سره اجرا کړه، وختي چې د ایجنسي ریاست لغوه سو دستي پښتون شرکت د خپل نماینده په حیث سره په بمبی کې مقرره کی،

WWW.AEL.AF

دوه کاله یې هلته نمایندګي وکړه، په پای کې دېري پردېسۍ او جلاوطنۍ زړه ور ټوکر ټوکر کړ بیر ته وطن ته راغی او دلته یې د مرستون د ریاست په معاونۍ سره تقرر پیدا کی، اوس اورم چې د سترګو د خوږ له امله بېکاره دی.

۱-۲۱-۱ د رشاد شعر او شاعري:

رشاد زموږ د وطن له ښو شعراو څخه دی، چې په پښتو او فارسي شعر لیکلای سي، مګر سلاست د پښتو د شعر یې تر فارسي زیات دی، هر وخت چې یې زه منظومې وایم دا ګمان کوم چې د شیدا یا حمید یو تکړه شاګرد دی او یا بل میرزا حنان په قندهار کې پیدا سوی دی، اشعار یې ټوله اصلاحي، اجتماعي او اخلاقي دي، د عشقي اشعارو له ویلو څخه یې بد راځي، رشاد یوازي نظم لیکونکی نه دی، د نثر د مضامینو په لیکلو کې په فارسي او پښتو کې لوی لاس لري، اکثر منثور او منظوم مضامین یې د طلوع افغان او اتفاق اسلام په ورځپاڼه کې او د کابل په مجله کې نشر سوي دي، ځیني اردو مضامین یې د هند د همدرد سرحد او پایل په مجله کې هم زما تر نظر تېر سوي دي.

۱-۲۱-۲ د رشاد تالیفات:

رشاد یو منظوم کتاب (د بېلتون ږغ) په نامه سره لیکلی دی، او بل کتاب یې د قندهار تذکره الاولیاء نومېږي، اوس د ابوبکر صدیقد کتاب په لیکلو سره بوخت دی.

۱-۲۱-۳ د کلام نمونه یې دا ده:

مسلمانه ! یو وار وګوره یهود ته
چې پر خپله ککرۍ خېژي مقصود ته
د بري په مینه مري په هغه اور کې
چې یې ته نږدې کېدای نه سې و دود ته

دوی پــه ســر لــوبي کــوي د ننــګ پــه ډاګ کــې
تــا ژونــدون دی وقــف کــړی چنــګ و عــود تــه
دوی مـــــلا وتړلـــــه پاڅېـــــدل خـــــدمت کـــــا
تـــه مجبـــور کړلـــې غفلـــت آرام قعـــود تـــه
لــــړ غیــــرت رالــــه پــــه کــــار دی د زړه څــــوکې
لـــړ کاتـــه رالـــه بایـــد دي خپـــل خمـــود تـــه
لاس تـــر زنـــي مـــه کښـــېنه زړګیـــه پاڅـــه
مـــایوس مـــه ســـه کـــار کـــوه و خپـــل بهبـــود تـــه
د هغـــه لـــه خـــوا ورکـــړه ســـي واک و لاس تـــه
چـــې غماشـــه لېـــږي قتـــل د نمـــرود تـــه
پـــه وړو شـــګو کـــې واک د بـــم مونـــده کـــړي
ابــــابیلي ګمــــاري جنــــګ د مــــردود تــــه
د هر بـت پـه پښـو کـې مـه لغـړه هوښـیار سـه
د بــــري هیلــــه ور وړه برحــــق معبــــود تــــه
شــلم قــرن یــې څــرک ویوســت پــه اتــام کــې
د ښـــرا تـــاثیر چـــې و و نـــوح و هـــود تـــه
د دردمـــن زړه پـــه لاســـو کـــې ســـره واوښـــت
چـــې فـــولاد لکـــه مـــوم نـــرم ســـو داود تـــه
چـــې خلیـــل یـــې د نمـــرود اور کـــې وســـات
او پـــه)کـــن(ســـرې عـــالم راغـــی وجـــود تـــه
خـــدای لـــوړ کـــړی پـــه هیچـــا نـــه غـــوزار یږي
کـــه لـــرو مـــوږ عقیـــده امـــر موعـــود تـــه
خدای مــو لــوی دی دیــن مــو لــوړ دی مؤمنــانو!
دا مـــژده بـــه رســـوو و هـــر مولـــود تـــه

چــې يــې ســوې دېرونــه د قــام پــه عشــق ده
دا د زړه وينـــې لېـــړئ هغـــه مســـعود تـــه
دوی ټېـــر ژغـــوري ځـــان اچـــوي خطـــر تـــه
ته کــه وس مــومې ټېــر ســوځې خپــل ســود تــه
ســـترګي وپرانځـــه قـــدرت ګـــوره "رشـــاده! "
چــې لا څــه راځــي لــه غيبــو څخــه شــهود تــه

نوټ:

د ښاغلي رشاد پورتنی سوانح د ښاغلي (ج) په قلم ليکل ســوې او د کابل مجلې د (1327) کال په (18) ګڼه کې خپره ســوې ده، مــا پــه لــږ تغيــر او تصرف سره رانقل کړه.

۱-۲۲ خواخوږی

محمدابراهیم خواخوږی د درمحمد زوی، زموږ د ګران وطن له ښو لیکوالو او د خوږو طبعو لرونکو شاعرانو څخه دی، چې په منثورو او منظومو مضامینو کې ښه رانږه ادبي تخیلات ځایولای سي، د لیکني طرز یې روان او اجتماعي دی، ګاهي وختي د عشقي شعر ټوټې چې ادبي خوند هم لري لیکې.

دی د (1299ش) کال د حوت پر (۹) نېټه باندې په ماله جات نومي ځای کې چې د قندهار د ښار و جنوب غربي پلو ته واقع دی زېږېدلی او په (1306 ش) سنه کې و ښوونځي ته داخل سوی دی، په (1318 ش) سنه کې د حبیبیې د لېسې ښوونکی او په (1325) سنه کې د قندهار د لیلیې د مکتب منتظم و، وختي چې په (1327 ش) سنه کې نوموړی مکتب لغوه سو نو د احمدشاه بابا و لېسې ته تبدیل او هلته یې د لوړو صنفو د پښتو، تاریخ او جغرافیې د مضامینو په معلمي سره تقرر پیدا کی، اوس د هندوانو د ابتدایي ښوونځي معلم دی، خواخوږی یو متواضع او د ښو احساساتو لرونکی ځوان دی، له هر چا سره په هره موقع کې خواخوږي توب او همدردي ښکاره کوي، که څه هم خورا ډېر مضامین یې په انیس، کابل مجله، طلوع افغان، عرفان او اتفاق اسلام کې خپاره سوي دي، مګر لاندنی منظومه دي ګران ویونکې د نمونې په ډول سره ولولي:

۱-۲۲-۱ د خواخوږي د شعر نمونه:

په قرآن سره نازېږمه

زه یمه پښتون تر پښتونوالي تل جارېږمه
پاک دین مي اسلام دی، په قرآن سره نازېږمه
خپلو دیني ورونو ته په سره او مال ولاړي یم زه
مست یم په الست کله د چا څخه ببرېږمه
څوک که تجاوز وکړي زما پر پښتون قوم باندې
سر به یې کم پرې په قرآني امر جنګېږمه

WWW.AEL.AF

زه هغه زمری یم چې دنیا به رېږدېده له ما
اوس هم په مېړانه او غیرت سره یادېږمه
وینه مې توده ده پښتني ننګ او همت لرم
کله د انګلیس د غلامانو غلامېږمه
پاته که نړۍ سې پر شرف او په ناموس باندې
زه یمه خوشحال کله د مرګ څخه ډارېږمه
په سل واره ورکړی امتحان د سربازۍ دی ما
کله د ابلیس په چل و ول باندې غولیږمه
یو لاس کې قرآن او په بل توره ځم میدان لره
وژنم منافق د دین دښمن پرې غازي کېږمه
خوښ اوسه هیواده هر ځلمی دې دی "خواخوږی" نن
ځوز دې ما ته ګل دی، د بورا په شان کړېږمه

۱-۲۳ سید

مرحوم سید حسین سید د سید مبین شاه مرحوم زوی، د قندهار د حسیني ساداتو څخه و، د مرحوم سید تعلیم او تحصیل ټوله د خصوصي معلمینو څخه او زیاتره برخه یې د ځوانۍ په زمانه کې د خپل شوق و ذوق او زیار و کوښښ تر سیوري لاندې حاصل کړې وه، مرحوم سید چې ډېر لاس درلود هغه په فارسي ادبیاتو کې و، او د فارسي ادب سره یې ډېره مینه درلوده. د فارسي ادب د نزاکت، سلاست او د متوسطینو د آثارو سره یې عموماً مینه درلوده او ښه ذوق یې ځنې حاصل کړی و. مرحوم سید د فارسي ادب د عشقي او غرام او ډېري مطالعې په اثر چې د ځوانۍ د ابتدا څخه یې علاقه مندي ورسره موندلې او پټې سترګې یې د همدغه ادب پر ښکلا روښې سوې وې په آخره کې

د شعري قريحې او د نظم قوه موندلې، ښه ښه ژوندي او خوندورو اشـعارو تـه يې لاس ورته کړ.
د فارسي ادب په ټولو اقسامو کې يې، لکه غزليات، رباعيات، مخمسات، قصايد او په نورو کې يې پوره اقتـدار درلـود، مرحـوم سـيد پـه مثنـوي او وصـفي موضوعاتو کې د فردوسي د شاهنامې سره په آهنګ کې ډېر مشابه و، بحر خو يې عيناً د شاهنامې بحر و، مګر د کلماتو او الفاظو په اختيار او ټاکلو کـې هـم ډېر اعلی او خورا شوخ او برجسته الفاظ چې د مقام او موقـع سـره پـه پـوره مناسب او د حالت يو ژوندی تصوير به يې ځني مجسم سو په خپل وصفي نظم کې ځايول. د مرحوم سيد د وصفي مثنوي نظم قصه ده، خپله ما نـه ده کتلـې مګر ده ويل ما د (19) کالو په عمر تقريباً درې زره (3000) بيته د مرحوم سـردار محمدعثمان د نائب الحکومګۍ په عصر کې د نهر سراج د ويالي د جوړولو پـه مناسبت وليکله او د هغه سردار په حضور مـې ولوسـتله چـې سـامعين يـې محظوظ بلکې متحير کړه، دا مې ځني اروېـدلي وه چـې دا اثـر محمـدعالم د قندهار پخواني فرقه مشر چې له ادب او ادبياتو سره خاصه مينه لـري، ځنـي وړی دی، مرحوم سيد د دغي خدای ورکړي فارسي شعر د قريحې پـه قـوه د پښتو ملي ژبې د نهضت دورې ته رالوېدلی، د يوې خوا څخه د وخت په ايجاب او له بلي خوا څخه د خپلې وظيفې په حکم يعني د هغه وختـه څخـه چـې د قندهار د طلوع افغان د اخبار سره يې پېژندلي دي خپلې ملي ژبې ته هم ډېـر خدمتونه وکړه، او د طلوع افغان د اخبار او د قندهار د پښتو انجمـن د مجلـې سره يې د تاسيس له ابتدا څخه بيا د مرګ تر ټال پـورې ښـې ښـې مرسـتي کولې.

۱-۲۳-۱ د سید د ماموریت دوره:

مرحوم سید اوله پلا ماموریت ته د کتابت له لاري ورغلی، څو د ګرشک د لوی حکومت په منشي ګري مقرر سو، تر دغه منشي ګری وروسته د ده غوږ تــه د اخبار نوم وررسېږي او د طلوع افغان د تاسیس په دوهم کال د طلوع افغــان د چاپخــانې کــاپي نــویس مقرر بــږي او پــه آخــر کــې د لیتــوګراف (ســنګي ماشین)تنظیم او ترتیب په ده پورې ارتباط نیسي، دا تر هغــو پــورې وه چــې مطبعه محدوده او یوازي طلوع افغان ځني راووت، هغــه وخــت چــې د پښــتو مجله هم په قندهار کې تاسیس او طبعاً مطبعې وسعت وموند، مرحوم ســید د مطبعې د رسمي او مستقل منتظم په حیث مقرره سو. ســید پــه دغــه حیــث تقریباً څلور کاله دوام وکی څو د مطبوعاتو مستقل ریاست تاسیس سو او پــه (1319) کال کې مرحوم سید د قندهار د مطبوعاتو د مدیریت په معاوني رســماً مقرر او په عین حال کې د قندهار د پښتو د کورسو د ماموریت وظیفه هــم ور وسپارله سوه، لنډه دا چې مرحوم حسین سید د (25) کالو څخه اول د طلــوع افغان په نامه او وروسته د مطبوعاتو په نامه د خپل ښار د اخباره ســره ډېــري مرستي له مختلفو جنبو څخه کړي دي، ځکه چې دی نه یوازي د قندهار بلکې زموږ د وطن د معروفو او مشهورو خطاطانو څخه و، نو د طلوع افغــان د لمــړي ژوند ورځې چې په هغه وخت کې د مطبعې وسایل محدود او مساعد نــه وه، د ده خدمات او مرستي ډېري د ستاینې وړ او نــه هېر بــدونکې دي، بالخاصــه د طلوع افغان د نظم او پښتو شعر او ادب په برخه کې د مرحوم سید ډېر ممنون او د پښتو قصایدو او منظومو دروازه تقریباً ده ورتــه وپرانیســتله، چــې د دې خبري شاهد د طلوع افغان د (10)(15) کالو ګڼې او د ده اخلاقــي او اجتمــاعي، اصلاحي او غزلي ټوټې دي.

مرحوم سید یو صادق، وطن پرسته، پاک باطنه، او د پښتو ادب ماهر فــرد و او په عین حال کې د خط او خطاطۍ، میناتورۍ د ښکلي فن یو تکړه استاد و.

مرحوم سيد په (۱۳۶۹ قمري سنه) کې له دنيا څخه سترګي پټې کړې.

۱-۲۳-۲ د کلام نمونه :

ياره نه لرم ولور

زوم وايي-:

پخوا لا تر دې ښه وم ګرزېدم به د خپل سر

کوزده نه وه بلا وه تر پخوا سومه بدتر

ياره نه لرم ولور

پر ما ايښې له سره خسر دي پنځوس زره

ولور نه کاملېږي خرڅومه خپل ډګر

ياره نه لرم ولور

دا مهر دی که حمله دا کومه مسئله ده

ولور که خرڅېده دي د انسان نوع بشر

ياره نه لرم ولور

نکاح راته ماتم دی، کوزده نه ده يو غم دی

خسر بابا کړه غصب که مي غوا ده که سخندر

ياره نه لرم ولور

کلونه دي تېرېږي رسمونه دي ډېرېږي

WWW.AEL.AF

په پور يې لېونی کړم د خسر بابا ټبر

ياره نه لرم ولور

دا څه دود و دستور دی دا کله بيا ضرور دی

چې خوار لا په خوار ېږي يا به پروت وي پر تټر

ياره نه لرم ولور

واده ولي ځنډېږي دود وار په وار غمېږي

خوښي لا راته ګوري پاته نور زر و زېور

ياره نه لرم ولور

دوستي که دښمني ده، سيالي ده که ځواني ده

له سره نه پوهېږي دا مخلوق په خير و شر

ياره نه لرم ولور

شکوه کړم له بدحاله له داسي سخته جاله

په عذر نه خلاصېږم په زړګي مي ځي خنجر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا که ښه وای پر ما بې وسيله وای

ما نه پر ېږدي و کور ته راته وايي پيل و غر

ياره نه لرم ولور

ځو دا ولور پوره سي زړګی به مي اره سي

په سړل به مي ماينه مري دی به ګرځي شملور

ياره نه لرم ولور

خسره بختوره پوره دي کړه ځو زره؟

ګروي بې چا ته ورکړې زما سوې خاوري پر سر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا چې موړ سو واده هم داسي جوړ سو

دوستي که دښمني ده سره ولو به په سخر

ياره نه لرم ولور

دا څه ډول واده دی دا سيل که مانده دی

په زر نه تاړه کبړي زوم يې يووړ لکه پر

ياره نه لرم ولور

دېګونه دي مجمې دي، سالن دی کتلمې دي

واده په ډماډم سو فضول خرڅ که برابر

ياره نه لرم ولور

درې سوه نارينه دي نيازمني په بانه دي

فضول رسمونه ډېر سوه زوم په غم وهي غومبر

WWW.AEL.AF

یاره نه لرم ولور

خسر روپۍ راشه کړې و ځان ته یې خره کړې

جهیز به د لور ورکړي زوړ تلتک نوی ټغر

یاره نه لرم ولور

دا ګټه کړې د وروره؟ هو یو دي وړه تر کوره

نو ها ! لاس مي پر ږیره که اخته نه سوې په شر

یاره نه لرم ولور

چې ورک مو اعتدال سو د هر چا په سر کې خیال سو

دغه دودونه ډېر سوه چې یې وکی بد اثر

یاره نه لرم ولور

"نه کور ورک نه به دود" و متل د پښتنو

پخوا به څوک خوښ نه وو یو د بله په ضرر

یاره نه لرم ولور

دا شعر بې درده نه دی د هر سړي په ښه دی

په کار دی هر موّمن او مسلمان لره هنر

یاره نه لرم ولور

"سید" چې نصیحت کړم خپل ځان به په عزت کړم

WWW.AEL.AF

ويناوي مي پخپله پر ما ډېر کوي اثر

ياره نه لرم ولور

نوټ-:

د پورتنی سوانح مضمون ښاغلي واسعي ليکلــی او د ۱۳۹۶ ســنې د جمــادي الثاني په مياشت کې په طلوع افغان کې نشر سوی دی.

۱-۲۴ جانان

حاجي محمدشريف جانان د صوفي عبدالعزيز زوی، يو پــوه عــالم او دردمــن شاعر دي، چې د موسيقۍ په ټولو مقامو او ادبي صنايعو کې پــوره لاس لــري، تحصيل يې خصوصي او له خپل مشر ورور مرحوم ملا محمدشفيع آخند څخه چې يو جيد عالم و کړی دی، د هغه پوه بزرګوار د تعلــيم پــه برکــت او د ده د خپل فطري ځراکت په اثر سره اوس پــه اکثــرو متــداولو علومــو کــې د ښــو معلوماتو خښتن دی، دی په (1322 قمري) سنه کــې د قنــدهار پــه ښــار کــې زېږېدلی او په (1301 ش) سنه کې يې د کار په عالم کې پل ايښی دی، لمړی وار معلم و، په (1315 ش) سنه کې په وطن شرکت کې د ليکونکې پــه حيــث ســره مقرره سو، په (1319ش) کې د قندهار د مطبوعاتو مديريت ته راغــی لمــړی وار کاتب او بيا سرکاتب سو، اوس د درملتون د مدير کفيل دی، علاوه پر بيان سوو دندو باندې يې دا څو کاله کېږي چې د خپلې مورنۍ ژبــې پښــتو د ښــوونکې وظيفه هم پر اوږه باندې اخيستې ده. ده يو کتاب د بهار جانان پــه نامــه ســره چې د قندهار د مختلفو شعراو غزلي پکښې دي جــوړ کــړی او اوس د خپلــو اشعارو د ديوان په تدوين او ترتيب بوخت دی، جانان يو حق ويونکی او مجلس آرايه سړی دی. خبري يې پر چا باندې بدي او درنې نه پرېوزي، اشعار يې هــم نظمي او هم بزمي احساسات لري، نثر چنداني نه ليکې او د منظومو مضــامينو رنګ يې ګاهي اجتماعي او ګاهي عشقي وي.

۱-۲۴-۱ د جانان د کلام نمونه:

الهـــې ورک د پښـــتانه کـــړې دا دودونـــه د غـــم
چـــې پـــه ســـيالي ســـره پـــر خپلـــو ځـــانو کانـــدي ســـتم
راســـه نظـــر وکـــه اې يـــاره د واده پـــر انجـــام
هـــا دهـــوکې او د دســـمال ســـيالي بـــه هـــم يـــادوم
ولور دي څو کښېښنو شرعي څو دي خپل ځـان کـې خبـر
د ســـلو کـــالو دوســـتي ولـــي پـــه ولـــور ســـوه بـــرهم
څـــو دي قندونـــه څـــو دســـماله پـــه ترتيـــب کـــړه تيـــار
د دې دســـمال رونـــق د خـــدای دپـــاره زه درښـــيم

فقــط دوه قنــده یــو مــن نقــل چــې دي کــړه برابــر
یوه ټوټه قند څو دانــې نقـل تکلیــف ډېـر مــه کــه ســم
دغــه اعــلان د نکــاح بــس دی چــې ســنت ســو پــر مــا
نور نو تکلیف نقصان پر ځـان او پـر بـل مــه کــه محکــم
په کوم کتاب دي دېرش مجمې فــالوده کــړه یــو پــر بــل
یـــاد بـــرات او د اختـــر جـــوړې نـــه ورکـــې پـــرتم
د خوښۍ خوند یې فقـط درې ورځــې وي مقــام د جنــون
خســـربابا پســـونه وریجـــي غـــوړي غـــواړي یـــو دم
څـــو ځراغـــان څـــو دي غابونـــه د ســـالن کـــړه کریهـــه
د ســـازنده یـــو زر روپـــۍ پـــه کـــم کتـــاب ســـوې الـــزم
چوپـــان والا دوه ســـوه غـــواړي لا هنـــوز دی خفـــه
څـــو لنګـــوټې او څـــو چـــوخې د اقربـــاوو د زوم
پر چـایو څـه شـي مرتـب خشـکېت لـري هـم ګرمـي
څه وکـم چـای خورمــه اودس پــه ډېــر زحمــت رســوم
د چلــم دود ځګــر پــارچې پــارچې مــدام مــي خرېکــی
د بل په جیـب کـې ورتـوکم خیـال د دوشـۍ پـر کـوم
چې یې نسوار په خوله کـې واچـول نـو سـیل یـې کـوه
وایـــي نـــو وروړه پـــه ډې ډېـــرش کالـــه نســـوار زه کـــوم
اې وروره څـــه وکـــړم د زړه لـــه درده کړمـــه پېښـــې
لـړ لـړ بــه ســعیه کــوو کــړو بــه دا عبــث شــیان کــم
نفس مقتضــی دی چــې دغســي ســیالداري دي ول تــل
امـــا "جانانـــه" دخـــل و خـــرخ وســـنجوه پـــه قلـــم

ورک دي سي چایو چلم
ورک دي سي چایو چلم
چې مو خپل آن کی تمام
ورک دي سي چایو چلم

WWW.AEL.AF

کتاب خو زموږ دی رهبر
ورک دي سي چایو چلم
چې دي خپل ځان کی افګار
ورک دي سي چایو چلم
سړي که سل دي حاضر
ورک دي سي چایو چلم
زموږ د خیرالورا
ورک دي سي چایو چلم
هم مرواري جل و بل
ورک دي سي چایو چلم
تر خوله یې لوبړي لړمون
ورک دي سي چایو چلم
ولاړه د کور قباله
ورک دي سي چایو چلم
راسه چاره یې کوه
ورک دي سي چایو چلم
په سړي بولي کوي
ورک دي سي چایو چلم
پر روژه مات مي زګېروی
ورک دي سي چایو چلم
فقط توړی مورزاده
ورک دي سي چایو چلم
ومو ختلې ریښې
ورک دي سي چایو چلم
هنوز دي سي یو په سل
ورک دي سي چایو چلم

۱-۲۵ واسعي

ښاغلی عبدالخالق واسعي د مرحوم عبدالواسع مشر زوی د قندهار په ښار کې زېږېدلی او لوی سوی دی، په عمر پنځوس کلن معلومېږي، له رنګه برابر سړی دی، د ده والد مولوي عبدالواسع یو مشهور علامه و، چې پخوا د پښتو مرکې مشر و او نیکه یې حبیب الله اخوندزاده هم یو مشهور بزرګوار عالم تېر سوی دی، دی د خپل نوم سره واسعي لیکي، او ځان خپل پلار ته منسوبوي، ښاغلي واسعي کتابونه له خپل پلار څخه لوستي دي، په مروجه علومو کې پوره دسترس لري، ذاتاً دی هم یو پوه او هوښیار دانسته سړی معلومېږي، د عربي علومو پوره عالم دی او عصري معلومات هم په زیاته اندازه لري. د ماموریت دوره یې د 1300 څخه شروع کېږي، دی اول وار د پښتو په مرکه کې عضو مقرر سو او بیا په قندهار کې د ابتدایي او رشدي مکاتبو دورې تېرې کړې، تر انقلاب وروسته کوم وخت چې په قندهار کې پښتو انجمن جوړ سو نو دی هغه وخت د انجمن په عضویت وټاکل سو. ډېره زمانه په دغه انجمن کې د یو لایق فاضل عضو په حیث شامل و، د پښتو د ژوند په لار کې یې زیات قلمي زحمتونه ایستلي دي.

په هغه وخت کې یې د پښتو زیات مجهول آثار پیدا کړي دي او د ډېرو شاعرانو نومونه یې ژوندي کړي دي، ده د دغه انجمن په عضویت کې ځیني کتابونه د عربي او فارسي څخه هم ترجمه کړي دي، په دې جمله کې د معارف د پروګرام څو کتابونه هم شامل دي او د حصون حمیدیه په نوم یو کتاب هم د ده په قلم د عربي څخه ترجمه سوی، د معلم پښتو په تالیف کې هم برخه لري، واسعي د پښتو په لیکوالو کې د سبقت خاوند دی، افکار یې اعتدالي او متین دي، په پښتو کې د ژبې د اساسي اصولو طرفدار د اجنبي لغاتو د ایستلو مخالف دی، وایي چې دا پخپل لاس د ژبې یوه لویه پانګه له ګوتو ایستل دي. په فارسي او پښتو دواړو کې ښه لیکونکی دی، په عربي او انګلیسي هم

WWW.AEL.AF

پوهېږي، اردو يې هم لږ لږ زده ده، واسعي د شعر سره ډېره علاقه نه لري نسبت و نثر ته شعر کم وايي. د انيس د پښتو محررې او د پښتو ټولنې د عضويت، د قندهار د مطبوعاتو د معاوني دورې يې تېرې کړي دي، اوس په ترانسپورت کې سرکاتب دی، د نثر مقالې او منظوم آثار يې په طلوع افغان، پښتو مجله، انيس کې په زياته اندازه پيدا کېږي.

۱-۲۵-۱ د واسعي د کلام نمونه:

تياره او ښکلا

تل يې ګوره چې تياره او ښکلا
دوه عنوانونه د غروب پر کتاب
ځير ورته ګوره ! چې ښکلا هر ماښام
له تا ببلېږي د تيارو په حجاب
ټوله نړۍ باندې آرام سي حاکم
چې لمر پښه کښېږدي د غروب په رکاب
څو چې سهار سي تياره مخ ونيسي
بيرته عالم د ژوندون اور کړي کباب

لمر د افق پر ژۍ جلي وليکل
چې عالم ړوند دی هم مغرور هم خطا
آيا د ژوند فنا زوال نه ويني؟
لکه تيارو چې زما روڼا کړه تالا
کشکې لمر خپل تاريخ ليکلای همېش
چې څه پېړۍ دي رژېدلي پخوا؟

د لمـــر نظـــام تـــه يـــو حيـــرت اخيســـتی
ختـــو لو يـــدو يـــې ســـودايي كـــړه دنيـــا

نوټ :-

د ښاغلي واسعي د سوانح پورتنی مضمون د ښاغلي خـادم پـه قلـم ليكل سوی او د 1319كال په سالنامه كې خپور سوی دی، ما سره له لږ تصرف او زياتوالي رانقل كړ.

۱-۲۶ قاضي عبدالصمد

دی د قندهار له مشهورو علماوو څخه دی، چې عربـي يـې لوسـتلې او ډېـر تدقيق پكښي لري، په صرف، نحو، فقه، حديث، حكمت كې پوره لاس لـري او يو فصيح او بليغ سړی دی. قاضي صاحب په عمر 60 كلن معلومېږي او شخصي اخلاق يې ډېر شريفانه او ښه دي، د حلم او تواضع خاوند دی، مگر سره د دغه هم معتدل دی او په اخلاقو كې د اعتدال خوا لري.
قاضي صاحب شل كاله پخوا د قندهار په زمين داور كې قاضي و، مگر وروسته يې بيا قاضي توب نه دی كړی او نه يې كوي، ځكه چې دی يو محتـرم او معـزز سړی دی او په خپل ښار كې يې خلک په ښه خلق پېژني او پـه فضـيلت يـې مني، نو هر كله دی خپل وكېل مقرر كوي، لكه چې دا څو دورې چې د قندهار په مركزي مشوره كې وكېل و. قاضي صاحب يو عالم او د فضـيلت خاونـد دی، مگر دی د زاړه علم سره نوي معلومات هم لري او مخصوصـاً پـه وطـن كـې د اصلاحاتو او ترقياتو طرفدار دی او هر كله په دې لار كې تبليغ كوي او صـحيح افكار خلكو ته بيانوي. قاضي صاحب په فارسي او پښتو كې قلم لري مگر نثـر لږ ليكې، پښتو شعر يې اصلاحي رنـگ لـري او د خـاص خونـده ډک دی، دی كوښښ كوي چې ځيني اجتماعي معايب او مفاسد وغندي نو ځكه د ده اكثـره

WWW.AEL.AF

اشعار هم په دغو موضوعاتو کې دي، قاضي صاحب په قندهار کې د يوې علمي کورنۍ څخه دی، چې خلک يې په تقوی او صلاح مشهوره وه.

۱-۲۶-۱ د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه:

د تللي دوران ياد

پښتونه پروت يې لا تر څو تللی دوران دي څه سو؟
فرض واجب هم د اسلام عهد و پيمان دي څه سو؟
د توري برق دي و ښکاره ستا پر مشرق او مغرب
ګټلی نوم د شجاعت ښکلی جهان دي څه سو؟
د عافيت په کُنج کې ناست پر پلنګ خوب کړو د ناز
نه درياد يږي چې خپل تېر دور و نښان دي څه سو؟
د توري مېړي ورې که تور نه وي تور ټکی لري
د پلار اثر نسته پر تا هغه وجدان دي څه سو؟
چې په شپېتو سپرو يې فتح کړل ملکونه پردي
خان د برېڅو ښه نامداره فتح خان دي څه سو؟
چې و قايد د پښتنو او هم عابد و پښتون
هغه غازي نيکه حاجي ميرويس خان دي څه سو؟
چې بې په توره فتوحات کول و هري خوا ته
هغه ښاغلی احمدشاه پلار د افغان دي څه سو؟
د خلکو توان د زړو ارمان پر هر غريب مهربان
حاجي جمال د پښتنو د سپرو خان دي څه سو؟
چې په ليدو يې ربږدېدل مخالفين د اسلام
چې هم سردار و هم غازي محمداکبرخان دي څه سو؟
چې و منجي د پښتنو او هم غازي د وطن

هغــه ښــاغلی نادرخــان شــاه افغــان دي څــه ســو؟
زېب و زينت که په ځان وکړې چې خوشــحاله نــه ســې
که در په ياد کې چې ها تېر غشی کمــان دي څــه ســو؟

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون کټ مټ د 1319 سنې د سالنامې څخه رانقل سوی دی.

WWW.AEL.AF

۱-۲۷ مسلم

ښاغلی محمدرسول مسلم د محمدعلم زوی، یو پوه ادیب او نازکخیاله شــاعر دی، چې اشعار یې اجتماعي او اخلاقي جنبه زیاته لــري. د طلــوع افغــان پــه ورځپاڼه، کابل مجله او د پښتو په مجله کې یې مضامین زیات میــندل کېــږي. دی د خپل نامه سره مسلم لیکې، دا یې پخوانی او زوړ تخلص دی، په اشــعارو کې هم له دې تخلص څخه کار اخلي، نسبت تر نثر یې د نظم و خــوا تــه میــل زیات دی، په پښتو او فارسي کې یو شانته لیکنه کــولای ســي، تحصــیل یــې خصوصي او په شخصي صورت سره دی، په عربي او اردو ژبه ډېر ښه پوهېږي، له انګلیسي څخه لږ لږ استفاده کولای سي، دې قابل قدره لیکــونکې د ډېــري مودې راپدېخوا ځان د شاعر او تکړه نویسنده په حیث سره ښکاره کــړی دی، په ماموریت کې یې د معلمی، مدیریت، او اطاق د منشي توب دورې تېري کړي دي، اوس د وطن په شرکت کې د اجرائیه مــامور دی، د بهشــتي زېــور مفیــد کتاب چې د دیني مسائلو خزانه او مخصوصاً د ښحو د معلوماتو لــه پــاره دی د ده په قلم له اردو څخه په پښتو ترجمه سوی دی، د مــلا نصــرالدین فکــاهي کلیات یې له عربي څخه په خوږه او دلچسپه ژبه پښتو کړي دي، بــل یــې لــه فارسي څخه مجموعه صحیه چې د روغتیا په باره کې دی پښتو کــړی دی. دا مجموعه نه ده چاپ سوې، د هزار و یک حکایت څخه یــې ځینــي حکایتونــه انتخاب او هغه پښتو ته را اړولي دي.

۱-۲۷-۱ د مسلم د کلام نمونه :

پښــــتونه وروره ولــــي نــــه کــــوې لــــه ځانــــه ګلــــه
بېځایــه وایــې غــر و پیــل کــړې لــه جهانــه ګلــه
کور کړې خراب د مسلمان په شپه یې لوخ کــړې غریــب
چــې ســې بنــدي بیــا نــو کــوې لــه قوماندانــه ګلــه
د خوني بــام دي نــه کــړ ګــل نــاوه دي نــه کــړه جــوړه

چــې ژمــی راغــی ورانــه ســوه، کــړې لــه بارانــه ګلــه
بېکـــاره ګـــرځم ولـــي نـــه راځـــي ډوډۍ تيـــاره
لــه بــد طــالع څخــه شــاکي، کــړم لــه آســمانه ګلــه
مدام مي پښــې دي غزولــي مــلا مــي مــا تــه پــه کــار
چې مفت مي نــه ســاتي کــوم لــه فلانکــې خانــه ګلــه
د بل ډوډۍ تــه بــې عزتــه ځــوړي ســترګي وي ناســت
بــې حســه نــه کــوي د خپــل کښــته وجدانــه ګلــه
نسته پر چــا بانــدې منــت نــه ملامــت دی بــل څــوک
لــه خپلــه ځانــه دي کــوه "مســلمه" ځوانــه ګلــه

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي رشتين ليکلی دی، ما ســره لــه لــږ تصرف او تغيره رانقل کړ.

۱-۲۸ نومیالی

محمدانور نومیالی د حاجي محمدنعیم زوی، ښه پوه لیکوونکی او د طبعي لرونکی شاعر دی، قدیم علوم یې درساً ویلي او په نورو علومو کې مطالعوي عبور لري، د معلوماتو ساحه یې ډېره پراخه او د هوښ قوه یې هومره تېزه ده چې د هر ناویلي کتاب مفهوم او لنډ مطلب په ډېره ساده او اسانه صورت سره را ایستلای سي. د فلسفې او روحیاتو له علمه سره خاصه مینه لري او تل په دې فکر کې دی چې د هغو د مجهولو قضایا وو حل دي په عملي صورت سره وکې، چنانچه د دغه شوق او ذوق په اثر سره یې د فروید د روح مقناطیسي هیپنوتیزم تجربه کړي مسایل راغونډي کړي او یو کتاب یې ځني جوړ کړی دی او څو نوري متفرقي رسالې یې چې یوه یې د کرهنې او بله د طبعیینو د طریقې ابطال او یوه هم د فراست په نامه دي، په طلوع کې نشر سوي دي. اوس د یوه بل کتاب په لیکنه چې علم الروح نومېږي بوخت دی. پروسږ کال په ترانسپورت کې کاتب و اوس د ګرشک د انکشاف د ریاست د نشریاتو په مدیریت کې کار کوي. د لیکني طرز یې اجتماعي دی، ګاهي وختي فلسفي مضامین هم لیکې.

۱-۲۸-۱ د نومیالی د کلام نمونه :

د شاعر ژوند

هغه رېغ دی چې بیده زړونه په پاځي
په آهنګ یې د آسمان ملکې ناځي
د بهار د عندلیب د زړه نغمه ده
د کاروان د جرس ښکلې زمزمه ده
د شپانه د پردېسی د نل آواز دی
د حکمت په دفترونو کې یو راز دی

ښــه مظهــر دی د ســـپېڅلو احساســاتو
فلســـفه ده د خـــوش رنګـــو کائنـــاتو
د روحـــانو لـــه دنیـــا ســـره آشـــنا دی
د ېلتـــون مـــړو تـــه دم د مســـيحا دی
چـــې د آهـــه ســـره وزي لـــه ســـينې څـــه
تويـــوي وينـــي د ســـترګو لـــه چينـــې څـــه
د دردونـــــو نماينـــــده د ځګـــــر رېغ دی
څیروونکـــی همېشـــه د کانـــه غـــوړ دی
د ســـــرتورو پتـــــوونکی حمايـــــه ده
د يتـــيم و بـــې ســـايې ســـر تـــه ســـايه ده
دی زګېـــروی د زکنـــدن ســـانده د بـــورو
د ظـــالم پـــر کـــوټې کـــار کـــوي د تـــورو
د غريبـــو د غمجنـــو زړو قـــوت دی
و سرمســـتو بـــدایانو تـــه آفـــت دی
چـــې د چـــا د بخـــت ډېـــوه ســـي پـــه ده بلـــه
ټولـــوي د تـــاريکۍ هـــره کمبلـــه
دغـــه رېغ چـــې پـــه کـــوم ځـــای کـــې موجودســـي
هـــره ورانـــه يـــې آبـــاده پـــه مســـعود ســـي

۱-۲۹ حیدري

میر حیدر حیدري د ده په قول د 58 کـالو دی، یعنـي د هجـري شمسـي پـه 1279چې د قمري هجري 1314 او د میلادي1895سره مساوي بلل کېږي پـه یـوه علمي او ادبي کورنۍ کې پیدا سوی دی. د ده کورنۍ له اوله تر آخـره پـورې د علم، فضل، پښتو او پښتونوالي په مینه شهرت لري، زه د خپلې همدې خبـري د مصداق له پاره دا لازمه ګڼم چې د ده د کورنۍ په شاوخوا کې تر هغـه حـده چې ما د نوموړي ادیب څخه معلومات حاصل کړی دي، و ګرانو لوسـتونکو تـه تقدیم کړم.

۱-۲۹-۱ د پښتون ناظم میر حیدر کورنۍ:

پښتون ناظم د فیض الله صاحبزاده یاسین زي زوی او د افغانسـتان د جنـوبي خوا کټواز نومي مشهور ځای و او په کټوار کې بیا د عرض بیګي نـومي کلـي و، فیض الله صاحبزاده خپل لومړني تحصیلات د کټواز په همدې کلي کې وکـړه، وروسته تر هغه د درس لوستلو او انجامولو له پاره د هندوستان و خوا تـه ولاړ، چې د هندوستان له علماوو څخه هم استفاده وکړي او په هند کې یـې مـروج کتابونه ولوستل، خو بیا هم د ده هغه د میني تنده چې ده د علم سره درلـوده نه سوه ماته او د هند څخه و ایران او له ایران څخه د عربي ممالکو و خـوا تـه ولاړ، په دغه دباندني ملکو کې فیض الله صاحبزاده فقه، د فقه اصـول، میـراث (علم الفرائض)، احادیث، تفاسیر، صرف، نحوه، علم المعاني، منطـق، حکمـت، ریاضي چې هغه وخت د همدې علومو ویل رواج وو، وویل. که څه هم ده علوم په عربي ویلي وو، مګر په فارسي یې اشعار ویلای سول، او د غمګین د مثنـوي په نامه یې یو مکمل کتاب په فارسي ژبه لیکلی دی، خو سره له دومره قـدرت لرلو ده خپله پښتو هېره نه کړه او په پښتو یې خورا ډېر اشعار وویل، مګر زمـا لاس ته رانغلل صرف د نمونې په توګه د ده دا دوه د پښتو بیتونه وګورئ:

WWW.AEL.AF

په هیڅ ډول مي د یار دیدن پرې نه ښود
که هـــــر څـــو و د رقیب راته تل غر بږ
د رقـــیب په لاپو شــــــاپو بندواز نه وم
هجران سو زمری رامات یې کړ اورمبږ

په همدې ډول د فیض الله صاحبزاده اکا محمدعمر صاحبزاده هم د پښتو سره ډېره علاقه درلوده، چې د خپلې علاقې په اثر یې (درمختار) ټـول پــه پښـــتو منظوم کړی او نن هم د ده د لمسي یعني عبدالله صاحبزاده څخه موجـــود دی. د سید فیض الله صاحبزاده ورور چې عبدالکریم صاحبزاده نومېدی، هم عــالم او د پښتو ژبې یو ښه شاعر و، د اشعارو مجموعه یې زما و لاس ته نه ده راغلې، مګر دا یو څو بیته یې لاس ته راغلل :

چـــې بـــدر د نـــاخن هـــلال پـــر ســـر کـــړ
لمرله شرمه ســـر پـــه ځـــای د مـــازیګرکړ
قد زیبا ستا چې سر لوړ کـــړ لهشمشـــاده
ســـروي ســـر د ســـلامی پـــه زانـــو ورکـــړ

۱-۲۹-۲ د میر حیدر حیدري د پښتون ناظم د تحصیل دوره :

څرنګه چې د پښتون ناظم پلار په کوچنیوالي کـــې مـــړ دی؟، نـــو دی وایي چې زما اکا د کټواز د عرض بیګي له کلي څخـــه د قنـــدهار د ارغنـــداب و جوی لاهور نومي کلي ته په کډه ولاړ او زه یې هم د ځان سره بـــوتلم او خپـــل ابتدایي تحصیل مي له خپل اکا څخه وکړ، وروسته تر هغـــه د قنـــدهار د لاري پښین او د پښین په شاوخوا کې په تحصیل بوخت ســـوم، فقـــه، ادبـــي علـــوم، صرف او نحو، احادیث، تفاسیر مي په همدې سفرونو کې وویـــل او پـــه همـــدې سلسله کې تر کوهاټه پورې ما د علم له پـــاره ســـفر تـــه دوام ورکـــړ او بیرتـــه قندهار ته راغلم. په قندهار کې د څه عمر له پاره په خپل کور کې وم خـــو بیـــا

هم زه خپل اکا تشویقولم چې خپل تحصیل ته دوام ورکړم او ما هم د علم ډېر شوق درلود، هغه و چې د قندهاره بیا و چمن ته ولاړم او دا وار مــي ســفر تــر دهلي، اګرې او مدراسه پورې اوږد سو او بیا په مدراس کې ما د علامه مولــوي صاحب ابوالوفا قندهاري د علم شــهرت وارویــد او بېلــه ځنــډه مــي د دکــن حیدرآباد و خوا ته چې نوموړی مولوي صاحب دغلتــه و، عــزم وکــړ او د ده د شاګردانو په ډله کې حساب سوم. دا پښتون ناظم په قام یاسین زی دی چې د پښین د اوسېدونکو یو خیل دی، دی اوس د قلات په خاله کې استوګنه لري.

۱-۲۹-۳ د پښتون ناظم د پښتو سره د مینې پیدا کولو عوامل :

که څه هم د ده مینه د خپلې پښتو ژبې ســره ډېــره او د خپــل اکــا عبدالکریم صاحب زاده شاعر په لاس د ده روزنه سوې او دی هــم د پښــتو د مینې او محبت سره آشنا و، خو بیا هم د مولوي ابولوفای قندهاري صحبت پر ده اثر وکړ، مولوي ابوالوفا صاحب د هند په حیدرآباد کې اوس یو لوی پښــتون عالم دی او د قندهار په طلوع افغان کې یې اشتراک درلود، کله چې بــه دغــه اخبار راورسېد نو پښتون ناظم به هغه لوست او د خپل استاد په توصیه به یــې ورځ په ورځ مینه لا هم ډېرېدله او د زماني غیب اللسان سوځوونکې اشعارو به دی و خپلې خوا ته لکه کهربا کشاوه، او د رحمان بابا دې بیت :-

که چا لار د عاشقۍ وي ورکه کړې
زه "رحمان" د عاشـــقانو رهنما یم

په مصداق به یې ده ته د خپلې ژبې سره د عشق رهنمایي کوله.

۱-۲۹-۴ د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره :

پښتون ناظم چې خپل هغه علوم چې ده د مولــوي ابوالوفــا صــاحب څخه ویل و پای ته ورسول نو سمدستي د قندهار و خوا ته را رهي ســو او تــر

خپله کوره يې ځان راورساوه، د ده و کور تــه رارســېدل او د نظمونــو شــروع کېدل و، اول وار چې ده کوم کتاب منظوم کړی دی هغه د فقي يو کتاب و، چې د والاحضرت سردار محمدهاشم خان د افغانستان د فقيد صدراعظم پــه نامــه يې مسمّٰی کړ او نوم يې تحفــأ الهاشميه کښېښود، دا کتــاب د900بيتونــو پــه حدودو کې ليکل سوی دی، پس له دغه يې د ميراث علم الفــرائض يــو کتــاب منظوم کړ چې نوم يې د ميراث رساله وه او په 750بيتو کــې ليکــل ســوی دی. څرنګه چې دا کتاب خلاص سو ښېله دې څخه چې دی دا کتابونه د چاپ له پاره و چا ته ورکړي او څوک يې تشويق او ترغيب کړي، ده د بل کتــاب پــه ليکلــو پيل وکړ چې دا کتاب د بيالوژی کتاب دی، او ده يې نوم پوره انسان ايښی دی او د انسان د اعضاو تشريحي موضوع ده او 1500بيتونه پکښې ليکل ســوي دي او يو کتاب د ادبي حکاياتو په نامه چې1000بيتــه دی او هــم د پوهــانو افکــار چې1500 بيتو ته رسېږي او بل د افغانستان مجمل تاريخ دی چــې 3000 بيتــه دی.

۱-۲۹-۵ د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پېژندګلوي :

دی وايي چې ما په 37 کلنۍ کې د يوه اسلامي تاريخ د نظم په ليکلــو پيل وکړ او دا تاريخ مي په 300 بيتو کې وليکه او د مطبوعاتو و رياست ته مــي راوړ، څرنګه چې د هغه وخت د مطبوعاتو مستقل رئيس ښاغلی صلاح الــدين سلجوقي و نو ده زما کتاب وليد او وې ويل چې زه خو په پښتو نه پوهېږم کــه څه هم ستا نظمونه و ما ته سليس معلومېږي خو بيا هــم دا کتــاب زه و ادبــي ټولنې ته محول کوم چې دوی څه نظريه ليکې، څرنګه چې هغي ټــولنې هغــه تاريخ مجمل وباله او و ماته يې د مفصل تاريخ د نظم کولو هدايت راکړ، نــو مــا هم د هغې ورځې څخه د تاريخ په منظوم کولو شروع وکړه او آشــنايي مــي د

مطبوعاتو سره قايمه سوه، پس له دغه وختــه څخــه ده د افغانســتان د لــوی تاريخ په نظم کولو شروع وکړه او د خپل ټينګ عزم او نوي شاعرۍ په برکــت په دغه کار موّفق سو چې تر اوســه يــې د فردوســي د شــاهنامې پــه ډول دا وروسته منظوم تاريخونه ليکلي او چاپ ته آماده کړي دي :

1. تر اسلام دمخه د افغانستان تاريخ په 15000 بيتو کې.
2. د اسلام په ظهور کې د افغانستان تاريخ په 4500بيتو کې.
3. د ميرويس نيکه تاريخ په 2500بيتو کې.
4. د احمدشاه بابا تاريخ په 3000 بيتو کې.
5. په نونسم قرن کې د افغانستان تاريخ په 9000بيتو کې.
6. د کوشانيانو تاريخ په 4000بيتو کې.

د دغو ټولو اوسنيو تاريخونو مجموعه چې ده منظوم کړي دي 35740 بيتو ته رسېږي.

څرنګه چې ما ته د ده د خبرو څخه ښکارېږي دی دا کــار و ســر تــه رسېدلی نه بولي او نه په دې کار کې په پښتني خدمت د پښتو په لار کې ځان ستړی بولي، د ده د احمدشاه بابا د تاريخ له 3000بيتو څخه لانــدني بيتونــه د نمونې په ډول رانقلوم :

۱-۲۹-۶ د حيدري د شعرنمونه:

د احمدشاه بابا خويونه

چــې ږغېــږي مــوّرخين لــه دې ټولواکــه
ګانــه کېــږي معتــدل شــاه لــه اخلاقــه
ډېــــر پابنــــد د اوامــــرو مــــذهبي و
ولاړ ټينــګ پــر عــرف عــاداتو پښــتني و

چـــې اعمـــال افعـــال د ده تـــه کاتـــه کېـــږي
لـــــه شـــــاهانو عـــــادلانو حســــــابېږي
ټولـــواک کـــړ وصـــیت زامنـــو تـــه تـــل داســـي
مجرمـــان چـــې هـــیڅ وخـــت نـــه کـــړي مثـــل تاســـي
بـــل ویلـــي دوی تـــه داســـي وه نومـــوړي
لـــه کورشـــه د ځـــان منـــع کـــی وګـــړي
بحـــث مجلـــس د علمـــاوو بـــه همـــېش کـــړئ
او حرمـــت بـــه د ســـید او د درو یـــش کـــړئ
د ټولـــواک دینـــداره زښـــته ډیـــر عـــزت و
لـــه غیرتـــه یـــې همـــدا رنګـــه حالـــت و
ګنهکـــار یـــې لـــه ګنـــاه کولـــه تېـــره
لـــه ضـــعیف ســـره یـــې کـــړه کمینـــي ډیـــره
ظالمـــانو او غلـــیم تـــه داســـي وړ و
ډار یـــې نـــه کـــاوه همـــېش بـــه پـــه کـــاروړ و
لـــه دینـــي عزتـــه هـــیڅ وخـــت خـــالي نـــه و
او دغـــه شـــاني یـــې تعصـــب ملـــي نـــه و
د خپل ملک په نېک مشفق په شـان د پـلار و
پـــر مجرمـــانو د خـــارج بانـــدې قهـــار و
دا ټولـــواک و جـــوانمرد حـــق پېژنـــدونکی
د احســـان پـــه هـــیڅ وخـــت نـــه و هېروونکـــی
لـــه نـــادره چـــې احســـان و شـــاه لیـــدلی
کـــور د ده یـــې لـــه تاراجـــه و ســـاتلی
د ښـــاغلي چـــا لیـــدلی امســـاک نـــه و
ډار او حـــس او تکبـــر د ټولـــواک نـــه و
ښـــه اعمـــال صـــالحه یـــې پـــه دې شـــان دي

پــــه همـــت او بزرگـــي يـــې شـــاهدان دي
نـــو پـــه دې حيـــث مـــوّرخين پښـــتانه واړه
مدحـــه کـــړي د دې ټولـــواک پـــه لـــوړه غـــاړه
او اکثـــــره پښـــــتانه د دغـــــه غـــــولي
احمدشـــــاه لـــــه اوليـــــاو څخـــــه بـــــولي
دغـــــه لـــــوی افتخـــــارات د ده بالـــــه ســـــي
ورتـــه گـــوره درانـــه څـــړه پـــه تالـــه ســـي

نوټ :-

د ښاغلي حيدري د پورتنۍ سوانح مضمون د ښاغلي ژواک پـه قلـم ليکل سوی، او د کابل مجلې د 1332 سنې په 340 مه شماره کـې خپـور سـوی دی، ما کټ مټ رانقل کی.

۱-۳۰ پښتون

محمدرسول پښتون د حاجي خدايار زوی يو مقتدر او فيلسوف ليکونکی دی، مضامين يې علاوه پر ادبي نزاکت او پختګی باندې فلسفي باريکی هم لري، چې ويونکې ته د ده فاضلتوب او علميت له ورا څرګندوي. په رسمي ماموريت کې يې د سرحدداری، علاقه داری، قوماندانی او په اقتصادي شعباتو کې يې د نماينده ګی او شرکتو د رياست چوکی اشغال کړي. دغه پښتون په فارسي او پښتو ژبو کې ښه خوندر د نظم او نثر مضامين ليکلای سي، مګر ميل يې نسبت تر نظم د نثر و خوا ته زيات ليدل کېږي. په خواصو کې ذاتاً حق ګويه، صادق، وطن پرسته او د ښو احساساتو لرونکی سړی دی، د ليکني طرز يې اجتماعي او فلسفي دی، د عشقي اشعارو له ليکلو څخه يې طبعاً او ملکاً بد راځي.

۱-۳۰-۱ د پښتون د کلام نمونه :

هم بحر هم طوفان يم

نه پوهېږم چې انسان يم که ملکه که پېريان يم
په جلي قلم ليکلی پر خلقت باندې عنوان يم
يا چمن يمه شين سوی يا خزان يمه پرېوتی
يا ورمه يمه د ګلو يا پخپله ګلستان يم
يا د يار د مخ آئينه يم يا پخپله جانانه يم
د هر ګوښي ننداره يم په ډولو ډولو عيان يم
نه هغه يم نه دغه هسي خوشي بهانه يم
ګورئ څه يم لا به څه سم چې د ټولو داستان يم
نه سور ګل يم غوړېدلی نه نسيم يم الوتلی

WWW.AEL.AF

چې په بوی باندې یې پایم د هغه باغ باغبان یم
نه ډېوه یمه لګېږم نه پټن یم چې کړېږم
د آشنا د مخ شغله یم پرېوتلی پر جهان یم
نه هنداره د ښایست یم نه پخپله نمایښت یم
یو تعمیر یمه جوړ سوی چل د بله څخه بیان یم
چې په غشو یې د سترګو زخمي کړی یم د درګو
د هغو وینو سېلاب یم چې هم بحر هم طوفان یم

۱-۳۱ مستغني

عبدالعلي مستغني د ملا رمضان زوی په قوم هوتک په 1293 قمري کال د کابل په بالاحصار کې زېږېدلی دی، د مرحوم مستغني ابايي مېنه د قندهار د کـلات د حکومت د سيوري په کلي کې ده. مګر ځينو نيکه ګانو يې پـه کـوم نسـبت چې لا تر اوسه معلوم نه دی له هغه ځايه راغلي او د کابل د ميدان د بيني بادام په کلي کې يې هستوګنه غوره کړېده. آخوند ملا رمضان د مرحـوم مسـتغني پلار په افغانستان کې د هغه علماوو څني و چې د استادۍ مقام يې درلود، مـلا رمضان د علم د زده کړي له پاره د سوات، بونير، پېښور او نورو ځايو ته مسافر سوی او پردېسی يې ګاللي دي، وروسته د متداوله علومو له زده کړي څخـه د سوات بابا جي ته ورغی او طريقه يې وکړه او بيرته خپل وطن ته راغـی او پـه ډېره لږه موده کې يې د پوهي او علمي مقام زوږ د امير شېرعليخان غوږ ته ور ورسېد، نو دی يې راوغوښت او د هغي مدرسې تدريسي او اداري چاري يې ور وسپارلې چې هغه امير شېرعليخان په بالاحصار کې تاسيس کړې وه، هر کلـه چې امير شېرعليخان مړ او امير عبدالرحمن خان پاچا سو د هغه مخالفـت پـه نسبت چې د هغو تر منځ و، ملا رمضـان لـه کابـل څخـه لـوګر تـه ولاړ او د محمدآغې په کلي کې په تدريس لګيا سو، څه موده وروسته د کابل په شرعي محکمه کې مفتي سو.

په دې وخت کې چې امير حبيب الله شهزاده و، د ده له ديندارۍ، علم او پوهي خبر سو، دی يې د خپل ښوونکي په حيث وټاکه او تر وروستنۍ سلګۍ پـورې يې د خپل معظم استاد احترام او قدر کاوه، نو په دې نسبت چې د ده پوهـه او علميت هر چا ته ښرګند و او د ده شهرت دی پرې نښود چې په کليو او ګوښه ځايو کې هستوګنه اختيار کړي، نو د افغانستان پـه مرکـز (کابـل) کـې يـې هستوګنه غوره او په دې ښار کې مرحوم مستغني دنيا ته راغی.

مرحوم مستغني عموماً له خپل بزرګوار پلار څخه خپله زده کړه کړې او د وطن له نورو علماوو څخه يې ډېر لږ تعليم کړی دی، له متداوله علومـو څخـه يـې مبادي منطق، يوناني فلسفه، د کلام علم، فقـه شـريفه پـه لازمـه او مروجـه اندازه په عربي مدرسو کې زده کړي وه، خو د پښتو او پاړسو په ادبياتو کې يې لوی لاس درلود، پښتو يې مورنۍ ژبه وه منګر د عربي او پاړسو ژبې يې کسبي وې، د مرحوم مستغني طبع زښته ډېره روانه وه، چې په يـوه هفتـه کـې بـه يې ډېر فرمايشتي اشعار جوړول، دی دومره د خپلې طبعي پـه روانـۍ ډاډه و چې د سراج الاخبار د ادبي برخي عهده داري يې منلې وه، مستغني په هيـواد کې لومړنی شاعر و چې د ده اجتماعي او اخلاقي آثار د وطـن پـه اخبـارونو او جريدو کې خپاره او عام او خاص ځني مستفيد سوي دي، يو څه موده د سراج الاخبار مصحح او بيا د حبيبيې په مکتب کې د ادبياتو معلـم و، مسـتغني پـه نجوم او رمل او حساب او هندسه کې هم ځانله مطالعه کوله، د ده عزت النفس دومره قوي و چې د خپل وخت فضلاووته يـې تـن نـه ايښـوده، مسـتغني د شجاعت او لوړ همت خاوند و.

دی د سقاو د انقلاب په زمانه کې قندهار ته تللی و، نو هـر کلـه چـې انقـلاب خلاص سو او اعليحضرت شهيد محمدنادر شاه پاچا سو، کابل ته راغـی او پـه کابل کې چې ادبي انجمن تاسيس سو نو دی يې هم په غړو کـې وټاکـل سـو، مرحوم مستغني د 60 کالو په عمر په 1352 قمري کال کې د 1312 شمسـي کـال سره سم د حوت په 21 د يکشنبې په ورځ په ملکې شفاخانه کې له دې جهانـه څخه سترګي پټي کړې او مړ سو، مرحوم مستغني په رشتيا سره ډېـر لـوی او مقتدر شاعر و، ده په قصيده، غزل، مثنوي، قطعه، رباعي، مخمـس، مسـدس، ترکيب بند او ترجيع بند کې لوی لاس درلود او ځکه چې طبع يې ډېره روانـه وه نو ځينو به دی د شعر ماشين باله، مستغني د وخت د تقاضا سـره سـم پـه فارسي کې ډېر اشعار ويل او ډېري مشهوري قصيدې لري، په پښتو کـې هـم

ښه اشعار لري، د ده اشعار د وطن په اخبارونو او جریدو کې ډېر نشر سوي دي، مګر لاندینۍ قصیده یې موږ ګرانو ویونکو ته د نمونې په ډول سره وړاندي کوو.

۱-۳۱-۱ د مستغني د کلام نمونه:

خپله ژبه

هر ملت چې سي ګویان د خپلې ژبې
مطالب یې سي آسان د خپلې ژبې
ښه دی زده کړه هر مطلب په خپله ژبه
ښستانه سي ترجمان د خپلې ژبې
ګفتګوی په پردۍ ژبه کړي تر کومه
مګر نه لري امکان د خپلې ژبې
ته افغان په پردۍ ژبه دي تحریر دی
ولي نه کوې افغان د خپلې ژبې
په پردۍ ژبه تحریر و تقریر مه کړه
زده کړه زده نوشت و خوان د خپلې ژبې
هر ملت د خپلې ژبې صحت غواړي
ولي نه کوې درمان د خپلې ژبې
ورکاوه به شي پېغور په هره ژبه
څوک چې نه وي زبان دان د خپلې ژبې
نه پوهېږي چې ښتو ښتون یادېږي
ولي نه یې نکته دان د خپلې ژبې
چې پوښتنه ورنه وسي نه پوهېږي
بیا به وکوي ارمان د خپلې ژبې
که څوک زده کاندي سل ژبې دا کمال دی
دا کمال نه دی نقصان د خپلې ژبې
ښه ده ښه ده چې په سل ژبې دانا یې
ولي مه کېږې نادان د خپلې ژبې
په هیڅ ژبه دا بیان کولای نه سم

WWW.AEL.AF

کــــه هـــر څـــو کـــوم بيـــان د خپلـــې ژبـــې
خـــدای دي هېـــره خپلـــه ژبـــه لـــه چـــا نـــه کـــه
رشـــتيا وايـــم جـــار قربـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه بـــازار د پـــردۍ ژبـــې ســـودا مـــه کـــړه
ســـودا ښـــه ده پـــه دوکـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه ګلـــزار د پـــردۍ ژبـــې ګلچـــېن مـــه ســـه
چـــې رنګـــين دی ګلســـتان د خپلـــې ژبـــې
خپلـــه ژبـــه ســـود و زيـــان د هـــر ســـړي ده
هـــر څـــوک مـــومي ســـود و زيـــان د خپلـــې ژبـــې

نوټ :

د مرحوم مستغني د سوانح مضمون ما کټ مټ د کابل مجلـې څخـه رانقل کړی دی[1].

۱-۳۲ بېنوم

دا معاصر اديب چې وروسته به يې له شعر او شاعرۍ څخه ښه خبر سئ د يوې لويي کورنۍ يو مشهور فاضل او په قوم او ملت دردمن او غمجن پښتون دی، د وطن او ملت او خصوصاً د اسلام له پاره د ده د والد مجاهدې او کوششـونه،لکه لمر ځرګند او ښکاره دي، ده پخپل کلام او شعر کې بېنوم تخلص غـوره کـړی دی او موږ يې هم صرف په دې نامه يادوو.

بېنوم د پاخه فکر، قوي ارادې، ښه تدبير خاوند دی، عزم، همت، صبر، حوصله، پاکې او دينداري، راستي او صداقت د ده غوره او ښکاره صفات دي، سربېره پر دغه يو زړه ور او توريالی عسکر هم دی، چې د وطن په ډېرو داخلي او خارجي

WWW.AEL.AF

جګړو کې يې د ياد وړ خدمتونه او لويي کارنامې کـړي دي. د قـوم اصـلاح او آرامي او قراري د ده د ژوند اوله آرزو ده، تقريباً 54 کاله يې د ژوندانـه ډېـري تودې سړې ليدلي دي او ډېري سختي پېښي يې د خپل فکر په مرسته فيصله کړي دي، په ټولو چارو کې د پخې تجربې او رسا فکر خاوند دی، د ده علمي او سياسي معلومات هم ډېر ښه دي، څه شي چې له اوله د ده سره ملګري سـوي او د ده زړه يې بې آرامه کړی دی هغه د قوم درد دی او همـدا شـی د خپلـې شاعرۍ د آغاز سبب بولي، لکه چې وايي :-

چې په غــــــم کې د قام شومه
په زړګي بې آرام شــــــــــومه
اوسه پورې مي خوله چپ وه
اوس شروع په کلام شــــــومه

۱-۳۲-۱ د شعر دېوان :

د 1319 ش په آخر کې ما د ده يو وړوکی دېوان ليدلی و، له هغه وخت څخه د ده د اشعارو اثر پر ما پروت دی، بيا په 1322 ش کې يې يو بل لوی دېوان موږ وليـد چې تر 600 صفحو زيـات او تقريبـاً 12000 بيتـه دی، دا دېـوان د مضـامينو او موضوعاتو په لحاظ د خوشحال دېوان تــه ورتــه دی، هــر ډول قــومي، ملــي، سياسي، تاريخي، عشقي، تصوفي، اجتماعي او اخلاقي مضامين پکښــي بيــان سوي دي، دا رنګ د شعر اکثري نوعي هم پکښي سته، لکــه غزلــي، ربــاعي، قطعه، قصيده، مثنوي، ترجيع بند او نور، مګر په دې برخه کې شاعر له پخوانو پابنديو څخه وتلی دی او په نوي طرز يې هم ځيني اشعار ويلي دي، دغه نــوي طرزونه يې حقيقتاً ډېر خواږه او خوندور دي ښايي چې وروسته بــه يــې څــه نمونې وښودل سي، دا کليات د ښنوم دېوان نومېږي، اصلي نسخه يې چې پــه خپله د ښاغلي ښنوم په خط ده، د پښتو ټولنې ځينو ملګرو ليدلې ده، او دوی يې اشعار خوښ کړي دي.

۱-۳۲-۲ د ده اشعار او کلام :

د بېنوم په اشعارو کې که څه هم هر ډول مضامين ســته، مگــر عمومــاً دا درې برخي لري:

1. عشقي او تصوفي
2. اجتماعي او اخلاقي
3. سياسي او قومي

لاندينۍ دوې منظومې يې د کلام د نمونې په ډول سره گرانــو ويونکــو تــه ليکم:

۱-۳۲-۳ د بينوم د کلام نمونه:

چــې وړوکــې ســره مــور کــه | يــا لــه وروره ســره ورور کــه
داســــي کـــړه لـــه غريبــــانو | هــر غريــب پــه اوږه ســور کــه
هــر غريــب لکــه ماشــوم دی | هر ماشــوم د سترگو تــور کــه
پــه خــدمت و هــر غريــب تــه | ځــان لــه مــړ د آخــر اور کــه
هوښــياري شــرافت نــه دی | د وړوکــو چــې لــوی زور کــه
لــه انصــاف لــه عدلــه ليــري | چې د کونــدو ســر ســرتور کــه
د هغــه زړگــی بــه خــوږ شــي | د يتــيم زړگــی چــې خــور کــه

غوښــي خورمــه د خپــل ورور | غـــلا کـــوم لـــه حکومتـــه
د عــزت خاونــد چــې راشــي | زه يـــې کړمـــه بـــې عزتـــه
چــې مظلــوم عريضــه راکــړي | وې وهمـــه څـــو لغتـــه
ســـلام کلـــه د چـــا اخلـــم | چې بــه کــم شــم لــه شــوکته
اشــاره پـــه ســر کومـــه | دا مـــي دی لـــه سياســـته
خپل عزيــز پــه ســپکه گــورم | ورتـــه ډېـــر لـــه حقارتـــه
پــه "بېنــوم" بــه لعنــت وايــي | کـــه شـــي پــوه لـــه حقيقتـــه

WWW.AEL.AF

نوټ :-

د بېنوم دغه پورتنۍ سوانح ښاغلي ربتين ليکلې او د کابل مجلــې د 1325کال په 8 ګڼه کې خپره سوې ده، ځکه چې دی يې د خواهش پــه اثــر لــه نامه څخه ليري سوی او په تخلص سرې اکتفا کړېده، نو زه مجبوره يم او د پلار د نامه له ليکلو څخه يې د نه معلومات لرلو په نسبت معافي غواړم.

د دې تکړه اديب نوم د ادبياتو د تاريخ پــه حوالــه او د نــوابي د يــوه مکتوب په اثر سره فضل اکبر دی.

WWW.AEL.AF

۲ تعلیقات

۲-۱ آشنا

په تذکره کې د پښتو لیکوال او شاعر عبدالباري آشنا پیژندنــه راغلــې چــې بشپړه نده، خو له دې تذکرې څو کاله وروسته مرحوم استاد عبدالرووف بینوا په اوسني لیکوال کې د عبدالباري آشنا په باب ځینې اضافي معلومات لیکلي چې زه د هغه د خبرو لنډیز راوړم.

په اوسني لیکوال کې راغلي چې آشناپه ۱۳۰۵ هـ ش کال کې په کندهار کې د بالاکرز په سیمه کې زیږیدلی دی، ،لومړنی زده کړې یــې د میــرویس بابــا پــه لیسه کې کړي او په ۱۳۲۷ هـ ش کال کې د احمد شاه بابا له لیسې څخه فارغ شوی دی، په ۱۳۳۲هـ ش کال کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي لــه پښتو څانګې څخه فارغ شوی او د احمدشاه بابا په لیسه کې د ښــوونکي پــه توګه په دنده ګومارل شوی دی، پــه ۱۳۳۵ هــــ ش کــال د همــدې ښــوونځي مرستیال دنده ورکړل شوې او وروسته په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې یــې د یــادې شوې لیسې د مدیر په توګه کارکړی دی. په ۱۳۳۷ هـ ش کال کې د لیســې د مدیریت سربیره د پوهنې دمدیر په توګه هم کار کړی دی،په ۱۳۳۹ هـ ش کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي په تدریسي هییت کې د پوهیــالي پــه رتبه وظیفه ورکړل شوه، چې د شخصي ستونزو له امله یې دا کار پریښود اوپه همدې وخت کې یې د وړیو د اودلو په فابریکه د مراقبت د مدیر په توګه په کار پیل وکړ.

په اوسني لیکوال کې راغلي چې آشنا په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې د (ادبیات) په نامه یو کتاب لیکلی او په طلوع افغان کې خپورشوی چې وروسته بیا دوه ځله

WWW.AEL.AF

مستقل چاپ شوی دی او د مطبوعاتو ریاست له خوا یې د رحمن بابا لـومړی جایزه ترلاسه کړې ده.

په اوسني لیکوال کې بینوا د آشنا د نثر یوه نمونه هم راوړې او ویلـي یـې دي چې ده (آشنا) هیڅ شعر نه دی ویلی، له نجیب او بینــوا وروســته ســرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنگ زبان و ادبیات پښتو کې، چې په ۱۳۵۶ هــ ش کـال چاپ شوی، د آشنا په اړه لیکلي چې آشنا له لیکوالی سربیره شاعر هم و، د ده د یوه شعر یو بیت یې هم راوړی او د آشنا د مرگ کال یې هــم ښــوودلی دی.

آشنا په ۱۳۴۷ هــ ش کال له نړۍ سترگې پټې کړې دي: (۲۳: ۳۶)

۲-۱-۱ د آشنا یو بیت له فرهنگه :

برایي مې دا زخمي زړه ناقرار کړم   په جهان جهان غمویې گرفتارکړم

۲-۲ محمد نجیم آریا

محمد نجیم آریا د مرحوم خان محمد خان زوی په ۱۲۹۸ هـ ش کال کې په ګردیز کې زیږیدلی دی.
ښاغلی آریا په ۱۳۰۷ هـ ش کال کې کابل ته راغی او په حبیبې لیسه کې شامل شو. نوموړی د مرحوم قلعه بیګي عبدالغني خان ګردیزي وراره اود نائب سالار غازي ببرک خان ځدران خوریه وه، چې د افغانستان د استقلال ترلاسه کولو په جنګونو کې سهم درلود.
د محمد نجیم آریا د ماموریت دوره:
له حبیبیې لیسې څخه تر فراغت وروسته د انیس ورځپاڼې د سرمحرر په حیث مقرر شو.
له هغه وروسته یې په ډیلي کې د افغانستان په سفارت کې یوڅه وخت کار وکړ او په ۱۳۲۹هـ ش کال بیرته له مطبوعاتو سره یوځای شو او د انیس ورځپاڼي د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو. ښاغلی آریا یوڅه وخت په کندهار کې د طلوع افغان جریدې مسوول و،له هغه وروسته د ګرځندوی اداري د مسوول په توګه مقرر شو، له دې وروسته د افغانستان پیژندنې د عمومي مدیریت مسوولیت ور په غاړه شو، په همدې وخت کې یې په اندونیزیا کې د باندونګ په لسم کنفرانس کې د افغانستان د استازي په توګه ګډون وکړ، چې د ښه لیاقت له امله د دې کنفرانس د ټولو ګډون کوونکو هیوادونو د مطبوعاتي پلاوي د ویاند په حیث وټاکل شو.
نوموړی په ۱۳۴۴ هـ ش کال د اطلاعات او کلتور وزارت د مرستیال په حیث مقرر شو.
محمد نجیم آریا د شهید میوندوال له نږدې دوستانو او همکارانو څخه و او د دموکرات مترقي ګوند په تاسیس کې یې له میوندوال سره همکاري وکړه ،د

میوندوال تر شهادت پورې د دې ګوند مرستيال وه او وروسته بيا تر وفات پورې يې د دموکرات مترقي ګوند مشري په غاړه درلوده.
آريا وروسته زنداني شوی او په زندان کې د جسمي او روحي شکنجو لاندې هم راغلی دی، د زندان څخه له خلاصيدو وروسته پيښور ته مهاجر شو او هلته يې سياسي فعاليت پيل کړ، د جمعيت اخبار يې د مقاومت ترعنوان لاندې خپراوه. له هغه وروسته بيا امريکا ته مهاجرشو او په تکزاس ايالت کې يې د افغانستان له آزادۍ څخه د دفاع لومړنۍ انجمن رامنځته کړ.
محمد نجيم آريا په ۱۳۷۲ هـ ش کال کې وفات شوی دی.
د مرحوم آريا ګڼ شمير مقالې په بيلابيلو اخبارونو کې چاپ شوې دي او نور آثار يې په لاندې ډول دي.

۲-۲-۱ د محمد نجيم آريا آثار:

۱ ــــ مبارزه در راه آزادی
۲ ــــ پشتونها کيستند از کجاهستند باکې مربوطند.
۳ ــــ تاريخ مختصر گرديز.
۴ ــــ افغانستان و تجاوز شوروي.
۵ ــــ ميوند وال(شرح زنده گي).
۶ ــــ خدا در قرآن(رساله تحقيقي)
۷ــ زنده گی من شرح حال خودش است(ناتمام).
نومو ړي اشعار هم ويلي دي

۲-۲-۲ د محمد نجيم آريا د دري شعر نمونه:

پيری رسيد و مستی طبع جوان گذشت
فصل بهار رفت وگل ارغوان گنشت
يک قطره آب خورديم و دريا گريستيم
خيراز جهان نديده و عمر از جهان گذشت

WWW.AEL.AF

د مرحوم آريا وروستی شعر چې د ناروغۍ پر مهال يې ويلی دی:

از لحدناله بر آرم من آواره‌ء ملک
خاک برسر ته‌ء خاک دگران خفته ام
وطنم رفت زدست همتی ای نسل جوان
چشم امید به نیروی شما دوخته ام (1: 4)

۲-۳ محمد شاه ارشاد

ښاغلي نجيب په خپله تذکره کې دمحمد شاه ارشاد لنډه پيژندنه راوړې چې له نورو ضروري خبرو سربيره د ده د کلام نمونې هم نه لري. له ده وروسته عبدالروف بينوا د ارشاد په باب په اوسني ليکوال کې پوره معلومات ليکلي چې لنډيز يې زه دلته راوړم،محمد شاه ارشاد په ۱۲۹۶ ش کال کې د پروان ولايت د بګرام په يوزباشی کې زيږيدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې په کور کې له خصوصي ښوونکو پای ته رسولي دي او ۱۳۱۵ ش کال کې د کابل په دار العلوم کې شامل او په ۱۳۲۲ ش کال کې له دغه دارالعلوم څخه فارغ شو.نوموړی په ۱۳۲۷ ش کال د عدليې وزارت د مفتش په حيث ګومارل شوی.په ۱۳۳۰ ش کال کې د قندهار د مطبوعاتو لوی مدير او د طلوع افغان ورځپاڼې مسوول چلوونکی وټاکل شو.

په ۱۳۳۴ هـ ش کال کې د پروان د ورځپاڼې مسوول مدير او په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې د هيواد د نشراتي موسسې د آمر او د هيواد ورځپاڼې د مسوول مدير په حيث وټاکل شو.(۵: ۵۴)

په زندان خوړلي نومې تذکره کې ښاغلي رفيع هم د ارشاد بشپړې سوانح راوړې دي. محمد شاه ارشاد له پښتو سربيره په فارسي هم ليکنې کړي او له عربي يې ډير آثار ترجمه کړي دي، د" اسلام په غرب کې " يو اثر ژباړلی چې د طلوع افغان اداري له خوا نشر شوی دی.

WWW.AEL.AF

ښاغلی ارشاد د ثور له کودتا (۱۳۵۷ هـ ش) وروسته بندي شـو او لـه زندانـه ژوندی را ونه ووت.(۱۹: ۲۱)

د حبیب الله رفیع په بل اثر پښتو کتاب ښود کې د محمد شـاه ارشـاد لانـدې آثار یاد شوي دي.

۲-۳-۱ د محمد شاه ارشاد آثار:

۱ـــ د طلوع پلوشه ، کندهار،ګڼ کسان، د طلوع افغان اداره، ۱۳۳۰ ش کـال، د طلوع افغان اداره.

۲ـــ د عشق جلوه (د شعر مجموعه)،کابل د مطبوعاتو وزارت ۱۳۴۴ ش کـال، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۱)

۲-۳-۲ د ارشاد د شعر نمونه:

کوشش

شیوه د سـعیې پـه ژونـد کـې لـه دریـاب نـه زده کـړه
بــې ثبــاتي د دې جهــان هــم لــه حبابــه زده کــړه
په سرکې شور په زړه کې اور سـترګې لـه اوښـکو ډکـې
رنــګ د طوفــان لــرل لــه موجــه د ســحابه زده کــړه
پــه ســوز ګــداز کــې تبســم لــه حــال د شــمعې څنــې
د خــار او خــس پــه جفــا صــبر لــه ګلابــه زده کــړه
اسـره د ګـل کانـدې هغـه چـه سـوز دعشـق نـه لـري
مزه د مینې د پتنګ پـه جفـا صـبر لـه ګلابـه زده کـړه
پېښــو تــه تــن ورکــول زړه، لکــه ســندان نیــولی
سـرګرداني پـه دې جیحـون کـې لـه ګردابـه زده کـړه
ژړا فریــــاد د دزړه لــــه اوره لا لمبــــه زیــــاتوي
پــه ښــه دقیــق نظــر دغــه راز لــه کبابــه زده کــړه

WWW.AEL.AF

پــه کوښــښ نشــي میســر خــاورې د یــار د پښــو
نارســـایي دلتـــه د زلفـــو لـــه طنابـــه زده کـــړه
هلتــه بــه وصــل شــي مــراد تــه پــه اســانه ســره
کــه تواضــع دې پــه رفعــت کــې لــه رکابــه زده کــړه
چــه همــت لــوړوي وړوکتــوب مــانع دســعیې نشــي
د اعـــتلا راز د ذرې لـــه دېرشـــتابه زده کـــړه
تنهـــایي نـــه گـــرزي مـــانع د ارتقـــا دپـــاره
په یک تنهـا صـورت شـاهي پـاس لـه آفتابـه زده کـړه
صــحرا د غــم شــوه راحــت گــاه د لیونــو د پــاره
راحــت د ځــان همــیش دعقــل لــه ذهابــه زده کــړه
ویښ توب په ژوند کې شي بلا راحـت لـه خلکـو یوسـي
په دې جهـان کـې آسـایش راشـه لـه خوابـه زده کـړه
نیــاز د زړه د لفــظ لــه نــازه مســتغني ښــکاریږي
پــه پټــه خولــه راز د معنــاوو لــه کتابــه زده کــړه
هــره خبــره چــې لــه زړه نــه وي اعجــاز گانــه شــي
اثـــر د شـــعر د وینـــا لـــه آب و تابـــه زده کـــړه

۲-۴ محمودشاه ابوالوفا

د دې تذکرې بل ليکوال محمود شاه ابوالوفا دی د ده په باب هم ښاغلي نجيب لنډ معلومات راوړي، له ده وروسته سرمحقق زلمي هيوادمل په فرهنګ زبان و ادبياتو پښتو کې د ابوالوفا د ژوند او آثارو په باب معلومات ورکړي دي.

ابوالوفا افغاني يا محمود شاه مشهور په ابوالوفا الافغاني د افغانستان د معاصرې دورې له اديبانو څخه و، په ۱۲۶۹ هـ ش دنيا ته راغلی او په ۱۳۵۴ هـ ش د هندوستان په د کن کې مړ شوی دی.

ابوالوفا يو ديني عالم او له اسلامي علومو د پوره مطالعې خاوندو، نوموړي په ۱۳۴۸ ق کال کې د حيدر آباد په د کن کې د احياء المعارف نعمانيه په نامه يوه علمي موسسه جوړه کړه او د دغې موسسې له لارې يې شاوخوا شل جلده کتابونه تصحيح، تنظيم او خپاره کړي دي.مولوي ابوالوفا د تجويد علم په برخه کې د (دليل القرآن بزبان پشتو) په نامه کتاب ليکلی او همدارنګه شعرونه يې هم ويلي چې په طلوع افغان کې خپاره شوي.

استاد ابوالوفا الافغاني په پښتو، اردو، پارسي، او عربي ژبو ښه پوهيده او په دغو ژبويې د ليکلو پوره توان درلود.(۲۳: ۱۱)

WWW.AEL.AF

۲-۵ ګل پاچا الفت

د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې لیکوال ګل پاچا الفت په باب هم په دې تذکره ډېر کم معلومات راغلي دي. له نجیب وروسته په اوسني لیکوال کې د ګل پاچا الفت د ژوند او کارنامو په باب او همدارنګه حبیب الله رفیع هم په پښتو کتابښود کې د ښاغلي الفت ټول آثار معرفي کړي دي، ګل پاچا الفت د میر سید پاچازوی د سید فقیر پاچالمسی په ۱۲۸۷ ش کال کې د لغمان د عزیزخان په کڅ کې زیږیدلی دی.

علمي تحصیلات یې په غیر رسمي مدرسوکې کړي او د خپل وخت مروج علوم، لکه صرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

په ۱۳۱۴ ش کال کې د انیس ورځپاڼې په اداره کې د کاتب په حیث مقررشو. په ۱۳۱۵ ش کال کې د هغه وخت د انجمن ادبي (چې بیا پښتو ټولنه شوه) د تألیف او ترجمې څانګې غړی شو، چې د زیري اخبارېې هم چلاوه، په ۱۳۱۸ ش کال کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدیریت مرستیال شو، په ۱۳۱۹ ش کال کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیر شو. په ۱۳۲۰ ش کال کې د اصلاح ورځپاڼې د پښتو برخې مشاور شو او په همدغه کال د پښتو ټولنې لوی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی و ټاکل شو. په ۱۳۲۵ ش کال کې د ننګرها د اتحاد مشرقي د جریدې مدیر شو، په ۱۳۲۷ ش کال کې د ننګرهار د قبایلو مدیر شو او په ۱۳۲۸ ش کې د خلکو له خوا د ملي شورا په ۷ مه دوره کې وکیل وټاکل شو او بیا د ملي شورا دوهم معین وټاکل شو. په ۱۳۳۱ ش کال کې د لغمان د قرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې په وکالت و ټاکل شو، په ۱۳۳۴ ش کال کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لویې جرګې وکیل شو او په ۱۳۳۵ ش کال کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې مشر وټاکل شو او ترڅنګ یې د کابل پوهنتون ادبیاتو په فاکولته کې د پښتو ژبې استاد هم و.

ښاغلي الفت په پښتو او پاړسي ژبه هم نثرليکلی او همدارنګه په عربي ژبه يې هم مقالې ليکلي دي.
د ده شعر ډېر سليس، روان، خوږ او په عين حـال کـې لـه ابتکـاره ډک دی، ډيرنازک اونوي خيالات يې په زړو ساده الفاظو کې ځای کړي او ډير زړو او لـه نظره لويدلو مضامينوته يې نوی خوند او رنګ ورکړی دی.
په نظم او نثر کې د پوه استدلال خاوند دی، په تېره بيا د ده منثور اشـعار او د نثر خوږې ټوټې له هره حيثه زړه وړونکـې دي او پـه دې ټوټـوکې اجتمـاعي دردونه په ښو اغيزناکو الفاظو کې بيانوي.(۵: ۹۱)
د حبيب الله رفيع په (پښتو کتابښود) نومي اثر کې د ګل پاچاالفت دغه آثـار معرفي شوي:
۲-۵-۱ د الفت آثار:
۱ــــ ادبي بحثونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۲ ش کال، د کابل عمومي مطبعه.
۲ــــ بله ډيوه، کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.
۳ــــ پښتو سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش کال، عمومي مطبعه.
۴ــــ په افغانستان کې د اسلام خپريدل،(ژباړه) ليکونکی ميرغلام محمد غبار، کابل، تاريخ ټولنه، ۱۳۳۸ ش کال، دولتي مطبعه.
۵ــــ څه ليکل يا ليـک پوهه،ننګرهار،داتحادمشـرقي اداره،۱۳۲۸ ش کـال، د اتحاد مشرقي مطبعه.
۶ــــ د آزادۍ پيغام، کابل، ن ،د کابل عمومي مطبعه.
۷ـ د پسرلي نغمه،کابل،پښتو ټولنه،۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.
۸ــــ د زړه وينا،کابل، پښتوټولنه،۱۳۴۱ ش کال، د پـوهنې مطبعـه، آفيسـټي چاپ.
۹ــــ عالي افکار، ننګرهـار، د اتحـاد مشـرقي اداره، ۱۳۲۷ ش کـال، د اتحـاد مشرقي مطبعه.

۱۰ــــ غوره اشعار، کابل، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۴ ش کال ، عمومي مطبعه.
۱۱ــــ غوره نثرونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۲ــــ لغوي څیړنه ، کابل ، پښتوټولنه، ۱۳۲۱ ش کال، عمومي مطبعه.
۱۳ــــ لوړ خیالونه او ژور فکرونه ،(انتخاب، ترجمه، تألیف)، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۴ــــ لیکوالي املاء او انشاء ، کابل ، پښتو ټولنه ، ۱۹۶۱ ع ، دولتي مطبعه.
۱۵ــــ ملي قهرمان ، کابل ، د قبایلو مستقل ریاست ، ۱۳۴۴ ش کال، د پوهني مطبعه.
۱۶ ــــ منطق ، کابل ، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال ، دولتي مطبعه.
۱۷ ــــ نوی سبک او نوی ادب ، کابل ، د مطبوعاتو ریاست ، ن ، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۸)

د مرحوم الفت شعري کلیات ښاغلي شهرت ننګیال او نثري کلیات ښاغلي محمد اسمعیل یون تهیه کړي دي. له کلیاتو پاتې متفرق نثرونه یې سرمحقق عبدالله بختانی ټول کړي او چاپ کړي دي.
ګل پاچا الفت د ۱۳۵۶ هـ ش کال د قوس په ۲۸ مه نیټه وفات شو او د لغمان د عزیز خان کڅ کې خاروته و سپارل شو.

۲-۵-۲ د ګل پاچا الفت د نثر نمونه:

بېګناه بندي

پر بړدی ــ دابې ګناه بندي پر بړدی!

مه ویریږئ- د ده په ازادولو کې هیڅ خوف او خطر نشته- فساد او شرارت له ده نه پیدا کیږي.

دده بندي کول لویه ګناه ده .

دا هغه یوسف دی چه د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لویدلی دی.

WWW.AEL.AF

که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده ســنجولی شـــي او ستاســـې دبلـــې ورځې غم خوري.
پر ېږدی- دابې ګناه بندي پر ېږدی!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي
تاسی دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ
په زندانونو کې يې مه اچوئ.
په ليوانو او پړانګانو يې مه خورئ-
پر ېږدی- دابې ګناه بندي پر ېږدی!
دی به ستاسې دګډوډو او پریشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډيرې سختې مبهمې او مجملې غوټې بـــه پرانیـــزي . دی دراتلـــونکي حـــال پیشبیني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو اواسرارو پوهيږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ور معلوم دي.
پر ېږدی- دابې ګناه بندي پر ېږدی!
دده آزادۍ باندی علم او پوهه زیاتیږي وطن رڼا کیږی، ړانده بینا کیږی.
دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښـــه ســـلوک کـــوي - دی ډیـــر پیچـــومي اوارولې شی، ډیری ، کږې لاری سمولی شي او ډير مشکلات حل کولی شي.
ما خوب لیدلی چه دا بندي خلاصیږي او د سلطنت په کرسۍ کښيني.
ښه فکروکړئ
دابندی څوک دی؟
پس له ډېر فکره وايم :
«فکر دی فکر !!» (۵: ۹۶)

WWW.AEL.AF

۲-۶ محمد انور ايوبي

دمحمد انور ايوبي د سوانحو په باب مو هم د ښاغلي نجيب په تذکره کې معلومات ولوستل تر کومه ځايه چې ما نورې پښتو تذکرې او له فرهنګيانوسره مصاحبې کړې د نوموړي په هکله مې نور معلومات و نه موندل.

۲-۷ غلام محی الدين ايوبی

غلام محی الدين ايوبي د دې تذکرې بل ليکوال دی چې د ده پيژندنه د تذکرې په اصلي متن کې راغلې د نوموړي په باب د پښتو معاصر ليکوال پرته په نورو پښتو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي.

۲-۸ محمد نادر ایوبي

په دغه تذکره د محمد نادر ایوبي په باب ډېر لنډ معلومات راغلي، له دې تذکرې وروسته استاد عبدالروف بینوا په اوسني لیکوال کې د نوموړي سوانح راوړي دي، محمد نادر ایوبي د محمد سرور ایوبي زوی په ۱۳۰۸ ش کال کې په کندهار کې زیږیدلی، نوموړي خپلې لومړنۍ زدکړې دکندهار په میرویس لیسې، حبیبیه او غازي لیسوکې کړي او د کا بل د تجارت لیسې څخه یې په اعلی درجه شهادت نامه اخیستې او لوړې زدکړې یې د کابل پوهنتون په حقوقو پوهنځي کې سرته رسولې دي.

ښاغلی ایوبي (د ۱۳۴۳ کال څخه تر ۱۳۴۶ کال) پورې په امریکا کې د افغانستان د شاهي دولت لوی سفارت اتشه وه په همدې وخت کې نوموړي له رسمي ماموریت سربیره د واشنګټن (هارورد پوهنتون) د سیاسي علومو او بین المللي مناسباتو په څانګه کې د مافوق لیسانس درجه حاصله کړه.

د د ه مورنۍ ژبه پښتوده په فارسي، انګریزي او اردو ژبو هم ښه پوهیده، د پښتو ژبې تکړه نثر لیکونکی و او نظم یې هم کله کله لیکه.

د محمد نادر ایوبي آثار د کندهار په طلوع افغان او د هلمند په جریده کې زیات خپاره شوي دي، نوموړی دوه چاپ شوي اثار ، چې یو یې په دوه ټوکه کې سیاسي نظریات او بل یې په درې ټوکه کې اقتصادي نظریات دي، همدارنګه ده ځینې لنډې قیصې او ناولونه، لکه سپین او ملغلره او پاینات هم لیکلي دي.(۷: ۱۳۹۴)

حبیب الله رفیع په پښتو کتاب ښود د نوموړي دا لاندې آثار معرفي کړي دي.

۲-۸-۱ د محمد نادر ایوبي آثار:

۱ ـــ اقتصادي نظریات(لومړی ټوک) ، کندهار، ۱۳۳۷ ش، د کندهار دولتي مطبعه.

۲ ـــ اقتصادي نظریات (دوهم ټوک)، لاهور،۱۴۲۴ هـ ق ،دوهم چاپ.

WWW.AEL.AF

۳ ــــ اقتصادي نظریات (دریم ټوک) کندهار، ن ، د کندهار دولتي مطبعه.
۴ ــــ سیاسي نظریات (لومړی ټوک)، کندهار، د طلــوع افغــان اداره،۱۳۳۷ ش کال، د کندهار دولتي مطبعه.
۵ ــــ سیاسي نظریات (دوهم ټوک)، هلمند، ن ، د ګرشک دولتي مطبعه.(۲۰: ۴۶)
محمد نادر ایوبي دعرفان، فلسفې او روحیاتو په نامه نور کتابونه هم لیکلــي او په وروستیو کلونو کې چاپ شوي دي.

1. سپین اومرغلره : (پښتوادبی داستان) دکندهار ولایت دطلوع افغان په ورځپاڼه کې په پرله پسې توګه نشرشوی دی.
2. اسلام :چې پر پنځو برخو (حقوق ،سیاست ،اقتصاد،تصوف اوفلسفي) باندې مشتمل دی په کویټه کې چاپ شوی دی.
3. دوی څوک وو؟ : د یوسلو پنځو تاریخي او ریښتني داســتانو او قصــو مجموعه ده په کویټه کې چاپ شوی دی .
4. عرفان : دا اثر هم په لاهورکي چاپ شویدی.
5. روحیات یا علم النفس په کال ۲۰۰۷میلادی کې په لاهور کــې چــاپ شوی دی.
6. فلسفه : په کال ۲۰۰۶میلادی کې کویټه کې چاپ شویدی
7. حقوق : په کال ۲۰۰۶میلادی کې په لاهور چاپ شویدی
8. دافریقا جغرافیایي ،تاریخي او اجتماعي مسایل (ناچاپ)
9. دانسان ستونزي (ناچاپ)
10. علم اوایمان (ناچاپ)
11. د حق او باطل تاریخی سیر (ناچاپ)
12. دتاریخ ځینې هیرې شوي پاڼې (ناچاپ)

محمد نادر ایوبي په ۱۳ هــ ش کال کې د امریکا په متحده ایالاتو کې وفات شو.

۲-۸-۲ د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلګه:

دسوسیالزم عمومی ګټی :

داقتصادیونو په عقیده دسوسیالزم یوه لویه ګټه داده چه دټولنې ګټې ته لومړی مقام ورکوي یعنې دټولنې ګټې په فرد دمخه بولي که داسي پیښه سي چې د جامعې او فرد ګټه سره متضاده سي هلته سوسیالزم دجامعې ګټې ته ترجیح ورکوي ځکه نو په سوسیالیزمي رژیم کې تل عمومي ګټوته په درانه نظر کتل کیږي او دهغه پراساس نقشې جوړیږي پرهمدې اساس دسوسیالزم په برخه کی شخصي انحصارات له مینځه ایسته کیږي او ټولنه د فردي انحصاراتو دضرر څخه په امان پاته کیږي او له بلې خوا څخه په ټولنه کې بیکاري نه پاته کیږي ځکه چې عرضه دتقاضاء پراساس تولید او له دي کبله داضافي تولید مخ نیول کیږي چه دغه موضوعګانې په سرمایه داري اقتصاد کې دلوبو بحرانو سبب کیږي خو په سوسیالزم کې دغه ډول بحرانونه پیښیږي دخلکو په اجتماعي ژوند او د فکر په سویه کې ښکاره توپیر نه راځي هغه اخلاقي معایب چه په ټولنه کی دسرمایې او شخصي ملکیت څخه پیدا کیږي له منځه وزي ځکه چې علت ورکیږی دخلکو ترمینځ درواغ ویل او یو بل ته په سپکه کتل د دښمنۍ کمبله تولیږي په سوسیالیزم کې محرومیتونه نسته ځکه چې ټول خلک دخپل کار حاصل او ثمره اخلي هیڅوک مفت خوره نه پاتی کیږی جنایتونه چې دبیکارۍ او ملکیت څخه پیدا کیږي له منځه وزي همداسې له بل پلوه ملي عایدات دیوه صحیح پروګرام او پلان له مخې دخلکو دنماینده ګان له خوا څخه کنترول او مملکت دخلکو ترمینځ په عادلانه ډول توزیع کیږي چه دغه موضوع هم افراط او تفریط چې په سرمایه داري نظام کې موجود دی له منځه باسي او پردغه اساس په یوه ټولنه کې دطبقاتو توپیر او تضاد دمنځه څخه اخستل کیږي ځکه چې هلته بیا سرمایه داره ډله او اجوره خوړونکې ډله نسته بلکه هلته به یوازې آزاد او

خوشحاله کارکونکي موجود وي دخلکو صحي حالت سمیږي ځکه چه پرخلکو دومره فشار نسته چه دخپل ځان صحت غوښتني او خوشحالۍ ته موقـع ونـه لري ټول به د ټولووي هر څوک به ټولو ته کارکوي هرڅوک به خپـل سـعادت دټولو په سعادت کی لټوي دسپین سرو او کوچنیـانو او نـورو معیوبینـو سـره دټولنې له خوا ښخه مرسته کیږي دسوسیالستي پوهانو په عقیده د دوی ټـول کوششونه ددې له پاره دی چه دنړۍ دخلکو مادی او معنوی ژوندون ته سمون ورکړي خلک د بدبختۍ او ذلت ښخه ساتي.

دخلکو افکار او قواوې د دې په عوض چې رقابتونو او یود بل ددښمنۍ له پـاره په کار واچول سي علمي او تربیتي چارو ته متوجه کیږي هغه مضـر اجتمـاعي حوادث چې دملکیت او سرمایه دارۍ دعلت له کبله دزروکلودبشري تاریخ په شاهدۍ پرانسانانوناوړه اثرات اچولي وه پـه سوسـیالیزم کـې اسـته کیـږي دانسانانو په ټولو شئونو کې د وحدت مساوات له پاره نوې دروازې پرانیـزي او دانسان ښکلی مقام د خطر ښخه ساتي.(۷: ۱۳۹۵)

۲-۹ غلام فاروق ایوبي

غلام فاروق ایوبې د دې تذکرې بل لیکوال دی د دې ښاغلي د سوانحو په باب هم یواځې استاد عبدالقدوس نجیب په (پښتو معاصر لیکوال) اثـر کـې چـې تاسو ولوستل معلومات راوړي په ګڼ شمیر کتابخانو کې چې ما کـومې پښـتو تذکرې کتلي او یا مې د پښتنو لیکوالو او فرهنګیانو سره مرکې کـړې د غـلام فاروق ایوبي په باب مې معلومات نه دي پیداکړې.

۲-۱۰ عبدالخالق اخلاص

په دې تذکره مو د عبدالخالق اخلاص په باب یوڅه ولوستل، په اوسني لیکوال کې عبدالروف بینوا د ده(اخلاص)بشپړسوانح داسې را اخیستي، عبدالخالق اخلاص د ملاجان آخند زاده زوی په ختہ ساپی په ۱۳۱۹ هـ ق کال کې د رجب المرجب په میاشت د جمعې په ورځ د کونړ په دهوز کلي کې زیږیدلی دی، د ده پلار یو ښه عالم او د فکر خاوند و، د خپل زوی له پاره یې داسې نوم و ټاکه چې د رجب المرجب د حروفو په یوځای کولو سره د جمل په حساب د ده د تولد تاریخ جوړیږي.

ده په خصوصي ډول زدکړې کړي،عربي او فارسي کتابونه یې له پلار څخه لوستي دي، خو احادیث او تفاسیر یې یوځای بل ځای ویلي دي،اخلاص له کوچنیوالي څخه د پښتو لیکل او لوستل پیل کړي.

ښاغلي اخلاص په ۱۳۰۳ ش کال کې د نظامي کنډک کاتب او بیا پسې د کنډک مشرۍ رتبې ته ورسید، په ۱۳۱۰ ش کال کې د قو م له خوا دملي شورا وکیل وټاکل شو، بیا په ۱۳۱۶ ش کال کې د پښتو ټولنې غړی شو چې له هغه ځایه د مشرقي اتحاد د اخبار معاون مقررشو او څه موده وروسته بیرته د پښتو ټولنې د لغاتو د څانګې د مدیر په توګه وټاکل شو.

عبدالخالق اخلاص پرپښتو سربیره په فارسي ژبه هم نظم او نثرلیکلای شو. د ده زیاتره آثار د کابل په مجلو او د اتحاد مشرقي او د هیواد په نورو اخبارو کې خپاره شوي دي.(۵: ۴۸)

حبیب الله رفیع په په پښتو کتابښود کې د اخلاص یو اثر معرفی کړی:

۲-۱۰-۱ د عبدالخالق اخلاص آثار:

۱ ــــ تصحیح التلاوت فی علم القراءت ، پیښور، سردارګهرک سنګهــــ،۱۹۲۷ ع، رفیق عام پریس ــــ لاهور.(۲۰: ۲۹)

دا رساله یې د تجوید علم په باب په نظم کې لیکلې.

WWW.AEL.AF

۲ ــــ سیف الامان دا د اخلاص صاحب یو بل منظوم اثر دی، په دغه اثــر کــې د ګوډ ملا او د منګلو د ۱۳۰۳ لمریزکال بغاوت یې له پیله نه تر پایه پورې لیکلی. د دې کتاب په باب معلومات د قلمي نسخې څخه اخیستل شوي او د چاپ کال یې نه دی ښودل شوی.

۳ ــــ نهضت پښــتو: دا د عبــدالخالق اخــلاص یــوه دري منظومــه ده،چــې د افغانستان د اوومې هجرې پیړۍ د نامتو شاعر ابونصر فراهي د نصاب ا لصبیان په طرزیې ویلې او پښتو ضروري نو مونه یې په فارسي پکې معرفي کــړي دي. دیادولو ده چې د ابونصر فراهي نصاب الصبیان دعربي ژبې د زدکړې لپاره دي او ورځنې عربي لغتونه په دري بیتونو کې ترجمه کوي او د اخلاص دا اثر بیــا د پښتو لغتونو دا ډول معرفي ده، دا د ابونصر فراهي تر کتاب وروسته د دې طرز دویم اثر دی او دریم اثر یې هم د « پښتوــــ دري نصــاب الصــبیان» دی چــې عظیمي جوزجاني لیکلی او د اخلاص له اثر سره همزولی دی.

۴ ــــ نورستان یا جدید الاسلام، دا د ښاغلي اخلاص بل اثر دی په دې اثر کــې یې د نورستان د خلکو کلتوري ژوند څیړلی چې ډېر جالــب او پــه زړه پــورې مواد لري،په دې منثور اثر کې د دوی قومیت او له اسلام نــه وړانــدې احــوال، میړنتوب او وسله،رنګ او قیافه، کســب اوګټــه وټــه،خوراک او جامې،میلمــه، تعلیم او تربیه، ژبه او الفــاظ، رســوم او عــادات، واده د ولادت رســوم او نــوم ایښودل، د ښځې یا د څښتن مرګ، هیڅ ښځه د مړې ښځې لرګي نه ســېزي، طلاق یا ښځه خرڅول، د مړي خرڅول، دمړي تجهیز، جرګې مرکې اودجګــړو فیصلې، قتل او زنا، د قرض اصول او معــاملات، آشــنایي پالل،حمــایتي پــلار، رسمي دعوتونه، د ډوډۍ خوړلوتنظیم، اقتصادي او حکایت تر عناوینو لانــدې په زړه پورې مواد راغلي دي.

دا اثر د ۱۳۱۸ هــ ش کال په سالنامه کابل کې خپور شوی دی.

WWW.AEL.AF

۵ ـــ د استقلا څلورمه جبه، د ښاغلي اخلاص دا اثر د افغان ــــ انګلــیس پــه دریمه جګړه لیکل شوی، ښاغلي حبیب الله رفیع د دې کتاب د سمون، لمنې، او نښلونې چارې ترسره کړي او په ۱۳۶۵ هـ کال چاپ شوی دی.
عبدالخالق اخلاص په ۱۳۶۷ ش کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله د پښتونخوا په صوابۍ کې وفات شو او مړی یې هم هلته خاورو ته وسپارل شو.(۲۱: ۱۱۴)

۲-۱۱ محمد اعظم ایازي

محمد اعظم ایازي هم د پښتو ژبې یو له هغو لیکوالانوڅخه دی چــې ښــاغلي نجیب په دې تذکره کې د نوموړي د ژوند په هکله یو څه لیکلي، له ده وروسته د پښتو په نورو تذکرو او اثاروکې د ښاغلي محمد اعظم ایازي دژونــد او آثــارو په باب پوره معلومات راغلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم.
ښاغلی محمد اعظم ایازي په قوم ځدراڼ په ۱۲۵۷ ش کال کې په کندهار کــې زیږیدلی او په ۱۳۳۵ ش کال کې وفات شوی دی.
د ایازي کورنۍ د غازي سردار محمد ایوب خان سره له وطنه جلاشوې وه ځکه نو ده مختلف هیوادونه، لکه ایران، ترکیه او هندوستان لیدلي وو.
او آخر ته په کوټه کې یې ځای نیولی او هلته یې تر اعداد یې پورې تعلیم کړی او د لسم جماعت فارغ التحصیل و، په اردو، انګریزي ښه پوهیده، په ۱۳۰۳ ش کال کې بیر ته افغانستان ته راغی.
د پښتو په صرف او نحوه کې یې ښــه زیــار ایســتلی او ښــه لاس یــې پکــې درلود،ښاغلي ایازي شعر نه وایه خو په نثر کې ښه پــوخ لیکــونکی و. محمــد اعظم ایازي ډیر صاف، ساده، حلیم بردبار او هرچاته تسلیم سړی وه، که هرڅو ډیر تاوان به چا ور ورساوه خودی یې مقابلې ته تیار نه و او دچا سره یې شخړه خوښه نه وه.

وايي چې په امانيه عصر کې هغه وخت چې امان الله خان قندهار ته تللی وه او د قندهار د خرقې په زيارت کې يې وينا کوله نو ايازي ورته ژړل، خو شـاوخوا چې يې وکتل بل چانه ژړل نو ده په ډيره جدي لهجه نارې کړې:

" اې د غوايي قامه ولې نه ژاړئ ؟"

د ده مقالې او ترجمې په پښتو مجلـه او د کابـل پـه مجلـه او د انـيس پـه ورځپاڼه کې ډيرې خپرې شوي دي.(۵: ۱۱۲)

سرمحقق زلمي هيواد مل هم د محمداعظمايازي په هکله په فرهنـګ زبـان و ادبيات پشتوکې ليکلي چې نوموړي په کوټه کې خپل تحصيلات پايته رسولي ، د کندهار او کابل په ادبي ټولنو کې يې کار کړی د نوموړي پارسـي، او ترکـي ژبې هم زده وې. او په پښتوګرامر ښه پوهيده، د پښتو لغاتو په راټولو کې يـې زحمتونو ګاللي او دغه آثار يې تاليف کړي دي:

۲-۱۱-۱ د محمد اعظم ايازي آثار:

(۱) قواعد پښتو (۲) اصول مقاله نويسي (۳) الفاروق (۴) لس زره لغتونه (۵) د پښتو ګرامر (۶) رياضي و جغرافيه براى صنوف ابتدايي مکاتب.(۲۳: ۶۲)

حبيب الله رفيع بيا په پښتو کتابښود کـې د محمـد اعظـم ايـازي درې اثـار معرفي کړي دي.

۱ــــپښتو نحو، کابل، د انيس اداره، ن ، عمومي مطبعه.

۲ــــ قواعد پښتو، کابل، پښتوټولنه، ۱۳۱۸ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ــــ لس زره لغتونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.(۲۰: ۴۵)

WWW.AEL.AF

۲-۱۲ محمد یوسف ایازي

د دې تذکرې بل لیکوال محمد یوسف ایازي دی، له نجیب وروسته په نورو پښتو تذکرو کې د نوموړي په باب معلومات نه دي راغلي، کوم معلومات چې ما د محمد یوسف ایازي په هکله ترلاسه کړي، هغه د نورالله اوریا د ماسترۍ تیزس څخه چې په ۱۳۹۰ کال کې یې بشپړکړی او همدارنګه د مرحوم ایازي د کورنۍ څخه دي.

محمد یوسف ایازی د محمد علم خان ایازي زوی او دمحمداعظم ایازي لمسی په ۱۲۸۳هـ ش کال د کندهارښار په یوه درنه علمي کورنۍ کې زیږیدلی دی.ځینې تحصیلات یې په خپله کورنۍ کې بشپړ کړي او د نورو تحصیلاتو په اړه یې بشپړ معلومات په لاس کې نشته ځکه چې د مرحوم د کورنۍ یواځینی کشری زوی چې د ده د مړینې پر وخت د پنځو میاشتو و،له هغه سره هم کوم معلومات نشته،دمحمد یوسف ایازي د دندو او کار په هکله کوم معلومات چې په لاس کې لرو هغه دادي چې مرحوم په۱۳۰۵ هـ ش کال دکندهارد ښارپه یوه ښوونځي کې دمعلم په توګه دنده درلوده،په ۱۳۱۹ هـ ش کال د ثور په۱۴ نیټه په کندهارکې د طلوع افغان د ورځپاڼې د مدیر مسؤل په توګه وټاکل شو او تر ۱۳۲۹ هـ ش کال یې دا دنده پرمخ یوړه.وروسته له ۱۳۲۹هـ ش کال څخه د کندهاردښاروال د مرستیال په حیث وټاکل شو اوبیا د هلمندپه ولایت کې داطلاعاتو اوفرهنګ د رییس په توګه مقرر شو، اروښاد ایازي په ۱۳۶۲ هـ ش کال په کندهار کې ومړ .

۲-۱۲-۱ دمحمد یوسف ایازي آثار:

د اروښاد ایازي د زوی په وینا "کله چې په ۱۳۷۱ل کال په کندهار کې اوضاع کړکیچنه شوه نو مونږ خپل کور چې د کندهار په نوي ښارکې ؤ له هرڅه نه ډک پرېښود او یوازې ځانونه مو یو امن ځای ته ورسول، دوه - درې اونۍ وروسته چې خپل کورته راستانه شوو نو زما د پلارتول آثار چې تقریباً

WWW.AEL.AF

درې - څلور بکس کتابونه او قلمي آثار وو څه يې سوځول شوي وو، څه يې ځيرې ځيرې د کوڅه انګړ کې تيت او پاشان پراته وو او يو څه نورې هم خلکوله ځانوسره وړې وواودکارشی يې مونږته نه وورا پريښي."(۱:مرکه)

يواځې دې ده دوه اثره چې په کندهار کې چاپ شوي او زما لاسته راغلي معرفي کوم:

۱ـ دکتاب نوم:(د بيت المقدس ساتنه) دخارجي منابعو څخه د اروښاد محمديوسف ايازي ترجمه دترجمې کال ۱۳۲۸ هـ ش .

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهارچاپ کال: ۱۳۸۶ش

۲ـ دکتاب نوم : د انګريزانو پنجابی جاسوس

ژباړن : اروښاد محمد يوسف ايازی

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهار،چاپ کال ۱۳۸۷ هـ ش.

۳- باغوان د رابندرناتهـ ټاګور اثر دی چې په ۱۳۲۱هـ ش کال محمديوسف ايازي ژباړلی او په همدغه کال په طلوع افغان کې چاپ شوی او بيا په ۱۳۳۶ل کال په ۲۵ بيلابيلو ګڼو کې د دوهم ځل لپاره په طلوع افغان کې خپور شوی دی.(۲: ۵)

۲-۱۳ محمد انور ایازي

محمد انور ایازي د دې تذکرې یو بل معاصر لیکوال دی، چې د سوانحو په باب یې یواځې استاد نجیب معلومات راوړي، د نوموړي په هکله په هیڅ بلې پښتو تذکره کې معلومات نه دي راغلي.

۲-۱۴ لعل محمد احمدي

د ښاغلي نجیب په تذکره کې مو د پښتو ژبې د یادشوي لیکوال په بـاب څـه یادونې ولوستې، خو له ده وروسته د لعل محمد احمدي پـه بـاب څـه نـه دي لیکلي شوي اونه زما له نظره تېر شوي دي.

WWW.AEL.AF

۲-۱۵ نظر محمد اڅک

په دې تذکره کې د نظرمحمد اڅک د ژوند په هکله یوڅه معلومات راغلي، لـه ښاغلي نجیب څخه ځوکاله وروسته عبدالرووف بینوا په اوسني لیکــوال کــې لیکلي: نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی په ۱۳۰۹ هــ کال د کندهار د شــاهي طبیلې په کوڅه کې زیږېدلی دی.

نوموړی د پښتو او فارسي ژبو ښه نثر لیکونکی تېرشوی او په پښتو ژبه یې هم شعرونه ویلي دي.

د نوموړي آثار په اتفاق اسلام او طلوع افغان کې زیات خپاره شــوي دي خــو د مستقلو اثارو نومونه یې نه دي ذکر شوي.

د ماموریت دوره یې زیاته په قبایلو او مطبوعــاتو کــې تېــره شــوې ده او پــه وروستیو کې یې د داخله وزارت دقلم مخصوص مدیر هم پاتې شوی.

۲-۱۵-۱ د نظر محمد اڅک د نظم نمونه:

ساقي جام راوړه بهار سو	باغ وراغ ټول لاله زار سو
غوټۍ بیا په مسکیدو سوه	بلبلان په نڅیدو سوه
آبشار بیا وهي موجونه	بوراګان کړي اتڼونه
هله زما د زړه همرازه	تر تاجارشمه د مسازه
راته خلاصه میخانه کړه	وروسته ډکه پیمانه کړه
نه خو غل شته نه غدار شته	نه غماز شته نه رویبار شته
وچی شونډې زړه بې شوره	دا خمارحال ته مي ګوره
نن دی وار دی که څه داد کړې	په خپل داد مې خاطر ښاد کړې
نورډیل نه ښایې تلوار که	له سروره مې خمار که
ستاتر سرو سترګو درجار شم	ترتا وګرځم نثار شم
اې زما د زړه همدمه !	زړه مې وچاودی له غمه

خوش مشربه خریدار یم — ترتا وګرځم نثار شم
ډکی ډکی پیمانې کړه — نن له موږه یارانې کړه
ستا تر ډک جام سپیلنی شم — ستا کرم ته دې واری شم
ترتا وګرځمه راشه — د زخمي زړګي دوا شه
ما ته راکه د تاک وینه — چه مې یخه شي پرې وینه
له عالمه بیګانه شم — یوه نوې افسانه شم
له زاړه فکره پرواز کړم — ځانته نوی جهان ساز کړم
یو جنون اویو هستي وي — په شرابو کښې مستی وي
دسرونا بو پیا له اخلم — تشه ږدم ډکه را اخلم
زه به خاندم ته به ناځې — زه به کښینم ته به پاځې
ساقي ژرکوه بهار دی — زرغون واړه لاله زار دی
جام اوچت که مسلمان شه — جنتي په دې جهان شه(۷: ۱۳۰۱)

۲-۱۶ سید حسن اتم

سید حسن اتم د دې تذکرې ۱۶ شمیره لیکوال دی د ده د سوانحو او فرهنګي فعالیتونو په باب هم په نورو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي یـوازې ښـاغلي عبدالقدوس نجیب د ده سوانح راوړي دي.

۲-۱۷ منشي احمد جان

د دې تذکرې بل لیکوال منشي احمدجان دی،د ده په باب هم پـه دې تـذکره کې معلومات راغلي خو بشپړ نه دي.له نجیب وروسته د پښـتنو لیکوالـو پـه بیلابیلو تذکرو کې د منشي احمد جان په باب ډیر معلومات راغلي دي.

مشني احمد جان د قاضي عبدالرحمان په کور کې په ۱۸۸۲ ع کال په ډیسمبر میاشت کې د بنو په مشهور کلي«فاطمه خیل» کې زیږیدلی دی.

نوموړی د پښتو هنري نثر له موسسینو څخه دی.منشي احمد جان په پیښـور کې ژوند کاوه، او انګریزانو ته یې پښتو ژبه ور زدکوله،چې د خان بهادري لقب یې هم ورکړی و.

له دې سربیره یې د پیښور په یوې محکمه کې د یوه افسر په توګـه هـم کـار کړی او په همدې وخت کې یې په پښـتو ژبـه قیصـې، حکایـات، او مختلفـو موضوعاتو مضامین لیکلي دي.

د منشي احمدجان ، د لیکلو طرز ساده، عـام فهـم او روان دی. خـان بهـادر منشي احمد جان په ۱۳۳۰ هـ ش کال له نړۍ سترګې پټـې کـړې، د ده آثـار تاریخ افغانستان، چې له (انګریزي څخه ژبـاړلی دی)، هغـه دغـه، او د قصـه خوانی ګپ ښودل شوي.

منشي احمد جان د اوو او لادونو، چې پنځه یې زامن او دوه لوڼې وې پلار وو.

او په پای کې د ستوني سرطان له امله په ۱۹۵۱ ع کـال د اکتـوبر پـه ۱۹ نیټـه وفات شو او د پیښور صدر په هدیره کې خاوروته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸)

۲-۱۷-۱ د منشي احمدجان آثار:

۱ ـــ تاریخ افغانستان،پېښور،ن، ۱۹۳۰ع، ن.

۲ ـــ د قصه خوانۍ ګپ، پېښور،بهاري لال،۱۹۳۰ ع ، کانپور ارټ.

۳ـــ هغه دغه، پېښور، بهاري لال، ۱۹۲۹ ع ، ن .(۲۰: ۲۵)

همیش خلیل هم د پښتانه لیکوال په لومړي ټوک کې د منشي احمد جان بشپړ سوانح او همدارنګه د ده د اووه آثارو نومونه یاد کړي چې د بشپړ سوانح او آثارو ذکر یې دلته راوړم.

د منشي احمدجان پلار قاضي عبدالرحمان په اصل کې د غزني اوسیدونکی وه، د قاضي عبدالرحمان د پلار نوم غلام قادر خان و، د غلام قادر خان په څلورو زامنوکې قاضي عبدالرحمان د ټولونه مشر و.

قاضي عبدالرحمان د خپل کشر و رور خدای نظر سره د تعلیم حاصلولو په خاطر هندوستان ته ولاړ، د عربي او فارسي د علومو له حاصلولووروسته بنو ته راغلل، دغه وخت قاضي عبدالرحمان د بنو په یوه ښوونځي کې د عربۍ او فارسي ژبو ښوونکی مقرر شو، خدای نظر بیرته غزني ته ولاړ، مګر قاضي عبدالرحمان په بنوکې پاتې شو.

همیش خلیل د منشي احمد جان لاندې آثار معرفي کړي دي:

۱ ـــ د قصه خوانۍ ګپ

۲ ـــ هغه دغه

۳ ـــ د افغانستان تاریخ (پښتو ژباړه)(۱۶: ۴۴)

۲-۱۷-۲ د منشي احمد احمد جان د نثر نمونه:

قیصې او ټقالې

لومړی حکایت: یو باد شاه او شهزاده دواړه پلار او زوی ښکارته وتي وو، چې ګرمې یې وشوه، نو خپلې چوغې یې د یو ټوقي په اوږه واچولې، بادشاه ورته

مسکی شوه او ويې ويل چې ای ټوقماره ! په تاخو د يوه خره بار جوړ شه، هغــه ورته وويل چې نه قربان دې شم د دوو.

دويم حکايت: يو طبيب چې به چيرې هديرې ته ته نو په مخ به يې څادراچاوه خلکو ترينه تپوس وکړ چې دا ولې ؟ هغه ورته وويل چې د دې قبرونو د مړونه زه ډير شرميږم ځکه چې دوی زما په دارو مړه شوي دي.

څوارلسم حکايت : يوغريب شاعر يو دولتمند ته ملاقات د پاره لاړ او هغه سره داسې نږدې کيناست چې د هغه او د ده مينځ کې يو لوېشت فــرق وو، دولــت مند په دې خبره خفه شو، ويې ويل چې يار تاکې او خره کې څومره فرق دی؟ هغه وويل چې يو لويشت، دولت مند په دې خبره خفه شه او معافي يــې تــرې وغوښتله.

۲-۱۸ رحمت الله بابا

د رحمت الله بابا د ژوند په باب هم په دې تذکره کې عمومي معلومات راغلي دي. خو په دې تذکره کې د رحمت الله د زوکړې، وفات او همدارنګه د ده د آثارو په باب څه نه دي راغلي، له نجيب څخه وروسته په پښتانه شعرأ دريم ټوک چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګه سرمحقق زلمي هيواد مل په فرهنګ زبان و ادبيات پشتو کې د ملارحمت الله بابا په باب معلومات راوړي دي:

ملارحمت الله د عبدالله پوپلزي زوی د عطا محمد لمسی په خټه پوپلزی۱۲۵۳ ش کال د کندهار په «بلده» کې زيږيدلی دی. دی د پښتو ژبې د معاصرې دورې يو تکړه شاعر تير شوی، رحمت الله بابا مروج علوم، لکه تصوف، فقه،منطق او د ادب او بلاغت فنون له خپل پلار او د سيمې له نورو علماوو څخه زده کړي. نوموړی د کندهار د بزم او ادب په حلقو کې اوس هم په ملارحمت الله بابا مشهور دی. د ده د اشعارو ديوان هم راټول شوی او چاپ شوی دی.

د ده اشعار ډير ساده او نازک دي، د نازک خيالی په لحاظ، يو مخصوص سبک لري، ده په ډيرو لطيفو تمثيلاتو او مناسبو تشبيهاتو خپل شعر خوندور کړی.

د نوموړی ډيری اشعار په طلوع افغان اخبار کې خپاره شوي دي او د دغه اخبار مدير هم پاتې شوی دی.

رحمت لله په ۱۳۳۰ هـ ش کال د حج د فريضې د ادا کولو د پاره حجاز ته ولاړ او له حج نه د راستنيدو په لار د کويټ په ريګستانکې وفات شو او هلته خاورته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸۹)

WWW.AEL.AF

۲-۱۹ عبدالرؤف بېنوا

د پښتو ژبې د معاصرې دورې لیکوال عبدالرؤف بینوا د دې تذکرې بل لیکوال دی چې ښاغلي نجیب یې په باب معلومات راوړي دي، د دې تذکرې له لیکلو وروسته ، عبدالرؤف بینوا خورا زیات کتابونه لیکلي چې زه د خپله عبدالرؤف بینوا له خولې اوهمدارنګه د ځینو نورو پښتنو لیکوالو له آثارو چې د نوموړي د ژوند او اثارو په باب یې معلومات راوړي دلته راوړم:

عبدالروف بېنوا د مفتي عبدالله، زوي او د مولوي عبدالحق اخندزاده، لمسی دی. دوی له اصله د کندهار د معروف له علیزو څخه دي، چې بیا د دوی لوی نیکه ملا ګلاب آخند د هلمند ولایت موسی کلا ولسوالی ته تللی او هلته د موسی کلا په سربینه کې، چې اوس ډېر خلک ورته په اصطلاحي ډول سربېښه وايي، مړ او ښخ دی. خو د ملا ګلاب آخند لمسی مولوي عبدالحق آخندزاده شل کلن و، چې له موسی کلا څخه بېرته کندهار ته راغی او د کندهار ښار له خرقې شریفې سره نږدې یې د سید حسن خان په کوڅه کې یې واړول، هماغه و، چې استاد بېنوا هم په ۱۲۹۲ لمریز کال کې د وړې پر لومړۍ نېټه وزېږېده او همدلته لوی شو.

استاد بېنوا د قرآن کریم تر زده کړې وروسته د خپل ورور مولوي عبدالکریم حقاني تر استادۍ لاندې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي صرف او نحو یې ترې زده کړل، بیا یې فقه ولوستله چې مولوي ترې جوړ شو، تر دغو زدکړو وروسته یې ادبي ډګر ته مخه کړه او په شعر لیکلو یې پیل وکړ، چې لومړني شعرونه یې د کندهار په طلوع افغان کې خپاره شوي دي، بیا کابل ته تللی او د خپل ورور مولوي حقاني کره اوسېده، په همدغه وخت کې یې خپلو نورو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي ادبیات یې په شخصي توګه زده کړل، بدیع، بیان او ګرامر یې هم زده کړل، چې بیا یې څو کاله وروسته د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې د ژبپوهنې په څانګه کې وظیفه واخیستله. استاد بینوا

WWW.AEL.AF

عربي، اردو ، دري او انګرېزي ژبې زده وې او په هغو کې د پوره مطالعې څښتن و.

۲-۱۹-۱ داستاد بینوا رسمي دندې:

عبدالرؤف بېنوا د ادبي فعالیتونو سربیره په دولتي ارګانونو کې هم ډېرې مهمې رسمي وظیفې اجرا کړې دي، چې خپله ارواښاد په خپل قلم داسې بیان کړي:

۱ـ د کابل د ادبي انجمن غړی ۱۳۱۸ لمریز کال

۲ـ د کابل د ادبي انجمن د نشراتو مرستیال ۱۳۱۹ لمریز کال

۳ـ د پښتو ټولنې د صحافت مدیر ۱۳۱۹ لمریز کال

۴ـ دکابل مجلې مدیر ۱۳۲۰ لمریز کال

۵ـ د مطبوعاتو د ریاست د نشراتو مرستیال ۱۳۲۰ لمریزکال

۶ـ د پښتو ټولنې مرستیال ۱۳۲۳ لمریز کال

۷ـ د پښتو ټولنې عمومي مدیر ۱۳۲۵ لمریز کال

۸ـ د تاریخ د انجمن غړي ۱۳۳۰ لمریزکال

۹ـ د مطبوعاتو ریاست د داخلي نشراتو عمومي مدیر ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۰ـ په ډیلي کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۳۱ لمریز کال

۱۱ـ دکابل راډیو رئیس ۱۳۳۵ لمریز کال

۱۲ـ د افغانستان او هند د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۶ لمریز کال

۱۳ـ د افغانستان او شوروي د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۹ لمریز کال

۱۴ـ په قاهره کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۴۲ لمریز کال

۱۵ـ د افغانستان راډیو رئیس ۱۳۴۴ لمریز کال

۱۶ـ د قبایلو د مستقل ریاست مرستیال ۱۳۴۵ لمریز کال

۱۷ـ د اطلاعاتو او کلتور وزیر ۱۳۴۶ لمریز کال

WWW.AEL.AF

۱۸ــ د ولسي جرگې وکيل   ۱۳۴۸ لمريز کال
۱۹ــ د پښتو د بين المللي تحقيقاتو د مرکز اجير غړی ۱۳۷۵ لمريز کال
۲۰ــ د افغانستان اکاډمۍ اجير غړی   ۱۳۵۷ لمريز کال
۲۱ــ د صدارت مشاور د فوق رتبه په حيث   ۱۳۵۸ لمريز کال
۲۲ــ په ليبيا کې د افغانستان سفير   ۱۳۵۸ لمريز کال

عبدالرؤف بېنوا په ۱۳۶۲ لمريزکال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې سياسي پناه واخيسته، او يو کال وروسته يعني په ۱۳۶۳ لمريز کال د جدې پر ۲۱ مه نېټه، د هغې ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه، وفات شو.

۲-۱۹-۲ د بينوا آثار:

۱ ـــ ادبي فنون، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش ، دکابل عمومي مطبعه.

۲ ـــ اوسنی ليکوال(لومړی ټوک)، کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۰ ش، دولتي مطبعه.

۳ ـــ اوسنی ليکوال(دوهم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۱ ش، دولتي مطبعه.

۴ ـــ اوسنی ليکوال(دريم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرنوو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانگه،۱۳۴۶ ش، دولتي مطبعه.

۵ ـــ «پښتني ميرمنې»،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ش ، د کابل مطبعه.

6 ـــ «پښتونستان»،کابل، د مطبوعاتو، مستقل رياست، د داخلي نشراتو عمومي مديريت دوهمه څانگه ۱۳۳۰ ش، دکابل عمومي مطبعه.

7 ـــ «چند آهنگ پښتو»،کابل، راډيو افغانستان،ن، د کابل عمومي مطبعه.

WWW.AEL.AF

٨ ـــ خوشحال او پسرلی، کابل ، د راډیو افغانستان د پښــتون غــږ مــدیریت، ١٣٣٧ ش، دولتي مطبعه.
٩ ـــ خوشحال خټک څه وایي؟، د بلخ د اتحاد یې شرکت،١٣٢٧ ش ، مطبعــه محمدي بمبیی.
بل چاپ :کابل،پښتو ټولنه، ١٣٢٩ ش، عمومي مطبعه.
10 ـــ د افغانستان نومیالي(لومړی ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ١٣٥٣ ش، دولتي مطبعه.
١١ـــد افغانستان نومیالي(دوهم ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ١٣٥٣ ش، دولتي مطبعه.
١٢ ـــ د افغانســتان نومیــالي(دریم ټوک)،کابــل،د اطلاعــاتو او کلتــور وزارت دنشراتو ریاست،١٣٦٠ ش، دولتي مطبعه.
١٣ ـــد پیر محمد کاکړ دیوان،کابل، پښتو ټولنه، ١٣٣٥ش، دولتي مطبعه.
١٤ ـــ د رحمان بابا دیوان، کابل، پښتو ټولنه، ١٣٢٨ش، عمومي مطبعه.
١٥ ـــ د زړه خواله، کابل، د کتاب چاپولو مؤسسه، ١٣٤٥ش ، دولتي مطبعه.
١٦ ـــ د غنمو وږی،کابل، پښتو ټولنه، ١٣٢٥ ش ، عمومي مطبعه.
١٧ ـــ د کاظم خان شیدا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ١٣٣٠ ش ، د کابل عمــومي مطبعه.
١٨ ـــ ګیتاانجلي(رابندر اناتهـ ټــاګور)، کابــل، پښــتو ږغ، ١٣٣٦ ش، دولتــي مطبعه.
١٩ ـــ ګیتا آنجلي(رابندر راناتهـ ټاګور)، سریزه د پوهاند عبدالشکور رشــاد، کابل، پوهنتون د ادبیاتو پوهنځی،١٣٥٤ ش ، دولتي مطبعه.
٢٠ ـــ لنډۍ،کابل،راډیو افغانستان،١٣٣٧ ش، عسکري مطبعه.
21 ـــ میرویس نیکه، کابل، پښتو ټولنه، ١٣٢٥ ش، عمومي مطبعه.

WWW.AEL.AF

۲۲ ـــ نیټه لیک یادښتونه یا د افغانستان تاریخي پېښـــې (لـومړی ټـوک) ، کابل، د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.

۲۳ ـــ ویښ زلمیان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش، عمومي مطبعه.

۲۴ ـــ هوتکیان، پښتوکوونکی محمد یونس مراد، کابل، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۴۵ ش ، دولتي مطبعه.

۲۵ ـــ د ښځې حقوق او مقام، کا بل، د بیهقي کتاب چـاپولو مؤسســه، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.

۲۶ ـــ د بینوا ـــ پریشانه افکار،کابل، د پښتو ټولنې د ادبیـاتو څانګــه، ۱۳۳۵ ش، دولتي مطبعه.

۲۷ ـــ پښتو روزنه،کابل،د پښتو څیړنو بین المللـي مرکـز،۱۳۵۷ ش، دولتـي مطبعه.

۲۸ ـ د افغانستان نومیالي،څلورم ټوک،د اطلاعاتو او کلتور وزارت،۱۳۵۸ هـــ ش .

۲۹ ـ نیټه لیک یادښتونه یا د افغانســتان تـاریخي پیښـې،دویم ټوک،کابـل پوهنتون ۱۳۵۷ هـ ش .(۲۰: ۵۶)

د بینوا صاحب پورته یاد شوي او یو شمیرنور اثار هم د اوسني لیکوال د دریم جلد په پای کې معرفي شوي چې زه دلته د هغو اثارو یادونه کوم چې ښــاغلې رفیع په پښتو کتابښود کې نه دي راوړي:

۱ ـــ پښتو کلي: ـــ څلورم جلد چې په ۱۳۲۰ ش کال د پښــتو ټـولنې لخـوا د درسي او تعلیمي کتاب په حیث چاپ شوی دی.

۲ ـــ پردیس : ـــ دا د علامه اقبال د «مسافر» نومي منظوم کتاب په پښتو نظم ترجمه ده چې د ۱۳۲۱ ش کال د انیس په ورځپاڼه کې نشر شوې ده.

WWW.AEL.AF

۳ ــــ پښتو د شاهانو په در بار کې:ــــ دا یوه رساله ده، چې په کې د شاهانو له خوا پښتو پالنه یاده شویده، دا رساله د ۱۳۲۲ ش کال کې په «کابل کالنۍ» کې نشرشوې ده.
۴ ــــ د هوتکو په دوره کې پښتو :ــــ داهم یوه وړه رساله ده چې د هوتکو مشرانو او شاعرانو توجه پکې ستایلې او څیړلې شوې ده.
۵ ــــ آریایي، پارسي، پښتو مرثیې او ویرنې :ــــ دا رساله د ۲۶ ــــ ۱۳۲۵ ش کلو په «کابل کالنۍ» کې نشر شوې ده.
۶ ــــ د دار مستتر پښتو څیړنې :ــــ دا کتاب فرانسوي مشهور مستشرق (جیمس دار مستتر) په فرانسوي لیکلي چې ښاغلي سیدقاسم رښتیا په پارسي ترجمه کړی او ښاغلي حبیبي او بینوا پښتو اړولی او په ۱۳۲۶ ش کال پښتو ټولنې چاپ کړی دی.
۷ ــــ نظرې به پښتونستان :ــــ دا په فارسي ژبه یوه رساله ده ،چې په ۱۳۲۹ ش کال په کابل کالنۍ کې هم او ځانته په مستقل شکل هم چاپ شوې ده.
۸ ــــ لیډران امروزي پښتونستان :ــــ دا د پښتونستان د اوسنیو ځینو مشرانو او لیډرانو لنډه پیژند ګلوي ده، چې د ۱۳۳۱ ش کال په کابل کالنۍ کې او ځانته د رسالې په شکل چاپ شوېده.
۹ ــــ پاچا خان :ــــ دا کتاب له اردو څخه په فارسي ژباړل شوی او ۱۳۳۸ ش کال د انیس په ورځپانه کې پرله پسې چاپ شوې ده.
۱۰ ــــ پښتو قرائت :ــــ د پوهنې د وزارت په غوښتنه د ښوونځیو د لسم ټولګي د پاره په ۱۳۳۹ ش کال لیکل شوی.
۱۱ ــــ زوړ ګنهګار :ــــ دا یوه پښتو ډرامه ده چې د قندهار په پوهنه ننداري کې تمثیل شوې او هم د کابل راډیو په« پښتون ږغ » کې خپره شوېده.
۱۲ ــــ کابر اصل :ــــ دا یوه تنقیدي ډرامه چې په فارسي لیکل شوې او د کابل په پوهنې ننداري کې تمثیل شوې ده.

WWW.AEL.AF

۱۳ ـــ اشتباه :ـــ دا هم یوه اجتماعي ډارمه ده چې د کابل د جشن په صـحنه کې تمثیل شوې ده.
۱۴ ـــ آشیانه عقاب :ـــ یوه تاریخي او حماسي ډرامه ده چې په فارسي لیکـل شوې او د کابل په پوهنې ننداره کې تمثیل شوې ده.
۱۵ ـــ زرنگ:ـــ یوه راډیویي ډرامه په پاړسي لیکل شوې او هماغه وخـت پـه کابل راډیوکې تمثیل شوې ده.
۱۶ ـــ حکومت بیدار است :ـــ دا هم یوه راډیـویي ډرامــه ده چــې پــه کابـل راډیوکې تمثیل او «پښتون ږغ» په مجله کې چاپ شوېده.(۷: ۱۵۱۰)

۲-۱۹-۳ د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه:

گرانه ملگریه:

زه چې تاته څه لیکم داله بېکاریه نه دي ، خو د بېکارۍ و خت کـې دي ، مگـر بیکاره ورته ویل به لږ ظلم غوندې وي .زه پوهېږم چې ستا د کار سره دومـره مینه ده، چې نه غواړې د کار وخت دې په بېکاره خبرو تېرسي ، خو پخپله به د کار په باب کې د زړه خوالــه کــول کــار نــه وي.کــار د ژونــد نبنــه ده او د ژوندونبنې پرکار ولاړ دی ، لیکن څنگه کار ؟ او څنگه باید شروع سي ؟ دا ډېر دقت او سنجش غواړي . د کار تر شروع د مخــه دکــار امکانــات ســنجول ، د کارپه سرکې د کار پای ته کیدل ، د کار موانع او مشکلات په نظر کې نیــول او خپل توان لیدل هغه ضروري خبرې دي، چې د کار خاوند د هوس او تظاهر له لارې را گرځوي، کوم کار چې د هوس او تظاهر له مخي شروع کېږي ، هغه بــه ضرور نیمگړی پاته وي او هغه کار چې نیمگړی پاته او سرته نه رســېږي ښــه داده چې شروع سي اود شاعر په و ینا : ترنیمگړې مستۍ به هوښیاري ده پــه پښتو کې یو متل دی ، وایي: ډېره چې له ځایه پورته کولای نه سې له ځایه یې مه خو ځوه.ډېر کسان سته چې تش د تظاهر او هوس لــه لارې پــه کــار لاس پورې کوي، خوڅنگه چې سنجش ور سره نه وي نو په نیمه لاره کې پــاتېږي ،

WWW.AEL.AF

مالي او جسمي توان يې صرف سي خو بېځايه بې نتيجې او بې ګټې.د كــار بــل شرط کارد کار اهل ته سپارل دي ، ځکه چې هر چاته کار سپارل د کار اهليت ته اهميت نه ور کول دي او چی دې اهميت ته په سپکه سترګه وکتل سي نــو ګواکې له بيزو څخه د نجاری کارغو ښتل دي او دا خو کار پرمخ نه بيايي،بلکی کار شنډوي، البته دا خبره دا معنی نه لري چې يوه سړي ته چې نه ديوه كــار اهليت لري ټول کارونه و سپارل سي، نتيجه دا سوه چې نه خو بايد هــر چاتــه هر کار و سپارل سي او نه هم بايد ټول کارونه يوه سړي ته پر ېښــودل ســي، ياپه بل عبارت د کار له پاره بايد اهل سړی پيدا کړه ســي ، نــه د بــې اهليتــه سړي له پاره کار.او که بياهم کارپرمخ نه ځي نو علت او سبب يې بايد د کار په ماشين کي ولټول سي. رښتيا هم د کار انتظام او حرکت د يوه ماشين د پــرزو سره زيات شباهت لري، په ماشين کې که ټولي پرزي روغې وي او کار و كــړي خو چې يوه حساسه پرزه يې له کاره و لو ېږي ماشين سم کارنــه کــوي د دې چاره د هغي بېکارې پرزې سمول يا اليشول دي، مګر که د ماشين زياتي پرزې وراني وي او يوې يا څو پرزو کار کاوه، داکار بې له دې چی دا بېکاره پرزې هغه کار ګرې پرزې هم له کاره وا چوي اويايې کار ورسست کړي بله نتيجه ورځنې اخيستل مشکل ښکاري. همد اشان اجتماعي او اداري چارې په خپل منځ کې سره ټينک ارتباط لري ځينې وختونه دا ارتباط څرګند او مســتقيم وي اوکلــه هم پټ او غير مستقيم . مثلا ډيري اداري وي چې په يوه اداره کې پــه ډېــرې تېزی سره روانې وي خو څنګه چــې د دې چــارو پرمختــګ د نــورو ادارو پــه فعاليت هم اړه لري نو که هغه اداري پخپل فعاليت کــې جــدي وي د لــومړی اداري کاميابي حتمي ده او که هغه ادارو پخپلو چارو کي فعاليت نه درلود نــو دلومړی اداري جديت او فعاليت هم مطلوبه نتيجه نه ورکوي دا چې پــه ځينــو ځايو کي فعاليت ولې لږ ېږي ، د دې علت اکثره د هغو ځــايو د اداري سيســتم وراني وي او يا د کار کوونکو عدم دلچسپي ، دعدم دلچسپی ، علت خو يــا نــا

WWW.AEL.AF

پوهي او نالايقي يا د کارکوونکو د اقتصادي وضعيت پرېشاني ، چې علت يې د کار غير عادلانه شرايط ، او د کار او دکار د اجرأ ترمنځ عدم مساوات دی له دې نه چې تېرسو دکار کوونکي او کارفرما ترمنځ په عادلانه صورت د روابطو تنظيم ، د کار فرما دلچسپي ، د کار فرما له خوا د کار کوونکو تشويق ، تقدير اوترغيب هم د کار په پرمختګ کي ښه اغېزه لري نو ګرانه ملګريه ؛ که زه او ته غواړو چې کارونه مو پرمخ ولاړ سي نوبايد دا ذکرسوي نکات په نظرکې ونيسواوچې د کار سر او پای ، خپل توان او اهليت مو وسنجاوه نو کاميابي موحتمي ده ،که دانه وي تش د کارپه فکر بېکاره کښېناستل او بېکاره ورځې شپې تيرول نه ستا له پاره ګټه لري اونه د ملګري له پاره.
اوس دنيا يوازې ويلو ته ضرورت نه لري بلکي کول هم غواړي.(۸: ۱۵)

۲-۲۰ عبدالشکور رشاد

عبدالشکور رشاد د ښاغلي نجيب د تذکرې بل پښتون ليکوال دی. د ده په باب هم لکه د نورو په څيرمعلومات راغلي دي البته د نورو په پرتله د ده په هکله يوڅه زيات ويل شوي خو بياهم د ده د ژوند، آثارو او د وفات نيټې په باب معلومات نشته چې دا دې د پښتو ليکوالو د ځينو نورو تذکرو په اساس يې زه دلته راوړم: عبدالشکور رشاد د عبدالغفور خان زوی، دحاجي محمد ايازخان لمسی په خټه بابړ د پښتو ژبې پوخ ليکوال او شاعر تير شوی دی په ۱۳۰۰ هـ کال کا کې د قندهار ښار د بابړو د کوڅې په يوه بډايه کورنی کې زېږيدلی دی او په ۱۳۱۲ هـ کال کې له ابتدايي ښوونځي څخه فارغ شوی نورې زدکړې يې په خصوصي توګه کړې دي.
ښاغلي رشاد د پښتوژبې په ادب کې ژورې کتنې او عالمانه څېړنې کړې دي. ده د پښتو او پښتنو د تاريخ په روښولو کې ډېر زيار ايستلی دی، برسيره پرډېرو مضامينو چې په دې لاره کې يې د هيواد په اخبارو او ادبي مجلو کې

ليکلي دي ځينې ګټور تدريسي، ادبي او تاريخي مستقل آثار يې په پښتو تأليف او يا ترجمه کړي دي، چې دا ټول د ده د علمي څېړنې ذوق په تېره بيا د پښتوژبې د ادب او پښتو د تاريخ سره د ده مينه ثابتوي .
که څه هم ده زيار ايستلی چې په نثر او نظم کې د پښتو ژبې سوچه او لرغوني لغتونه او اصطلاحات راوړي چې له دې امله کله کله په خپله هم مجبوريږي چې د داسې لغاتو او اصطلاحاتو شرح د خپلو ليکنو په پای (فټ نوټ) کې وليکي خو بيا يې هم له اشعارو د يو اغيز ناک پټ درد پته او څرک لګي په تيره بيا د انساني مينې تأثيرات پکښې زيات ليده شي.(۵: ۴۵۸)
د پښتو معاصرو ليکوالو په تذکرو کې د ده د وفات نيټې په باب څه نه دي ويل شوي خو د وفات نيټه او همدارنګه د ده د آثارو په باب معلومات مې د ده دمشر زوی ډاکټر طارق رشاد له يوې مقالې څخه را اخيستي:
عبدالشکور رشاد د ۱۳۸۳ ل کال د لېندۍ د مياشتي پر يوولسمه نېټه، د چهارشنبې په ورځ د کابل په څلورسوه بستريز روغتون کې د زړه د ناروغۍ له امله په حق ورسېد.
اروابناد استاد په پاړسي، عربي، اردو، هندي، روسي او انګريزي ژبو پوهېده او له ترکي او جاپاني ژبو څخه يې هم استفاده کوله . پر خپلې مورنۍ ژبې سربېره يې په پاړسي او اردو ژبو کې هم ښه عروضي شاعري کوله ، خو ده خپل ټول ژوند د پښتو ادب د پرمختګ او ودې په لاره کې تېر کړی دی ، علمي ، ادبي او تاريخي اثار يې ليکلي ، د نړيوالو ادبياتو ژباړې يې کړې او زيات شعرونه يې زموږ شعري نړۍ ته ډالۍ کړي دي . د ده (۴۹) آثار له سلګونو مقالو سره چاپ شوي دي او يو شمير نور ناچاپه دي چې په لاندې ترتيب سره ذکر کېږي:

WWW.AEL.AF

۲-۲۰-۱ د عبدالشکور رشاد چاپي آثار:

1. ملحد شاهي یا کمونیست شاهي، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۷۸ م کال د کودتا څخه تر ۱۹۹۲ م کال پورې د وخت د حکومت د کړنو غندنه پکې شوې ده.
2. تنظیم شاهي ، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۹۲م کال څخه تر ۱۹۹۶ م کال پورې د هغه وخت د حالاتو ذکر پکې شوی دی.
3. طالب شاهي ، شعري ټولګه ده، چې د طالبانو له حکومت څخه وروسته چاپ شوې ده.
4. لودي پښتانه په ۴۲۰ مخونو کې، د ۱۹۵۸ م کال چاپ.
5. ډهلي د پښتنو په وخت کې، سریزه، د ۱۹۶۰ م کال چاپ.
6. د لیو تولستوی درې نکلونه، (پښتو ژباړه) د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
7. د یولسم ټولګي پښتوقرائت ، د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
8. د امیر خسرو دهلوي هندي شاعري، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
9. د خیرالبیان لغتونه، سریزه، په ۱۲۲ مخونوکې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
10. د خیرالبیان په سریزه کې درې مقالې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
11. د دولت لواڼي د دیوان سریزه ، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
12. د واصل روښاني دیوان، سریزه او سمون، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
13. د پاڼې نې، ارزښت ادهیای او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
14. ګیتا آنجلي (د رابندراناټ ټاګور اثر) د پښتو ژباړې سریزه، په ۱۰۴ مخونو کې ، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
15. تاج (د رابندراناټ ټاګور اثر) د پښتو ژباړې سریزه، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
16. د ګولډن شتات د فرهنګ سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.

WWW.AEL.AF

17. د ګلشن روه سریزه په ۱۹۲ مخونو کې، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
18. د احمدشاه بابا د پښتو اشعارو شرح او سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
19. د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، د ۱۹۷۸ م کال چاپ.
20. بدیع درسي کتاب ، د دارالمعلمین له پاره، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
21. د ابن سینا مخارج الحروف پښتو ژباړه.
22. د پښتو تجویدونو تاریخچه په ۷۴ مخونو کې، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
23. د پښتو اسماء الحسنی سریزه، لغتنامه او تعلیقات، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
24. دځمکنو میا عمر، د ۱۹۸۱ م کال چاپ.
25. د حاجي جمعه بارکزي د دېوان سریزه او لغتنامه، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
26. پر افغانستان او بریتانوي هند باندې ځو خبرې، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
27. د پتې خزانې فرهنګ، لومړی چاپ ۱۳۶۲ هـ ش کال.
28. در بارۀ ظفرنامۀ اکبري و ناظم آن، د ۱۹۸۶ م کال چاپ.
29. د قصه خوانۍ خونړۍ پېښه، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
30. لس مقالې، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
31. سوبهاش چندربوس، د ۱۹۸۹ م کال چاپ.
32. د زړه وینې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
33. د افغانستان بدې ورځې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۴ م کال چاپ.
34. لولپه پېغله (شعري ټولګه) ، د ۱۹۹۵ م کال چاپ.
35. کوروش خون آشام، (پاړسي نظم) ، د ۲۰۰۰ م کال چاپ.
36. د پښتنو غمیزه (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۱ م کال چاپ.
37. خښمبدلې امریکا (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۲ م کال چاپ.
38. د واده کلی کربلا سو (شعري ټولګه) ، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.

WWW.AEL.AF

39. د تودو وینو حمام افغانستان سو (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.
40. د افغانستان د تاریخي جغرافیې په اړه د علامه رشاد سره د مرکو ټولګه، (لومړۍ برخه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
41. تېروتنې (تاریخي او ادبي) لومړۍ برخه، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
42. بې لاسو ښځه (د لیو تولستوی د اثر ژباړه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
43. لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره ، (د افغانستان د اکاډیمۍ له خوا)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
44. رونې اوښکې (شعري ټولګه) په ۱۲۰ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
45. د ګلانو ګېډۍ (شعري ټولګه)، په ۴۶ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
46. د ښېنوا یاد، په ۴۵ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
47. ادبي نثرونه، په ۶۱ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
48. د کارنامو مېړمني، په ۶۸ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
49. نصاب الصبیان، سریزه، ۱۹۸۲ م کال چاپ.
50. فواید فقیرالله، لغتنامه او تعلیقات، ۱۹۸۰ م کال چاپ.
51. د پښتو - جاپاني قاموس په باب.
52. د حیات افغاني پر پښتو ژباړي تعلیق، دریم ټوک.
53. د حالنامې سریزه، تعلیقات او لغتنامه.
54. د پټې خزانې عروضي اړخ.
55. د تاریخ سیاح مسیحي کتنه او نظر.
56. د زمانشاه او سلطان ټیپو سریزه.
57. پښتانه شعراء (دریم ټوک) د ۲۷ شاعرانو د احوالو او اثارو پېژندنه، تصحیح او تنقیح.
58. د ملاعبدالباقي د تبیین الواجبات سریزه.

WWW.AEL.AF

۲-۲۰-۲ دعبدالشکور رشاد ناچاپ آثار:

1. .پښتانه شعراء په اردو ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په اردو ژبه يې شعرونه ويلي دي، په دغه اثر کې ۳۸۳ تنه شاعران راغلي دي ، ۸۵۰ مخونه لري.
2. .پښتانه شعراء په پارسي ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په پارسي ژبه يې شاعري کړې ده ، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه شاعران معرفي شوي دي ، ۷۰ مخونه لري.
3. .غالب جنگ غازي نواب احمدخان بنگښ او د هغه کورنۍ، ۱۹۰ مخونه لري.
4. .آيا؟ په دغه اثر کې هغه تېروتني او تېر ايستني په ګوته شوي چې هغه په پښتو او پارسي ادبياتو او تاريخ کې د پاملرنې وړ دي ، ۵۰۰ مخونه لري.
5. .د قومو او قبيلو په باب ياداښتونه، ۶۷۰ مخونه لري.
6. .مستشرقين، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه ختيځ پوهان چې د افغانستان، پښتو او پارسي ژبو په باب يې څېړنې کړي ، معرفي شوي دي ، ۵۴۰ مخونه لري.
7. .امين الملک ګل محمدخان غورياخېل بابړ او د هغه کورنۍ چې د استاد له نيکونو څخه دی ، ۲۴۰ مخونه لري.
8. .ملي قهرمان غازي محمداکبرخان ، ۲۳۰ مخونه لري.
9. .سوري پښتانه، ۴۰۰ مخونه لري.
10. .د کندهار د مدرسو تدريسي نصاب، ۴۰۰ مخونه لري.
11. .حضرت ابوبکر صديق، ۲۳۰ مخونه لري.
12. .په زړه پارسي ، پهلوي او اويستا کې پښتو کلمې، ۳۸۰ مخونه لري.
13. .د کندهار زيارتونه، په ۷۰۰ مخونوکې چاپ شوی دی.

WWW.AEL.AF

14. .ادبي قاموس، دغه اثر شپږ ټوکــه دی ، لــومړی ټــوک ۱۲۰۰ مخونــه، دوهم ټوک ۶۳۰مخونــه، دریــم ټــوک ۱۲۵۰ مخونــه، څلــورم ټــوک ۶۰۰مخونه، پنځم ټوک ۶۵۰مخونه او شپږم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.

15. .پښتانه مصنفین، دغه اثر دري ټوکه دی، لومړی ټــوک ۱۰۰۰ مخونــه، دوهم ټوک ۷۶۰ مخونه او دریم ټوک ۵۸۰مخونه لري.

16. .جغرافیایي یاداشتونه، دغه اثــر دوه ټوکــه دی ، لــومړی ټــوک ۸۰۰ مخونه او دوهم ټوک ۳۶۰ مخونه لري.

17. .د کندهار تاریخي یاداښتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، په لومړي ټوک کې مخکې تر مغلو حالات بیان سوي دي او ۹۷۰مخونــه لــري او پــه دوهم ټوک کې وروسته تر مغلو حــالات بیــان ســوي دي چــې ۱۰۴۰ مخونه لري.

18. .د احمدشاهي عصر نومیالي، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټــوک په ۵۰۰مخونو او دا برخه د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو پــه نامــه راغلې ده او دوهم ټوک پــه ۴۲۰ مخونــوکې چــې لــه احمدشــاهي شاهنامې پرته د نورو نومیالیو ذکر هم په کې راغلی دی چاپ شــوی دی.

19. .پښتانه مشاهیر، درې ټوکه دی ، لومړی ټــوک ۱۵۰ مخونــه ، دوهــم ټوک ۲۰۰ مخونه او دریم ټوک یې تر لاس لاندي و لږ لیکل شوی دی.

20. .د طریقت شجرې ، د هغو طریقو په باب چې په افغانستان او پښــتنو کې مشهورې دي ، ۲۰۰ مخونه لري.

21. .نسبي شجرې، دغه شــجرې پنځــه ټوکــه دي، لــومړی ټــوک پــه هندوستان کې د پښتنو نوابیو او نامتو کورنیو په اړه دی، ۲۷۰ مخونه لري، دوهم ټوک د سدوزو پاچاهانو، شهزاده ګانو او سردارانو پــه اړه دی ، ۹۰ مخونه لري، دریم ټوک د محمدزیو پاچاهانو ، شهزاده ګانو او

WWW.AEL.AF

سردارانو په اړه دی، ۱۸۵ مخونه لري ، څلورم او پنځم ټوکونه د پښتنو قومونو او قبیلو په اړه عمومي شجرې دي، چې څلورم ټوک ۳۲۰ مخونه او پنځم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.

22. .سل متله په اوو ژبو، دغه اثر په څلورو ټوکونو کې دپښتو، پاړسي عربي، انګریزي، روسي، اردو او ترکې ژبو ورته متلونه راوړي دي.

23. دوه زره روسي متله په پښتو ژبه ، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۳۶۵ مخونه ، دوهم ټوک ۴۵۰ مخونه، دریم ټوک ۴۲۰مخونه او څلورم ټوک ۴۲۵ مخونه لري.

24. د خوشال فرهنګ، دغه اثر اووه ټوکه دی، لومړی ټوک طب نامه ۴۰۰مخونه، دوهم ټوک بازنامه ۲۶۰ مخونه، دریم ټوک رباعیات او قطعات ۲۸۰مخونه، څلورم ټوک دستارنامه ۴۸۰ مخونه، پنځم ټوک غزلیات او قصاید ۵۲۰مخونه، شپږم ټوک غزلیات او قصاید ۳۲۰ مخونه، اووم ټوک غزلیات او قصاید ۳۶۰مخونه لري.

25. د پټې خزانې فرهنګ، دوهم ټوک، ۴۰۰ مخونه لري.

26. د ګلشن روه لغتنامه ، ۸۰۰ مخونه لري.

27. نواب حافظ رحمت خان برېڅی او د هغه کورنۍ د افغانستان د علومو اکاډیمۍ چاپ .

28. د فرهنګونو په باب، په دغه اثر کې هغه ټول فرهنګونه چې په ختیځ کې لیکل سوي ، معرفي سوي دي ، ترتیب یې په لاندي ډول دی :
    - پښتو فرهنګونه (د الفبا په ترتیب).
    - پاړسي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - عربي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - ترکې فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - هندي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)

29. بديع، ۷۵۰ مخونه لري.
30. بيان، ۵۰۰ مخونه لري.
31. قافيه، ۶۵۰ مخونه لري.
32. عروض، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۱۳۰ مخونه، دوهم ټوک ۳۶۸مخونه ، دریم ټوک ۴۴۰ مخونه او څلورم ټوک ۹۵ مخونه لري.
33. معاني، ۶۵۰ مخونه لري.
34. نقد، د پښتو، پاړسي ، او عربي ادبیاتو په تاریخي او علمي برخو کې، ۵۰۰ مخونه لري.
35. مکتبي قاموس، په دغه اثر کې د ښوونځیو د کتابونو۶۰۰۰ لغاتونه تشریح شوي دي، د چاپ کال ۱۳۹۴ هـ ش .
36. په ګلشن روه کې د بابو جان منتخبات نثرونه دي، (د پوهاندی اثر) ۲۴۰ مخونه لري.
37. لاله (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
38. چاپ شوي څلو ېښت حدیثه.
39. د محبت نغمې، (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
40. نيم ديد، (شعري ټولګه).
41. د شعرونو پنځه ټولګې، لومړی ټولګه ۶۲ مخونه، دوهمه ټولګه ۵۰مخونه، دریمه ټولګه ۱۲۶ مخونه، څلورمه ټولګه ۶۲ مخونه او پنځمه ټولګه ۱۸۰مخونه لري.
42. شمس الکفات خواجهٔ بزرګ احمد بن حسن میمندي ، ۱۰۵ مخونه لري ، (نیمګړی اثر)
43. شهید سردار محمدداود، ۱۸۰ مخونه لري ، (نیمګړی اثر).
44. امان الله شاه غازي.
45. ۱۰۰ (زاړه لغاتونه).

WWW.AEL.AF

46. د سنسکریت ژبې ګرامر، ۷۴۰ مخونه لري.
47. د جاپاني ژبې ګرامر او معلومات، دغه اثر دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۳۰مخونه او دوهم ټوک ۱۶۵ مخونه لري.
48. د روسي ژبې ګرامر، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۶۰ مخونه او دوهم ټوک ۱۷۰ مخونه لري.
49. په پښتو کې مناظرې، ۷۵ مخونه لري.
50. الفنامې، ۸۵ مخونه لري.
51. د پښتو نظم عروضي سیستم، ۴۵۰ مخونه لري.
52. په پښتو کې د نظم ډولونه، ۲۹۰ مخونه لري.
53. سبک پېژندنه، ۲۰۰ مخونه لري.
54. د ډورن په پښتو ډکشنري کې تېروتنې.
55. تېروتنې او تېر ایستنې، په پښتو، دري او عربي کتابونو کې.
56. پښتو نکلونه او پښتو کېسې.
57. ځیني ادبي خبري، ۲۰۰ مخونه لري.
58. د جاپان سفرنامه (یون لیک)، ۹۰ مخونه لري.
59. د امریکا سفرنامه (یون لیک)، ۱۰۰ مخونه لري.
60. د یمن سفرنامه (یون لیک)، ۱۳۵ مخونه لري.
61. بریڅي پښتانه، ۱۲۰ مخونه لري.
62. غازي ایوب خان، (نیمګړی اثر)
63. برمکیان، ۲۲ مخونه لري (نیمګړی اثر).
64. زړه پارسي (فُرس قدیم)، ۵۰ مخونه لري.
65. د سوسیالوجۍ په اړه یاداښتونه، ۱۲۰ مخونه لري.
66. پښتانه شعراء په عربي ژبه کې، (نیمګړی اثر)
67. د پښتو کتابو کاتبان، ۱۲۰ مخونه لري.

68. تعليقات ، ۶۰ مخونه لري.
69. سرياني قصيده، ۴۰ مخونه لري.
70. د خوشال خان ياد، ۱۰۰ مخونه لري.
71. عربي ګرامر، ۱۲۰ مخونه لري.
72. شيخ قاسم سليماني، ۱۲۰ مخونه لري.
73. د تحفۀ القاسمي په اړه نيمګړې ليکنه.
74. دخوستي، تني، ګوربزي لهجو ځيني کلمات.
75. رقوم نويسي.
76. پنځه کتابونه، ۶۰۰ مخونه لري.
77. د محاربۀ کابل په اړه نيمګړي تعليقات.
78. پردي دودونه، ۲۰ مخونه لري.
79. د فوايد دوا لغتونه، ۱۵۰مخونه لري.
80. وحده الوجود، ۴۰مخونه لري.

۲-۲۰-۳ د علامه رشاد د نثر نمونه:

اودګير(Awdgir) :

پردکن باندې د ګورګاني مغولو بريدونه د اکبر په پاچهي کې پيل شول او د مغولو د پاچهۍ سرحد له نربدا روده څخه د کرشنا رود تر برنيو برخو پورې ورسيد او د برار عماد شاهي پاچهي د اکبر په زمانه کې له منځه ولاړه، مګر د احمدنګر د نظام شاهيانو پاچهي د ملک عنبر د مختار الملکۍ په دوره کې ټينګه شوه او آب وتاب يې و موند. د بيجاپور عادل شاهيانو او د ګولګندې قطب شاهيانو د نظام شاهۍ ځينې هغه سيمې، چې دوی ته ور خرمه وې، خپلې کړلې او يا د خپلولو په خيال کې وو. شاه جهان چې خبر شو پخپله دولت آباد ته و لاړ او له دغه ځايه څخه يې درې پوځه د بيجاپور او ګولکندې د

پاچاهیو د ځېلو له پاره وګومارل چې له شمال شرقي، غربي او جنــوب غربــي خواوو څخه برید پروکړي څلورم پوځ يې د ښایسته خان په مشــری، د نظــام شاهي کلاوو د نیولو له پاره وګوماره. د ګولکنډې قطب شاهیانو اطــاعتو مانــه، بیجاپور شاهیانو جنګ وکړ،خو ماته پرماته پرشا تلل، پای ته په ســوله راضــي شول.

د سیواجي پلار ساهوجي هم په دغو وختو کې پورته شو. د خان جهان لودي او خان زمان شخړې هم په دغه وخت کې وې، مګر ټولې د شاه جهان پــه ګټــه، پای ته ورسیدلې، په دغه ګیرو دار کې د ۱۶۳۱ ع کال د سپتمبر پــه ۲۸ مــه د اودګیر کلا د مغولو لښکرو ونیوله، د اودګیر کوتوال سدي مفتاح د شاه جهــان نوکري ومنله او د حبش خان خطاب یــې ومونــد. درې زرى منصــبدار شــو، د اودګیر کلا د زین خان کوکه زوی، مغل خان ته و سپارله شوه.(۱۸: ۲۶)

۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی

د دې تذکرې بل لیکوال محمد ابراهیم خواخوږی دی. په دې تـذکره کـې د ښاغلي خواخوږي د زوکړې نیټې، سیمې او زدکړو په باب خبـرې راغلــي دي خو له نجیب وروسته بینوا صاحب د ابرهیم خواخوږي بشپړه معرفي کړیــده. زه دلته هغه ټکي راوړم چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې نه دي یاد کړي:

محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۳۱۷هـ کال له ښوونځي څخــه فـارغ شــوی پــه قندهار او کابل کې د ښوونکي په توګه له وظیفو وروسته په ۱۳۳۵ هـ کال کې د پښتو ټولنې غړی شو. وروسته په ۱۳۳۶ هـ کال کې د کابل راډیو د نشــراتو ریاست د مراقبت د څانګې مدیر او ور پســې د کابـل راډیــو د ریاســت اداري مرستیال مقرر او په ۱۳۳۹ هـ کال د پوهنې ننداري د مرستیال په توګــه پــه کار وګومارل شو.

د خواخوږي لومړنی شعر په ۱۳۱۳ هـ کال د طلوع افغان په اخبــار کــې خپــور شوی دی او ترهغه وروسته یې ډېر اشعار او مقالي د هیواد په نــورو اخبــارو او مجلو کې نشر شوي دي.(۵: ۳۳۷)

د ښاغلي محمد ابراهیم خواخوږي د «مینې ورمې» په نوم شعري ټولګې اثر په پای کې د ده د ژوند او اثارو په باب ځینې معلومات راغلي چې په نورو تــذکرو زما نه دي ترسترګو شوي:

استاد محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۹۴۲ ع کال کې د تعلیم او تربیې کورس او په ۱۹۶۲ ع کال د ژورنالیزم کورس سر ته ورساوه، په ۱۹۶۱ ع کال کې د افغــان چین د دوستۍ د ټولنې او په ۱۹۶۹ ع کال کې په افغانستان کې د یونســکو د ملي کمیسیون دغړي په حیث وټاکل شو. مرحــوم خواخــوږي د افغانســتان د فرهنګ ستایلی کارمند (پوهنپال) عالي درجه ترلاسه کړه. مرحوم پــه ۱۹۴۶ ع کال کې د پښتو اوله درجه ادبي جایزه او په ۱۹۵۹ ع کال کې یې په شعر کې د رحمان بابا جایزه واخیسته، ښاغلي خواخوږي ته د په ۱۹۶۵ ع کــال کــې د

WWW.AEL.AF

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د حضور له خوا د مینه پال دوهمه درجه نشان او په ۱۹۶۹ ع کال د مینه پال د سروزرو نښان ورکړل شو.

مرحوم خواخوږی په ۱۹۷۳ ع کال کې د سعودي عرب د بادشاه اعلیحضرت ملک فیصل په دعوت حج ته ولاړ.

او په پای کې د ۱۳۷۱ هـ ل کال د لړم د میاشتي په ۳ نیټه چې د ۱۹۹۲ ع کال د اکتوبر د میاشتي د ۲۴ نیټي سره سمون خوري د زړه د ناروغۍ له امله په کابل کې ښار کې د ۷۱کلونو په عمر وفات شو.(۱۵: ۱۴۹)

۲-۲۱-۱ د خواخوږي آثار:

۱ ـــ د مینې وږمه(د اشعارو ټولګه)

۲ ـــ حکایت نه دی حقیقت او درد دی.

۳ ـــ یوه ژړوونکې منظره.

۴ ـــ مرغلره او تور خان.

۵ ـــ شین خالۍ او ګلالۍ.

۶ ـــ د ګوستالوبون لنډې خبرې.

۷ ـــ دوه ځواني مرګ مینان.

۸ ـــ د اشعارو دوهمه ټولګه.

۹ ـــ د اشعارو دریمه ټولګه.

۲-۲۱-۲ د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه:

زمان ګناه یې ده په غاړه

چې ځواني کې یې فقیر کړم

چرس،چلم، منکرات واړه

بې توښې پتن زهیر کړم

وچه سوه د شرف ناړه

په کوم ژبه یې تعبیر کړم(۱۵ : ۸۷)

۲-۲۲ سید حسین سید

سید حسین سید هم د پښتو ژبې له معاصرو لیکوالو څخــه دی، چــې پــه دې تذکره کې یې پرژوند او زدکړو خبرې شوې،له دې تذکرې وروسته په اوســني لیکوال، پښتانه شعراء چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګــه پــه فرهنګ زبان وادبیات پشتو کې هم د ښــاغلي ســید حســین د ســوانحواو د لیکوالۍ په محتوا خبرې شوې دي.

سید حسین د سید مبین زوید ۱۳۱۵ ق هـ کال په حدودو کې په کند هار کې زیږیدلی، او هملته لوی شوی دی،زده کړې یې په خصوصي توګه کــړې دي، د ده نظم په ساده او روانه پښتو لیکل شــوی دی اوډیــر اجتمــاعي او اخلاقــي مسایل یې په کې بیان کړي، د ولس په ناوړه دودونو او خرافاتي رواجونــو یــې نیوکې کړي، د ښاغلي سید حسین د نظمونو زیاتــه برخــه پــه طلــوع افغــان ورځپاڼه، د کندهار د ادبي انجمن په پښتو مجله او د کابل په مجله کــې خپــره شوې ده.

په خپل وخت کې د ده خطاطي شهرت درلود په نستعلیق کې یې زیات مهارت ستایل کیده او د استادۍ په درجه خلک ورته قائل وو.

سید حسین سید تقریباً شل کاله پرله پسې د کندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې کله د مطبعې د منتظم او کله د طلوع افغان د مرستیال په حیث کار کړی.

نوموړی د ۱۳۲۸ ش کال د حوت په میاشت کې په کندهار کــې وفــات شــو او پخپله پلرنۍ هدیره کې خاوروته وسپارل شو.

ښاغلي سید حسین د هغو کسانو په باب چې ناحقه دعوه په قسم خوړلو ګټې د دوی له خولې وایي:

WWW.AEL.AF

۲-۲۲-۱ د سید حسین سید د نظم نمونه:

دعوه مې وګټله

زه هر مشکل تېروم		او هر عاقل تېروم
شاهدان تل تېروم		دوه او درې شل تیروم
کلی پربل تېروم		کلی پرخپل تېروم
زه څه پروا نه لرم		لحاظ د چا نه لرم
منم خاطر د قرآن		باک د بابا نه لرم
دعوه مې وګټله		ملامتیا نه لرم(۶: ۷۰۷)

۲-۲۳ ملا محمد شریف جانان کاکړ

ملا محمد شریف جانان کاکړ، د کندهار د ملا عبدالعزیز(چې په صوفي کاکا مشهور و) زوی، د ملا عبدالسلام لمسی، د ملا مهربان کړوسی، د ملا راحت کوسی او د ملا اخترکودی دی.

ملا اختر د سدو، سدو، د سیدو، سیدو اخترزی، ابراهیم زی، علی زی سنځرخیل کاکړ دی.

په کندهار کې د اسحقزو په کوڅه کې په ۱۳۱۴ هـ ق کال کې زیږیدلی او د کاکړو په کوڅه کې لوی شوی او هلته یې استوګنه کوله. مذهبي او دیني زده کړې، ریاضیات، صرف،نحو، تفاسیر، فقه او نور علوم یې د خپل ورور ملامحمد شفیع (وفات ۱۳۲۶ هـ ش/۱۳۶۷ هـ ق) څخه ترلاسه کړل.

کله چې په ۱۳۰۰ هـ ش کال کې تجارتي ښوونځی لومړی وار په کندهار کې تاسیس شو ښاغلی ملا جان هلته په ښوونه او روزنه مقررشو. قرأت، دینیات، فارسي،پښتو،عربي،حساب، تاریخ، جغرافیه او نور مضامین یې درس ور کاوه.

د اماني دورې د یوې تذکرې له مخې ملاجانان آخوند په ۱۳۰۱ هـ ش کال د مکتب تجار ښوونکی او د شلو کالو زلمی ښوول شوی دی.

وروسته په احمدشاهي او تیمور شاهي ښوونځیوکې ښوونکی مقررشو. یــو وار کندهار ته نږدې د کدې په سیمه کې د سر ښوونکي په حیث مقرر شوی دی.
د ښوونکي مجله ۱۵، ۱۶او ۱۷ شماره د کندهار د پیاوړي او سابقه دار ښوونکي د پیژندګلوی په لړکې پر اته لسم مخ د ملاجانان کاکړ کندهاري په باب داســې لیکي: ښاغلی جانان تر دغه وروسته د ښې او پخې لیکنې په سوب د کنــدهار د طلوع افغان په اداره کې محرر وټاکل شو، خو هلته هم د ښــوونځي ځخــه لیرې نه دی پاتې شوی او د پښتو درسو ښوونکی و، د ډېرو کلونو د پاره یــې د پښتو قرأت لوست پرمخ بیولی، په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې بیرته د زرغونې آنا په ښوونځي کې ښوونکی مقرر شو.
په افغانستان کې د ثور د خوني کودتا، او تاریخي کش و بګیر له سببه نوموړی د نبوي(ص)
عمل په تکمیل هجرت ته اړشو، او د خپلې کورنۍ سره په ۱۳۶۴ هـــ ش کــال کې چمن ته مهاجرشو.څلور میاشتې ناروغه و، او د ۱۳۶۴ هـ ش کــال د اســد میاشتې په ۲۲ نیټه په حق ورسیده او د چمن په زړه هــدیره کــې خاوروتــه و سپارل شو.

۲-۲۳-۱ د ملا محمد شریف جانان آثار

ملاجانان کندهاری یو لوی لیکوال او شاعر، تکړه مفسر،فصیح او بلیغ خطیــب و. اکثر اجتماعی، انتقادي، اصلاحي نظمونه او نثرونه یې وار په وار د کندهار په طلوع افغان اخبار کې نشر شوي دي او د یو شمیر علمي او ادبي کتابونو مؤلف او مصنف و، چې ځینې مهم آثار یې په دې ډول دي.
۱ ـــ حسن البیان من تفسیر القرآن، په ۱۳۵۰ هـ ش کال یې پیل کړی د قرآن شریف تفسیر دی. د سوره البقره آیــه"رزقا لکــم فلاتجعلــوالله انــداد و انــتم تعلمون" پورې په زړه پورې ژباړه او تفسیر لري.
۲ ـــ زین البیان من تفسیر القرآن، چې په ۱۳۸۷ هـ ق/ ۱۳۴۶هـ ش کال کــې یې پیل کړی خطي نسخه یې ۴۳۴ مخونه لري او ۱۳۹ خطبې په کې دي.

WWW.AEL.AF

۳ ــــ د حج شریف احکام، د حج د مناسکو په باب په پښتو کې بشپړ اثر چــې د ۱۹۹۶ م کال په فبروری میاشت کې د حبیبي اکادمۍ چمن له خوا پــه ۳۹۹ مخونو باندې چاپ شو.

۴ ــــ بهار جانان، په ۱۳۰۸ هــ ش / ۱۳۴۸ هــ ق کال کې یې تألیف کړی خطــي نسخه یې ۲۷۴ مخونه لري، دکندهار دبیلابیلو پښتو شاعرانو لرغــونی شــعري جونګ دی چې ځینې برخې یې ځو ځو واره له چاپ راوتلې دي.

۵ ــــ اکبرنامه(ژباړه) د ۲۰۱۱ م کال چاپ.

۶ ــــ ارمان جانان، د حاجي ملاجانان آخوند مردف دیوان دی چې خو را په زړه پورې اشعار پکې دي.

۷ ــــ عبرت نامه، ۳۳ نقلونه لري، په ۱۳۳۴ هــــ ش کــال کــې یــې لیکلــې،د ګلستان سعدي په ډول لومړی یوقصه راوړي بیایې نتیجه په درو شعرونو کــې راوړي.

۸ ــــ یادداښتونه، بیلابیل یادداښتونه دي چــې ځینــې پکــې بیخــي مهــم او تاریخي یا دداښتونه دي.

۹ ــــ سفرنامې، د حج او ځینو نورو ځایونو حال دی چې په خوره بنه پراته دي.

۲-۲۳-۲ د ملاجانان د نظم یوه نمونه:

پس له حمد ه له صلواه د غه عرض دی
پښتنو ورونو ته کاندمه وینا
که څوک زما څخه یوپوښتنه دکتاب کړي
چې دا څرنګه کتاب جوړ کړی چا
دا کتاب اکبر نامه نومیږي یاره
په نامه د اکبر خان سو مسمی
اکبر هغه سړی چې نر زمری و
دی و زوی د دوست ماد خان غوندې پاچا(۱۱: ۱۴)

WWW.AEL.AF

۲-۲۴ عبدالخالق واسعی

د دې تذکر بل لیکوال مولانا عبدالخالقی واسعی دی له نجیب وروسته په ځینو پښتو تذکرو کې د نوموړي د سوانحو په هکله هم معلومات راغلي دي.

عبدالخالق واسعی د ۱۳۱۹ هـ ق کال د روژې د میاشتې په شلمه د کندهار ښار د بامیزو په کوڅه کې زیږیدلی او د مرحوم حبو آخونزاده په مشهوره علمي کورنۍ کې لوی شوی او روزل شوی دی.

نوموړی د کندهار له پوهو او مشهورو عالمانو او لیکوالو څخه دی، په تیره بیا په شرقي او عربي علومو کې یې لوی لاس در لود.

د ده مرحوم پلار مولوي عبدالواسع، نیکه یې مولوي عبدالرؤف او ور نیکه یې عبدالرحیم آخونزداد چې د نامتو علامه حبیب الله آخونزاده مشهور په "حبو آخونزاده " زوی دی هم له خورا نامتو پوهانوڅخه تیر شوی دی.

عبدالخالق واسعي د ۱۳۶۰ کال د حوت میاشتې په وروستۍ نیټه د ور پیښې ناروغۍ له امله په ابن سینا روغتون کې وفات شو.

۲-۲۴-۱ د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره:

نوموړي د ۱۳۰۰ هـ ش کال څخه ماموریت پیل کړی لومړی ماموریت یې د قضاتو د مکتب معلمي او ور پسې د (مرکه پښتو) غړی و او بیا دوه کاله وروسته د کندهار د ګنج په مکتب کې او وروسته په ۱۳۰۶هـ ش کال هلته د متوسطه مکتب معلم و.

په ۱۳۱۲ هـ ش کال په کندهار کې د "د پښتو انجمن" په نامه یوه ټولنه تأسیس شوه، یوغړی یې دی هم و. په ۱۳۱۸ هـ ش کال کې د انیس د هفته وار اخبار د تحریر غړی و، په ۱۳۲۰ هـ ش کال کې د راډیو د ریاست د پښتو تراجمو آمر او وروسته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د آژانس په مدیریت پورې مربوط د پښتو د دار الترجمی د مدیر په حیث مقرشو. په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې د پښتو ټولنې د عضو په نامه کندهار ته ولاړ او په عین حال کې یې د

WWW.AEL.AF

کندهار په مطبوعاتو کې د معاون په حیث او کله به یې د مدیر په غیاب کــې د کفیل په حیث وظیفه اجراکوله او په همدغو ورځوکې د احمد شاه بابا په لیسه کې د دولسم صنف د منطق او ادبیاتو معلم هم و. د ۱۳۳۰ هـ ش کال د جــدي په میاشت کې د پښتونستان د تحریک په سلسله کــې د (وروړ ږغ) د مجلــې مسوول چلوونکی او مدیر هم وټاکل شو. د ۱۳۳۵ هـ کال دیخوا د پښتو ټولنې د عضو په توګه په دغه ټولنه کې د لغاتو د مدیر په حیث مصروف و او له هغــه وروسته په مشرانو جرګه کې سناتور شو.

۲-۲۴-۲ د ښاغلي واسعي ترجمې او تالیفات:

۱ــ د تألیف په نامه د ده لومړی اثر د پښتو د متعدي مصادرو مجموعه ده چــې د پښتو مرکې د عضویت په زمانه ده ټول پښتو مصادر ټول کړي او د مصــدر د پښتو مرکې د نورو آثارو سره ورک دي او بیایي څــه نــوم او نښــان چانــه دی لیدلی.

۲ــ بل اثر یې چې باید تألیف ورته وویل شي د " پښتو خود آموز" د متلو برخه ده، داکتاب د پښتو د زده کړې د پاره دی او د جمعیت له خوا تألیف شو چــې په کمیسیون کې دی هم و او د پښتو متلونو برخه د ده ده او د طلوع افغان پــه مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳ــ د ده بل اثر د پښتني دودونو د کتاب د کندهار د پښتنو دودونــو برخــه ده چې ده لیکلې ده او د کتاب مهمه برخه هم هغه ده. داکتاب پښتو تولنې چــاپ کړی دی.

۴ــد ده په ترجمه کړو آثارو کې یو کتاب د (بشپړه ویناوې) په نامه دی چې د مصري مشهور لیډر سعد زغلول د (جوامع الکلم) ترجمه ده او تر اوسه نه دی چاپ شوی.

۵ــــ د (روح الاجتمــاع) ترجمــه ده چــې د فرانســوي اجتمــاعي عــالم او فیلسوف(ګوستاولوبون) د فرانسوي تألیف د عربي ترجمې څخه پښــتو شــوی

دی. دې دواړو کتابونو د مطبوعاتو د ریاست د ۱۳۲۰هـ ش کال په تراجمـوکې جایزه اخیستې ده.

۶ـ نړۍ په دو زرم کال کې د (العالم فی عام ۲۰۰۰) پښـتو ترجمـه ده چـې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۷ـ شخصیت څنګه وده کوي؟ د (کیف تتکامل الشخصیه) پښتو ترجمه چې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۸ـ روح التربیه چې د مصر د یوه لوی لیکوال تألیف دی او له عربي څخه پښتو شوی دی.

۹ـ روح الاعندال چې په فرانسوي تألیف شوی او بیا په انګلیسي ترجمه شوی او وروسته عربي ته را اړول شوی او بیا په پښتو ترجمه شوی دی.

۱۰ـ (علم النفس او د هغه اغیزې په ښوونه او روزنه کې) دا کتاب د مصر د یـو علمي شخصیت فکري تألیف دی چې له عربي څخه پښتو شوی دی.

۱۱ـ (الصحافه) د محمود سمهاني مصري تألیف چې له عربي څخه پـه پښـتو ترجمه شوی دی.

۱۲ـ (د حصون حمیدیه) پښتو ترجمه داکتاب د یوه مشهور ترکي عالم تـألیف دی او موضوع یې اسلامي عقاید او معتقدات دي کتاب اصلاً په عربـي تـألیف شوی دی.

۲-۲۴-۳ د ده د نظم نمونه:

تیاره او ښکلا

تـــل یـــې ګـــوره چـــې تیـــاره او ښـــکلا
دوه عنوانونـــــه د غـــــروب پرکتـــــاب
ځیـر ورتـه ګـوره چـې ښـکلا هـر ماښـام
لـــه تـــابیلیږي د تیـــارو پـــه حجـــاب
ټولـــه نـــړۍ بانـــدې آرام شـــي حـــاکم

WWW.AEL.AF

چې لمر پښه کېښېږدي د غروب پر رکاب
ځوچې سهارشي تیارې مخ ونیسي
بیرته عالم د ژوندون اورکړي کباب
لمر د افق پرژی جلي ولیکل
چې عالم روند دی هم مغرور هم خطا
آیا د ژوند فنا زوال نه ویني؟
لکه تیارو چې زما رڼا کړه تالا
کشکي لمر خپل تاریخ لیکلای همیش
چې څه پیړی دې رژیدلي پخوا؟
د لمر نظام ته یو حیرت اخیستی
ختو،لویدو یې سودایي کړه دنیا(۷: ۱۳۳۷)

له اوسني لیکوال وروسته په پښتو کتابښود کې هم د عبدالخالق واسعي د دوه آثارو یادونه شوې ده:

۱ـ شخصیت ځنګه وده کوي(ژباړه) ، کابل،پښتو ټولنه،۱۳۴۰ ش کال ،دولتي مطبعه.

۲ـ نړی په دوه زرم کال کې(ژباړه)،کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال،دولتي مطبعه.(۲۰: ۲۶۱)

WWW.AEL.AF

۲-۲۵ قاضی عبدالصمد

د دې تذکرې بل ليکوال عبدالصمد دی چې د ده په باب هم يوځـه معلومـات راغلي دي، زما د معلوماتو له مخې د دې تذکرې له ليکـوال وروسـته يـوازې سرمحقق زلمي هيواد مل په خپل کتاب فرهنګ زبان و ادبيـات پشـتو کـې د قاضی عبدالصمد په باب نور معلومات راوړي.

قاضی عبدالصمد په ۱۲۶۶ هـ ش کال کې په کندهار کې زيږيدلی دی،په پښتو او فارسي ژبو يې نظم او نثر ليکلی نوموړی د ويښ زلميانو د ملي نهضت غـړی و او په ۱۳۳۸ هـ ش کال کې وفات شو.

۲-۲۵-۱ د قاضی عبدالصمد د نظم نمونه:

چې محيط يې ټوله ګوړوي څوک به يې ناکا په فرياد سم
که معمار هرڅو قابل وي کوږ اساس نه سي په باد سم(۲۳: ۳۱۰)

WWW.AEL.AF

۲-۲۶ محمد رسول مسلم

د دې تذکرې بل ليکوال ښاغلی مسلم دی چې د ده په باب همپوره معلومات نه دي ورکړل شوي.

له نجيب وروسته په ځينو پښتو تذکرو کې د مسلم د سوانحو په باب دا معلومات راغلي دي.

محمد رسول مسلم دميرزا محمداعلم زوی، د محمد کرم نمسی په ختېه کاکړ او په کندهار کې زيږيدلی دی.

نوموړي خپل تحصيلات په خصوصی ډول له خپل پلار څخه پای ته رسولي دي چې د خپل وخت ښه عالم، مشهور خطاط او په انګريزي او اردو ژبو پوه سړی وه.

ښاغلی مسلم له ۱۳۰۴ هـ کال څخه تر ۱۳۰۷ هـ کال پورې د کندهار په لومړني ښوونځي کې ښوونکی وه او په ۱۳۰۸ هـ کال کې د ښاروالۍ د مصارفاتو په څانګه کې لومړی کاتب وټاکل شو او په ۱۳۰۹ هـ کال کې د ګمرک د مديريت د ليکنې لومړی کاتب و، په ۱۳۱۱ هـ کال د ملکي شفاخانې د مدير په حيث کار کاوه او په ۱۳۱۴ هـ کال کې د هرات د پښتو د کورس لوی ښوونکی د مدير په رتبه وټاکل شو.

له ۱۳۱۹ هـ کال څخه تر ۱۳۲۱ هـ کال پورې د کندهار د تجارت په اتاق کې منشي و.

په ۱۳۲۲ هـ کال کې يې د (وطن) شرکت د پر يس فابريکې د څانګې د مامور په حيث وظيفه واخيسته.

په اوسني ليکوال کې د محمد رسول مسلم له خولې د طبيعي خصوصياتو په باب داسې راغلي:

"زما طبيعي خصوصيات

۱ـ له ترينګلي سړي څخه مې بد راځي، ځکه چې پخپله ترينګلی نه يم.

WWW.AEL.AF

۲ـ له هغه چا څخه چې لکه مچ په هره کاسه کې بې سته لويږي بد وړم، ځکه چې په خپله هرځای نه يم.
۳ـ له هغه چا څخه چې له خلکو څخه د خيرانې او قلمانې يا بله توګه پيسې اخلي ډېر نفرت لرم، ځکه چې پخپله مې په عمر کې دا جک نه دي وهلي.
۴ـ ډېر شاکی سړی مې نه دی خوښ، ځکه چې پخپله که لږوي که ډېره وي قناعت پرلرم که لنده را ورسيږي خوښه که نه په وچه مې هم خوانه بديږي، ښه لباس مې ډېر خوښ دی مګر په معمولي لباس هم نه شرميږم.
۵ـ په دخانياتو او نشه را وستونکو شيانو کې د هيڅ شي عملي نه يم. "
ښاغلی مسلم د پښتو ژبې ليکونکی او اجتماعي شاعر دی، خو شعر يې تر نثر ډېر دی. په عربي او اردو ژبو هم پوهيده او ښه د مطالعې څښتن دی.
د ښاغلي مسلم اجتماعي او تنقيدي شعرونه د هيواد په جرايدو کې په تېره بيا د طلوع افغان په ورځپاڼه کې ډېر خپاره شوي دي.
۲-۲۶-۱ د محمد رسول مسلم د شعر نمونه:
د محمد رسول مسلم د نظم يوه نمونه:

زما وروره سبې به ويښ په دوران کله
خلقو خپلې چارې وکړې ته چاره کې د ځان کله؟
سه بيداره سر اوچت کړه قافله واړه رهي سوه
په يوه سر سفرکيږي چې رهي سې کاروان کله؟
اتفاق که ديانت دی له قرآنه هدايت دی
مسلمان و ځان ته وايي عمل کړې په قرآن کله؟
فلک ورکړه وهرچاته پرقدر باندې يې برخه
پرمقصد د پښتانه به و څرخيږي آسمان کله؟
نه شکوه سته له آسمانه نه له بل چاګيله من يم
له خپل لاسه را رسيږي پربل چادی تاوان کله؟

په کوښښ سره رسيږي د انسان مقصد ترپايه
خود پخوده دی حل سوی مشکل امر آسان کله؟
لوی نقصان دی په وطن کې خيانت او نفاق وروره
چې ورک نه سي له مابينه يوزړه کيږي افغان کله؟
خوله درونيسه "مسلمه" ته چا داسې رښتيا ګوی کړې
اوس عالم خوشحاله کيږي د رښتيا په بيان کله؟(۷: ۱۲۳۵)

WWW.AEL.AF

۲-۲۷ محمد انور نومیالی

محمد انور نومیالی د دې تذکرې یو بل لیکوال دی چې مرحوم نجیب یـې پـه باب ډیر لږ معلومات راوړي د تذکرې له معلوماتو ښکاري چې ښاغلی نومیـالی د دې تذکرې د لیکلو پرمهال ځوان او د فرهنګ میدان ته یې تازه مخه کـړې وه وروسته یې بیا پښتو ادب ته ډیر خدمتونه کړي دي چې ما د اوسني لیکوال او تر ډیره بیا د کندهار له یو شمیر فرهنګیانو څخه د ده په هلکـه معلومـات راټول کړي چې دلته یې راوړم:

محمد انور نومیالی د حاجي ملا محمد نعیم اخوند زوی،د غـلام محـی الـدین لمسی په ختټه الیزی، د کندهار ښار کې د معروف ولسـوالی د الیـزو پـه یـوه روحاني کورنۍ کې نړۍ ته سترګې پرانیستې دي.

محمد انور نومیالي د وخت د متداوله او مروجه علومو زده کړې له خپله پلاره، چې ملا طبیعته سړی و او همدارنګه د سـیمې لـه نـورو اسـتادانو څخـه او د جنوبي پښتونخوا په مدرسو کې تر سره کړې دي . ځواني یې په طالب العلمـۍ او ملایۍ کې تېره شوې ده. د وخت داستبداد ناسم چلند او دغه راټه سـتوري ته ، د کومې تعلیمي ـــ تحصیلي موسسې د فراغت د سند چې لـه دوسـتانو سره به یې په مجلسو کې په هکله ورته د ((کاغذ)) خطاب کاوه ، د دغه کاغـذ د نه درلودلو بهانه نیوله ، او د تورتمپالو له خوا د ده د پرمختګ مخنیوی د دې سبب شو چې د څه مهال لپاره د انزوا او ګوښه نشینۍ حالت اختیـار کـړي . د علمي القابو د وېش پر مهال د کاندید اکاډمیسین پر لقب نومول شوی . محمد انور نومیالي د ژبو د زده کړې په برخه کې ښه وړتیا درلوده، پر پښتو او فارسي ژبو سربېره یې اردو، عربي، انګریزي، روسي او ډنمارکي ژبې هم ښې زده وې او د دغو ژبو له اخذونو څخه یې ښه استفاده کولای شوه.

استاد نومیالي د کندهار ښار په بیلابېلو ښوونځیو او لېسو کې د اد ب او منطق د استادۍ وظیفه درلوده . وروسته کابل ښار ته په راتګ سره یې څه موده پـه

گمرک کې وظیفه واخیسته، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز سره یې همکاري درلوده، د ۱۳۵۷ کال د غويي میاشتې تر پاڅون وروسته د بیهقي د کتاب خپرونې موسسې د ریاست دنده ور په غاړه شوه. نوموړی د افغانستان د علومو اکاډمۍ غړی هم پاتې شوی، څېړنو يې رسمي بڼه نیولې وه او د علومو اکاډمۍ د ختیځ پېژندنې انستیټیوټ غړی او بیا مشر وټاکل شو. د تېرې پېړۍ د وروستۍ لسیزې په لومړیو کې یې د نورو څېړنو لپاره د منځنۍ اسیا هېوادونو،لکه ازبکستان او تاجکستان ته سفرونه کړي دي. دا چې د تاجکستان حالت او زموږ د هیواد حالت یو له بله په سیالۍ کې کم نه وو، نو له مجبورۍ ورځې د روسیې د پتر بورګ او بیا د مسکو ښار ته مسافر شو. په مسکو کې يې څو ځله خواره واره افغان فرهنګیان راټول کړل او د افغان فرهنګي ټولنو بنسټ يې کینښود.

نوموړی پر ۲۰۰۰ ز کال ډنمارک ته هم مهاجر شوی دی.

محمد انور نومیالي د انساني ژوندانه په اړه خپل ځانګړی فلسفي ــــ اخلاقي لید لوری او دریځ درلود، په رښتینولۍ او سپېځلتیا مین و، د فکري استغنا څښتن و. د انسان لپاره د انساني فکر او په انسانستان کې د اوسېدو تینګ پلوی و. هوډمن و، خوځنده و، استراحت طلب نه و، آن په دغسې عمر کې چې ډېر نور خلک د راحت غوښتونکي شي، ده په نورو څېړنو او د خپلو پخوانیو، د زلمیتوب د نیمګړو او نابشپړو څېړنو په بشپړېدو پسې متې رانغښتې وې. ده د خپل ژوند په اوږدو کې د هېواد د یو شمېر ډېرو ویاړمنو فرهنګیانو د استادۍ ویاړ درلود. خپل ډېر اثار يې د ټایپي ــــ طباعتي غلطیو له خطره ساتلي او خپله يې په لاس په ښکلي لیک کښلي دي، چې د پوره حوصلې او ښه ذوق څرګندونه يې کوي.

له افغان مطبوعاتو سره په ځانګړې توګه د کندهار د طلوع افغانه سره یې له هماغه ځوانۍ راهیسې ښه پالله. د علومو اکاډیمۍ په چوکاټ کې د څېړنیزو

WWW.AEL.AF

پرژو سرببره يې پښتو ژبه په نورو ډېرو ښو او ارزښتمنو اثارو وپسولله . په پښتو ژبه کې د تخونو يا د روسي ادب د «چستوشکو» ژانر د رامنځته کولو پلوی وو . د هېواد په دننه او بهر کې يې د مطبوعاتو له لارې د چاپ شوو ليکنو او څېړنو شمېر ښايي سلگونو ته ورسيږي . د ژوند په وروستيو کې يې ليکنې پخپله په کمپيوټر کمپوزولې او بېلابېلو وېب سايټونو ته به يې د خپراوي لپاره استولې . د محمد انور نوميالي سياسي لوری د کيڼ لاسو له لوري سره يو وو.

کانديد اکاډميسين محمد انور نوميالي د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر د مياشتي پر ۴ (د ۱۳۸۵ ل کال د تلې پر ۱۲) د ۷۹ کالو په عمر په ډنمارک کې د زړه د درېدو لامله له دې نړۍ سترگې پټې کړې . د ده جنازه لومړی له ډنمارک څخه د اسلام اباد له لارې د افغانستان پلازمېنې کابل او بيا کندهار ته ولېږدول شوه او د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر پر ۱۷ د کندهار پوهنتون په ساحه کې خاورو ته وسپارل شوه.

۲-۲۷-۱ د محمد انور نوميالي چاپ شوي آثار:

۱ـــ انسان او تکامل (ژباړه)، د کابل چاپ.

۲ـــ هند د لومړي کميونيزم څخه تر مر ئيتوب پورې (ژباړه).

۳ـــ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه تيوريکه طرحه (څېړنيز اثر ، کابل).

۴ـــ د وېش سيستم (څېړنيز اثر ، گستتنر ، کابل).

۵ـــ د افغانستان توکمونه (ژباړه، سريزه او تعليقات ، کابل).

۶ـــ ميتودولوژي تاريخ (ژباړه، سريزه، لمنليکونه او تعليقات ، کابل).

۷ـــ د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي (څېړنيز اثر ، مسکو).

۸ـــ د کوډو سرنوشت د علمي پلټنې په رڼا کې (څېړنيز اثر ، مسکو).

۹ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، لومړی ټوک (د ختيځ د نامتو ولسي کيسو ژباړه ، مسکو).

WWW.AEL.AF

۱۰ــــ الپې لیلا یا زر او یوه شپه ، دوهم ټوک (د همدغو نکلونــو د ژبــاړې بلــه برخه ، مسکو).

۲-۲۷-۲ د ښاغلي نومیالي ځینې ناچاپه آثار

۱ــــ الپې لیلا یا زر او یوه شپه ، (د همدغو ولسي کېسو د ژباړې پاتې برخې په دریم ټوک کې چاپ شوې ده).

۲ــــ بانډار لومړۍ مجموعه (د ده له خــوا پــه پښــتو ژبــه کــې د تخونــو یــا چستوشکو د نوي ژانر په قالب کې د خوندور نظمونو ټولگه).

۳ــــ بانډار دوهمه مجموعه (د همدغه تخونو دوهمه ټولگه ده).

۴ــــ هزار ویک قتقتک (د تخونو یوه بله ټولگه ده .)

۵ــــ هغه پلا او دا پلا (یوه سفر نامه ده .)

۶ــــ زما د پوهنې حدود د حقیقت په مخ کې (د ژوندانه په باب د ده د فلسفي نظریو یوه ټولگه ده چې پر ۱۹۵۶ ز کال کښل شوې وه .)

۷ــــ د افغانستان د ایتنوگرافۍ په باب یوه پلټنه.

۸ــــ د مختلفو موضوعاتو په باب یو شمېر نا چاپه مقالې

۲-۲۷-۳ د نومیالي د نثر نمونه:

انسانستان

ممکنه ده چې انگلستان به مو ډېر اوریدلی وي، هندوستان دغسې، عربستان هم دغسې، او یو بل " ستان " هم دغسې خو نن زموږ خوښه ده چې تاسې لــه (انسانستان) څخه هم خبر سئ او د یوې مختصرې جغرافیې په ســاحه کــې د هغه حدود و وینئ.

د (انسانستان) جغرافیه البته داسې نه ده چې د ملتو، نژادو اوبو، غرو خطوطــو او ملکیوتو په توسط تشکیلېږي بلکې دغه جغرافیه هغه فاصــلې تشــکیلوي چې انسان او د طبیعت عالم یې سره جلا کړی دی.

(انسانستان) په ټولو اصولو کې له دا نورو (ستانو) سره فرق لري مثلاً انګلستان هغه چې يوازې د انګلسانو منافع په کې ساتلې وي او بل چاته کــه يــې ضــرر ورسيدی خو واوا، که نه ګټه خويې په هيڅ ډول نه وررسيږي مګر انسانســتان هغه دی چې په ده کې د ټولو انسانانو او د ګرده بشر منافع خوندي کيږي.
په دا نورو(ستانو) کې خو ژوند د يوې دعوی نــوم دی لــه بلــه ســره او د يــوه جنجال نوم دی له ځانه سره خو په (انسانستان) کې نه څوک پرچــا د تعــرض فکر لري او نه څوک د چا په مقابل کې ځان حمايه کوي. هلته په هرځای کې و هيچاته هيڅوک خارجي نه ايسي بلکې هرځای د سړي خپل کور دی. که دچا سره د (انسانستان) اراده وي نو په دې خبره پوهيده هم ورته په کار دي چــې ځينې عادات چې په دا نورو (ستانو) کې د خلکو شخصيت تشکيلوي هلته ډير قيمت نلري او نه د چا په درد خوري بلکې که له چا څخه صادرســي نوښــايي چې د (انسانستان) په شفاخانو کې تر معالجې لاندې سې څکه که د چا خيــال وي چې هلته يو انسان پربل يوه بابايي وکړي او آغــايې دې پــر وږغــوي خــو داسې کار هلته کورټ ممکن نه دی او که يو انسان د بل په مقابــل کــې ځــان اصيل ګنې او هغه بل بدل ورته ايسي نو داسې بدل خلک هم هلته ژوند نســي کولای او که څوک د بل په اذيت کې قدرت ږغوي خو داسې همه غرض خلــک هم يو انسان غواړي چې بل يو د ځان مريي وساتي نو داسې ســاهوګان هــم هلته نسي چليدای او که څوک غواړي چې د بل د لاس په حاصــلو کــې ځــان چاغ کړي نو داسې تجارت هم هلته په (انسانستان) کې کور نلري اوکه څــوک غواړي چې پربل باندې سرلوړ ونيسي داســې ناقابــل ســرونه هــم هلتــه نــه پيداکيږي او که څوک ميل لري چې بل ته ځان ټيټ کــړي خــو داســې تيــټ کسان هم هلته څوک نه پيژني لنډه داچې د دانورو ستانو"هغه جری چې ژوند يې تريخ کړی دی هلته پريوه مخ درک نلري".

د (انسانستان) ټوله بشري ادراکات او انساني ملکات داسې کارنه ورکوي لکـه په دانورو"ستانو" کې چې آموخت ورسره نيول سوي دي بلکــې هلتــه د فکـر طرز، دسليقي جريان، د عمل سلوک او د غرائزو ميل په داسې ترتيب چليــږي چې په دا نورو "ستانو" کې تصنيف سوي روحيات د هغو معرفي نسي کولای او نه د (انسانستان) انسان دې موجوده روحياتو تراوسه پورې ليــدلی دی. هغـه انسان بيخي د دې انسان تصور نسي کولای ځکه تعدي، حرص،غضب، تجــاوز، استعماريت، خود خواهي، قتل، غارت، تعصب او نور د دې انســان لازم صــفات کورټ نه پيژني او نه ورسره آشنا دی.

لنډه داچې د (انسانستان) اوسيدونکي بيل روحيات لري او بيل استدلال. کـه چا هغه انسانيت وليدی نو ښايي چې موجوده ســړيتوب وژحيوانيــت وايســي ځکه هلته ژوند يو محترم مضمون دی او د ژوند د جمال د پاره بشري جريــان شروع دی چې ژوند د ژوند د پاره په خپله طبيعي ساحه کې وپالل سي.

په (انسانستان) کې هيڅ داسې چارې نسته چې په ژوند کې بې ګټې وي بلکې د ژوند عملي نظام يې د ګردو پرنفعه ولاړ دی او علم يې لــه طبيعــي حقيقــي احساسه څخه ترکيب سوی دی.

هرهغه شان چې يو انسان له بله څخه جلا ساتي او يــايې پــه جنــګ ورســره اچوي داسې عوامل د (انسانستان) د ښمنان دي او هر هغه ايجابــات چــې يــو انسان پربل ګرانه وي او ور نيژدي کوي يې هغه د (انسانستان) دوستان دي.

(انسانستان) په خپل ځان کې د انسانيت د ارتقاء او د انساني ذهنيت د تکامل هغه مرحله بلله کيږي چې د ژوند تکفل کوي د ژوند په معنی!

نو ژوندی دې وي انسانستان (۷: ۱۳۳۵)

WWW.AEL.AF

۲-۲۸ میرحیدر حیدری

میرحیدر حیدری د دې تذکرې بل لیکــوال دی چــې شــاغلي نجیــب یــې د تحصیل دورې، د ده د کورنۍ، د ماموریــت دورې او د مطبوعــاتو ســره د ده د پیژندګلوی تر عنوانونو لاندې معلومات راوړي دي، ترکومه چې مــا د شــاغلي حیدري پسې کومې تذکرې او آثار کتلي دي د ده په باب مې معلومات نــه دي پیداکړي له همدې امله د نوموړي په باب د تذکرې په اصلي متن کې په راغلــو معلومات بسنه کوم.

۲-۲۹ محمد رسول پښتون

د محمدرسول پښتون په باب مو د پښتو معاصر لیکوال تذکرې په اصلي مــتن کې معلومات ولوستل ، په نورو پښتو تذکروکې د پښتون د ســوانحو پــه بــاب معلومات نه دي راغلي.

WWW.AEL.AF

۲-۳۰ عبدالعلي مستغني

د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې ليکوال د عبدالغني مستغني د سوانحو په باب د دې تذکرې د نورو ليکوالو په نسبت زيات معلومات راوړي دي د ده د زوکړې او وفات تاريخ او همدرانګه د نوموړي د ماموريت په هکله معلومات راوړل شوي دي. دلته زه غواړم هغه معلومات وړاندې کړم چې ښاغلي نجيب په دې تذکره کې ورته اشاره نه ده کړې او په نورو پښتو تذکرو کې د ده باب راوړل شوي دي.

د عبدالعلی مستغنی شاعري له ۱۳۱۵ هـ ق کال څخه شروع شوې او بيا د مړينې تر وخته يې راز راز مطالب او مضامين په قصيده او غزل شکل کې ځای کړي دي چې يوه برخه يې اجتماعي او اخلاقي او نور عشقي او ادبي دي د ده اشعار زياتره په "سراج الاخبار" او "کابل مجله" کې چاپ شوي دي.

ښاغلي مستغني د پښتو او پښتونولی سره زياته مينه در لوده، په تيره بيا د پښتو ژبې لوړتيا سره يې زياته مينه او خاصه علاقه درلوده او خپله داعلاقه يې خو ځلي پخپلو اشعارو کښې ښکاره کړې ده.(۷: ۱۲۲۳)

سرمحقق زلمي هيوادمل هم په خپل اثر فرهنګ زبان و ادبيات پښتو کې د مستغني په باب ليکلي:

عبدالعلی مستغني د سراج الاخبار افغانيه د ادبي برخې محرر وه د حبيبيې مکتب معلم او په وروستيو کې د کابل ادبی انجمن غړی شو.د ده متفرق اشعار د هيواد په اخبارونو کې نشر شوي دي همدارنګه د مستغني د پښتو او دري غزلياتو او قصايدو ديوان چاپ شوی دی د نوموړي ليکلي موضوعات، ملي، اجتماعي، اخلاقي او عشقي رنګ لري.(۲۳: ۴۷۱)

همدارنګه استاد حبيب الله رفيع هم پخپل اثر پښتو کتابښود کې د مستغني دوه آثار معرفي کړي دي:

WWW.AEL.AF

۲-۳۰-۱ د مستغني آثار:

۱ــ د عبــدالعلی مســتغنی دیوان(پښــتو او دري)، کابــل، د پــوهنې وزارت ــ ددارالتألیف ریاست،۱۳۳۸ ش کال.

۲ــ قصاید مستغني (پښتو او دري)، عبدالکریم مستغني، د ملي دفــاع وزارت مطبعه ،۱۳۴۲ ش کال.(۲۰: ۲۳۱)

۲-۳۰-۲ د عبدالعلی مستغني د نظم نمونه:

خپــل ځانونـــه بـــه قربـــان کـــړو نـــه دیـــار خپـــل
هـــر د یـــار دیـــار کوڅـــه بولـــو دیـــار خپـــل
چـــې د خپـــل دیـــن و دولـــت پـــه لار مـــړ نـــه شـــي
څـــه ژونـــدون دی هغـــه بولـــو ننـــګ و عـــار خپـــل
هـــر میـــدان چـــې د خپـــل ځـــان پـــه وینـــو رنـــګ کـــړو
پـــه قـــانون یـــې د نظـــام بولـــو ګلـــزار خپـــل
پـــــه دنیـــــا و آخـــــرت بـــــه ســـــرفراز وي
نظـــامي چـــې وي محکومـــه د ســـالار خپـــل
ســـپاهي دې د خپـــل ســـر بهـــا خـــوړلې
د مـــوږ ســـر او مـــال قربـــان دی تـــر ســـرکار خپـــل
نصـــیحت مـــوږ تـــه پـــه کـــار نـــه دی ناصـــحه
تـــه پـــه کـــار خپـــل دانـــا تـــر یـــې مـــوږ پـــه کـــار خپـــل
مســـتغني بـــه ځـــان قربـــان تـــر خپـــل ملـــت کـــا
موافـــق بـــه د ګفتـــار کانـــدي کـــردار خپـــل

۲-۳۱ فضل اکبر بېنوم

د پښتو معاصر لیکوا اثر وروستی لیکوال بینوم دی د دې ښاغلي په باب هــم د استاد عبدالقدوس نجیب په(پښتو معاصرلیکوال) تذکره کېلږ معلومات راوړل شودي دي، له دې تذکرې وروسته ترکومه ځایه چې ما پښــتو تــذکرې کتلــې یواځې په اوسني لیکوال کې مې د نوموړي په باب معلومات ومونډل:

ښاغلی فضل اکبر بینوم مشهورپه حضرت پاچاګل صاحب دپښتونستان دلوی او ستر مجاهد دترنګزو دحاجی صاحب مشرزوی او داشنغر دمشــهور بــزرګ بودلي بابا نمسی په ۱۸۸۷ز کال پخپل کلي ترنګزو کې زیږیدلی دی او وروسته تر هغه چه دهغه وخت متداوله دیني تحصیل یې پخپل کور او نورو ځایو کــې په خصوصي توګه سرته ورساوه ، د خپل مجاهد پلار په پیــروی یــې دجهــاد میدان ته ودانګل.

هغه وخت یی د انګریزي استعمار پر خلاف جهاد کاوه او وروسته دپاکســتاني استعمار او تجاوز په مقابل په مبارزه بوخت شو، شپه او ورځ یــې پرځــان یــوه کړې وه، دخپل قوم او خپل وطن د آزادۍ دســاتلو دپــاره یــې د پاکســتان د حکومت ګولیو،بمونو او توپونوته ټترسپر کړی و او دپښتو نستان په باجوړ کــې دملي مجاهدینو او آزادۍ غوښتونکو لارښوونه یې کوله.

ښاغلي همیش خلیل پخپل کتاب کې دبینوم دپخوانیو جهادونوداسې یادونــه کوي: پیرنګیانو چې دبونیر فتح کولو په غرض هندوستانی فوځ دغه علاقې ته ولیږلو نو حضرت بادشاه ګل صاحب فضل اکبر بینوم دخپل پلار پــه هــدایت د آزادو قبایلو دمجاهدینو یو لښکر داستعماري طاقت دمقابلی په غــرض خپــل قیادت کښې واخستو د ۱۹۱۴زکال دجولای میاشت وه چې پــه ســر کــاوۍ او

WWW.AEL.AF

ملندرۍ د ړومبۍ او دويمې معرکې دمسلسل جهـاد نـه پـس يـې انګريـزي فوځونه په شا کړل.
آزادو قبايلو کښې له ۱۹۱۵ نه تر ۱۹۲۰ز کال پورې مجاهدينو دخارجي طاقـت خلاف خپل جنګونه جاري وساتل، دغـه دوران کښــې يـوه بلـه لويـه غـزا د انګريزانو خلاف په شبقدر وشوه، دغه غزا کښې هم لکـه ړومبــۍ مجاهـدين سرخ رويه او کامياب شول.
په ۱۹۳۷ز کال کـې چــې حـاجي صـاحب د ترنګــزو وفـات شــو نــو دآزادو قبايیلومجاهدينو او نمايندګانو په يوه خوله حضرت بادشاه ګل خپـل روحـاني پيشوا تعين کړ.
د ۱۹۳۷ز کال نه تر ۱۹۴۷ کال پورې بادشاه ګل صاحب غـازي آبـاد کـې پـه خانقاه معلی ناست وو ، او دمهمندو قيادت به يې کولـو. پـه ۱۹۴۶ز کـال کــې دحکومت افغانستان په دعوت کابل ته راغی.
د۱۹۴۹ز کال په فبروری مياشت کې چې په کراچۍ کې دمــوتمر عــالم اســلام غونډه کيدله نو بينوم صاحب دپښتونستان دقبايلو د نماينده په حيث په هغې غونډه کې ګډون درلود او يو وخت د جمیعت العلمای اسلام سرحد مشــر هــم ټاکلی شوی و.
ښاغلی بينوم دسياسي مذهبي او قومي لارښودنو او مصروفيتونو سره دپښــتو ژبې د ادب سره هم ډيره مينه لرله او په پښتو کې دشعرونو ديــو بشــپړديوان خاوند دی.
ښاغلی هميش خليل دده د شعري مقصد په باب کی داسی ليکي:
"ديوسياسي رهنما او مذهبي پيشوا نه علاو بادشاه ګل صاحب په حيثيت ديــو شاعر هم دملک اوملت خدمت کوي، دا اولوالعزم شــاعر لکــه د اکثــرو قــومي شعراوو د خپل وطن او قوم ديو ځلانده راتلونکي ارماني دی . خپلو نظمونو کې قوم ته د وطن ساتلو اودفاع کوښښونو دتلقين سره سره دميرخمنو د ناپا کــو

WWW.AEL.AF

ارادو خبرداری هم ورکوي او د خپل عالی عظمت شان او ناموس دساتلو پیغام هم." (16: 73)

سرمحقق عبدالله بختاني خدمتگار په پښتانه شعرا پنځم ټوک کې د فضل اکبر بینوم د وفات کال او د ده د آثارو په باب معلومات وړاندي کړي:

فضل اکبر بینوم چې په (پاچاگل صاحب) مشهور وه د ژوند وروستی کلونه یې په افغانستان کې تیر کړل.

نوموړی د ۱۳۵۴ هـ ش کال د مرغومی په دوهمه نیټه په کابل کې وفات شو او جنازه یې د کاپیسا ولایت دکوهستان ولسوالۍ د نوآباد کلي په هدیره کې خاورو ته وسپارل شوه.

سرمحقق بختانی خدمتگار لیکی" چې لس دولس کاله د مخه د اشعارو یو دیوان یې ما لیدلی دی."

همدارنگه پوهاند رښتین لیکي "چې د ۱۳۱۹ هـ ش کال په آخره کې ما د ده یو وړوکی د یوان لیدلی وه بیا په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې یو بل لوی دیوان مو ولید چې تر ۶۰۰ مخونو زیات و او نژدې دولس زرو بیتونو ته رسیږي. په دې دیوان کې قومي،ملي،سیاسي، تاریخي، عشقي، تصوفي،اجتماعي او خلاقي مضامین او د پښتو شعر اکثرې نمونې لکه، غزل، رباعي، قطعه، قصیده، مثنوي، ترجیع بند او نور راغلي دي." (13: 1558)

۲-۳۱-۱ دبینوم دکلام نمونه:

وطن وایی

زه خوستاعزیز وطن یم

چه مې خرځ نکړې په بل

گوره ما چې بربنډه نکړې

چې زه ستا کړم پټول

هر نعمت چې زما ستادی
څه به خورې چې شم دبل
څه فایده به درله وکړې؟
بیا په تیر ساعت ژړل
دخپل باغ میوې هغه خوري
چې دبل کړي ترې شړل
که زه نه وم ارمان به وکړې
وي به تا له شرمیدل
تر بیت دی ستا په ماکې
زما تا باندی کول
مشترک په دې مفاد یو
مه کوه دې کې خلل
دا کول دلیونو دي
په خپل ځان توره وهل
کوم پښتون دی چې کړی ګورې
خپل کا له نه غیر بلل
تا ته چا ویلي دا دي
چې پښتون داسې کول
پښتون تا باندې مین دی
قربان تا باندې دی تل
دغماز خبرې مه اوره
بینوم دا تا ته ویل

WWW.AEL.AF

پایله

د دې تېزس په بشپړولو سره ما وکولای شول چې د پښتو شاعرانو او لیکوالـو یوه داسې تذکره خپلو فرهنګي حلقوته وړاندې کړم چې تراوسه نه وه پژنـدل شوې. په تذکره کې د راغلیو ۳۱ تنو شاعرانو او لیکوالو په باب مې یـو لـړ لازم معلومات ترکومه ځایه چې مقدور وم سره راټول کړل او د تذکرې لیکـوال پـه باب مې هم په مقدمه کې مواد راوړل.

په افغانستان کې د پښتو ادبیاتو پـه معاصـره دوره کـې دا (د پښـتو معاصـر لیکوال) دریمه تذکره ده البته باید ووایم چې د معاصرې دورې قدیمه تـذکره په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نـوم یـې دی د پښـتو ننـي لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کـړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼـه کـې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کـالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـــ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلـې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نـه ده چاپ شې او خطي نسخه یې د افغانستان په ملي آرشـیف کـې خونـدي ده او دریمه همدا تذکره ده.

په مقدمه کې همدارنګه د تذکرې د معرفۍ علاوه د تذکرې مأخـذ، د تـذکرې لیکوال، د تذکرې د تدوین هدف، دکار میتـود او د موضـوع شـالید پـه بـاب معلومات راغلي دي.

وروسته د تذکرې اصلي متن راغلی او وروسته تعلیقات راوړل شوي دي.

دا تیزس به د ادبي محققانو او د معاصر دوران د ادبي مؤرخانو لپاره کـار آمـد وي.

مناقشه

پدې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو احتمالي پوښتنو ته لنډځوابونه وومو، چې دمناقشې یا له تیزس نه د دفاع پرمهال ناستو ممتحنه غړو ته پیداکیږي . ښايي ځینو دوستانو ته پوښتنه پیداشي، چې د دې تذکرې د تدوین اهمیت څه دی؟ په دې تذکره کې د کومې سیمې شاعران معرفي شوي؟ دغه تذکره په کوم وخت کې لیکل شوې ده؟

آیا دا تذکره تراوسه چاپ شوې یانه؟ د تذکرې لیکوال څوک دی؟ آیا په تذکره کې لیکوالان او شاعران د الفبا په ترتیب سره راغلي که نه؟ په تعلیقاتو کې شاعران او لیکوالان په څه ډول معرفي شوي دي؟

اوس نو پورتینو پوښتنو ته په ترتیب سره ځوابونه وایو.

د دې تذکرې له تدوینه زموږ هدف دادی، چې د پښتو د معاصرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړۍ سره یوځای شي او دا سلسله زموږ په فرهنګي تاریخ کې خوندي شي.

ما په همدې خاطر دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې د دې تذکرې ځینې لیکوالان او شاعران تر دې د مخه په نورو پښتو تذکرو کې معرفي شوي دي ، خو بیا هم ځینې داسې لیکوالان او شاعران پکې شته چې تراوسه بل ځای نه دي معرفي شوي.

په دې تذکره کې د افغانستان د مختلفو سیمو د شاعرانو شرح حال راغلی چې ډیری د کندهار سیمې اوسیدونکي دي او د لیکوال هم عصر اشخاص دي.

د پښتو معاصر لیکوال دا تذکره د دیرشمو کلونو په جریان کې لیکل شوې ده.

یاده شوې تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده.

WWW.AEL.AF

د تذکرې لیکوال عبدالقدوس نجیب نومیږي چې په ۱۳۰۲ هـ ش کال دکندهار د بابړو په کوڅه کې زیږیدلی او د پښتو ژبې یو تکړه لیکوال تیر شوی چې د دې تذکرې علاوه ګڼ شمیر نور آثار یې هم لیکلي دي اود ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی وفات شو.

همدارنګه باید وویل چې په دې تذکره کې راغلي ۳۱ شاعران او لیکوالان تر اولسم شخص پورې د دوی د تخلص د هجا پراساس معرفي شوي دي، مګر پاتې شاعران او لیکوالان بیا په دې ترتیب نه دي معرفي شوي. ما هم د تذکرې ترتیب په نظر کې نیولو سره په تعلیقاتو کې هر شاعر ته نمبر ورکړی او سوانح مې ورته بشپړې کړي دي.

کلي پایله

د دې تیزس د لیک چارې هم د یوه هدف لپاره تر سره شوې دي، اصلی هــدف یــې دادی چې عبدالقدوس نجیب په نامه لیکوال چې د کندهار ولایت اوسیدونکی دی د دیرشمو کلونو په جریان کې یې دا تذکره لیکلې ده او تر دې دمه په مستقل ډول نه ده چاپ شوې ، اما په طلوع افغان اخبارکې په مسلسل ډول نشــر شــوې ده پــه دې خاطر چې په تذکره کې د معرفي شویو شاعرانو او لیکوالــو ســوانح بشــپړې نــه وې اړتیاوه څو د دوی سوانح بشپړې اوپښتو فرهنګي حلقو ته وړاندې شي دا یو هدف او بل هدف یې دا دی چې د ماستری تحصیلي دورې په پای کې د تیــزس لــه بشــپړلو وروسته د ماستری سند په ترلاسه کولو سره د دې سند له امتیازاتوڅخــه اســتفاده وکړم.

مرحوم نجیب په دې تذکره کې ۳۱ تنه شاعران اولیکوالان معرفي کــړي دي، دغــه شاعران د ښاغلي نجیب د زمانې خلک وو چې ډیری له دغــو هغــه وخــت تــازه پــه فرهنګي فعالیتونو پیل کړی وو، په وروسته کلونوکې یادو شویو فرهنګیانو د پــام وړ فرهنګي فعالیتونه کړي، کتابونه یې لیکلي اوګڼ شمیر آثار یې تألیف کــړي دي، پــه همدې خاطر ما د دې تذکرې د بشپړلو لپاره تصمیم و نیوه چــې تیــزس پــه بانــدې ولیکم، دغه موضوع مې له فهرست سره یوځای د کابــل پوهنتــون دژبــو او ادبیــاتو پوهنځي ته وړاندې کړه وروسته د بورد له خوا و منل شوه، په تیزس مې کار پیل او د استاد سرمحقق زلمي هیوادمل تر لارښونې لاندې مې پــه درې برخو(مقدمــه،متن او تعلیقاتو) کې بشپړ کړ.

د تیزس په لومړی برخه (مقدمه) کې د موضوع اهمیــت، د کــار میتــود ، د موضــوع شالید او د تذکرې لیکوال په باب معلومات ، د تذکرې اصلی متن او ورپسې تعلیقات راوړل شوي دي.

WWW.AEL.AF

وړاندیزونه او سپارښتنې

۱ـ د دې تذکرې له متن څخه معلومیږي چې د هیواد په بیلابیلو پښتنو سیمو کې ښايي داسې لیکوالان او شاعران تیر شوي وي، چې په هیڅ پښتو تذکره کې د هغوی شرح حال نه وي راغلي که په دې هکله هم محصلینو ته د مونوګراف یا تیزس موضوع ګانې ورکړلې شي او د دغوشاعرانو او لیکوالانو په باب څیړنه وکړي د پښتو ژبې د ادبیاتو په غنامندۍ کې به ګټور تمام شي.

۲ ـ د دې اثرعلاوه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب ځینې نور ناچاپ آثار هم شته چې تدوین ته اړتیالري که کار په باندې وشې ډېره ښه ده.

۳ـ لکه څرنګه چې مخکې مو وویل دا تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده، دا تذکره باید چاپ شي.

۴ـ په تذکره کې د هغو لیکوالو په باب چې په نورو تذکرو کې نه دي معرفي شوي که د دوی د ژوند او فرهنګي فعالیتونو په باب محصلینو ته مونوګرافونه ورکړل شي ښه ده.

۵ـ په پښتو ادب کې ښايې دې ته ورته نورې تذکرې هم موجودې وي او د ځینو دلایلو له امله ناچاپ پاتې وي که پیدا شي ، د تدوین لړۍ یې پیل شې او پښتو فرهنګي حلقوته معرفي شي، د پښتو ادبیاتو تاریخ به لا بډایه شي.

WWW.AEL.AF

مأخذونه

۱ ـــ آریا،محمد نجیم. (۱۳۷۸هـ ش). محمد هاشم میوندوال. کابل:میوند نشراتي مرکز.

۲ ـــ اوریا،نورالله. (۱۳۹۰ هـ ش). باغوان(د ماستری تیزس). کابل: دکابل پوهنتون.

۳ ـــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۴ هـ ق). اقتصادي نظریات. لاهور:اکرم پریس.

۴ ـــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۹ هـ ق). سیاسي نظریات. لاهور: اکرم پریس.

۵- بینوا،عبدالرووف. (۱۳۴۰ هـ ش). اوسنی لیکوال(لومړی ټوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.

۶ ـــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۴۱ هـ ش). اوسنی لیکوال(دوهم ټوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.

۷ ـــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۴۶هـ ش). اوسنی لیکوال(دریم ټوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.

۸ ـــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۸۸ هـ ش). د زړه خواله.کابل:د سرحدونو قومونو او قبایلو چارو وزارت.

۹ ـــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۶۰ هـ ش). د افغانستان نومیالي.کابل:د اطلاعاتو او کلتور وزارت د نشراتو ریاست.

۱۰ ـــ ټولنه،پښتو. (۱۳۴۲ هـ ش). پښتانه شعراء (دریم ټوک).کابل: د علومو اکاډمي.

۱۱ ـــ جانان،محمد شریف. (۲۰۱۱ ز). اکبرنامه. کوټه: چمن پرس.

۱۲ ـــ حبیبي،عبدالحی. (۱۳۹۱ هـ ش) . پښتانه شعراء. کندهار:د علامه رشاد خپرندویه ټولنه.

۱۳ ــــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۶۷ هــــ ش). پښــتانه شــعراء (پــنځم ټــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۴ ــــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۵۷ هــــ ش). پښــتانه شــعراء (څلــورم ټــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۵ ــــ خواخــوږی، محمــدابراهيم. (۱۳۸۶ هــــ ش). د مينــې وږمــې. کابــل:د خواخوږي ادبي او کلتوري ټولنه.
۱۶ ــــ خليل،هميش. (۲۰۱۰ ز). پښتانه ليکوال. پيښور:يونيورستي پبلشرز.
۱۷ ــــ رشاد،عبدالشکور. (۱۳۵۹هـ ش). مخارج الحروف. کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي د ژبو اوادبياتو انستيتيوت.
۱۸ ـــــــ رشاد،عبدالشـــکور. (۱۳۸۹هـــــ ش). جغرافيـــايي ياداښـــتونه. کندهار:دعلامه رشاد اکاډمي.
۱۹ ـــــــ رفيـــع، حبيـــب الله. (۱۳۸۵ هـــــ ش). زنـــدان خـــوږلي اديبـــان. کابل:دافغانستان قلم ټولنه.
۲۰ ــــ رفيع، حبيب الله. (۱۳۵۶ هـ ش). پښتو کتاب ښود. کابل:د بيهقي کتاب خپرولو موسسه.
۲۱ ــــ رفيع، حبيب الله. (۱۳۶۰ هـ ش). د استقلال څلورمه جبهه.کابل:د امان کتاب خپرولو موسسه.
۲۲ــــ روهيال، مطيع الله. (۱۳۹۴ هـــ ش). (مرکـــه). کابــل: کابــل پوهنتــون. چهارشنبه د عقرب شلمه نيټه.
۲۳ ــــ هيوادمل،زلمی. (۱۳۵۶ هـ ش). فرهنګ زبـان و ادبيـاتو پښـتو.کابل:د پوهنې وزارت د تأليف او ترجمې رياست.
۲۴ ــــ هيوادمل،زلمی. (۱۳۶۵ هـ ش). فرهنګ ادبيات پښتو(جلد دوم). کابل: دولتي مطبعه.

WWW.AEL.AF

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحريک له هېواد پال او فرهنګپال شخصيت ښاغلي (مير حمزه ساميزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا د دې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د ليکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مينه

د افغانستان ملي تحريک

WWW.AEL.AF

د خپرونو لړ: ۱۰۷

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

WWW.AEL.AF